

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINA KARŞI BİR ÖRGÜT:
“KUVA-YI İNZİBATİYE”

ORHAN TINMAZ

Haziran-2006

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINA KARŞI BİR ÖRGÜT:
“KUVA-YI İNZİBATİYE”

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Orhan TINMAZ

Danışman
Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK

Bolu-2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Orhan Tınmaz'a ait Ulusal Kurtuluş Savaşına Karşı Bir Örgüt "Kuva'yı İnzibatiye" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir. 11.09.2006

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye (tez Danışmanı) : Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK

Üye : Doç. Dr. Mustafa GENCER

Üye : Yrd. Doç. Dr. Cemal AVCI

Prof. Dr. Uğur ESER

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINA KARŞI BİR ÖRGÜT “KUVA-YI İNZİBATİYE”: Kurtuluş Mücadele Tarihimizden Acı Bir Sayfa

Orhan TINMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Tarih Anabilim Dalı

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK

Haziran 2006, 96 Sayfa

Bu tez Milli Mücadelemizin belki de en sıkıntılı günleri olan İç İsyanlar safhasının, en planlı ve düzenli olanını; Kuva-yı İnzibatiye’yi araştırmış, Milli Kuvvetlerin hangi zor şartlar altında, iç ve dış düşmanlarla mücadele ettiğini, Milli Mücadele’nin nasıl başarıya ulaştığını ortaya koymaya çalışmıştır. Kuva-yı İnzibatiye, bizzat Osmanlı hükümetince planlanmış, subay ve askerlerinin maaşları Osmanlı hükümetince ödenmiştir. Bu birlikler İngiltere’nin kontrolü altındaki İstanbul’da bulunan silah depolarından techiz edilmişlerdir. Aslında etkisi bakımından çok da büyük sonuçlar doğurmayan ve ancak birkaç gün milli kuvvetleri oyalayabilen bu hareket, amacı, hazırlanışı ve arkasındaki güçler dikkate alındığında önem kazanmaktadır. Türk Milletinin iç ve dış düşmanlarının nasıl işbirliği yaptıklarını ortaya koyması açısından çarpıcıdır.

Anahtar Kelimeler: Kuva-yı İnzibatiye, İç İsyanlar, Ahmet Aznavur, Damat Ferit Paşa, Geyve Boğazı, Anadolu Fevkalade Müfettişliği Umumiliği

ABSTRACT

AN ORGANIZATION AGAINST THE NATIONAL INDEPENDENCE WAR

“KUVA-YI İNZİBATİYE”: A tragic page from the Independence Struggle

History of Turks.

Orhan TINMAZ

Master’s Thesis

Main Department of History

Republic of Turkish History Department

Advisor: Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK

June 2006, 96 Pages

This thesis researched Kuva-yı İnzibatiye which is the most planned and systematic movement and also has the most troublesome and hard days. The study try to explain and emphasize that under which hard circumstances, Kuva-yı İnzibatiye movement struggle against inside and outside enemies in spite of these great difficulties, how it reached to victory. Kuva-yı İnzibatiye is disintegrated and paid salaries of officers and soldiers by Ottoman state in itself. These unities are ornamented from weapon stores under control of located Englishes in İstanbul. Actually, not finding out so important results and able to detain some days, this movement gain importance when take into consideration its aim, preparation, and powers under it. This result is striking point of view of inside and outside enemmes of Turkish Republic.

Key Words: Kuva-yı İnzibatiye, Inside Rebellions, Ahmet Aznavur, Damat Ferit Paşa, Strait of Geyve, Anadolu Fevkalade Müfettişliği Umumiliği.

Babama

TEŞEKKÜR

Bütün araştırmam boyunca, tüm yoğunluğuna rağmen bana anlayışla rehberlik yapan ilgi ve sabrı için danışman hocam, Sayın Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK'a kalpten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bizlere yeni ufuklar açan Prof. Dr. Mithat BAYDUR'a, Tarih Bölüm Başkanımız, Doç. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA'ya, Doç. Dr. Mustafa GENCER'e, ve Yar. Doç. Dr. Levent KAYAPINAR'a teşekkür ederim. Ayrıca Yar. Doç. Dr. İsmail ŞAHİN'e de teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Son olarak Eşim Gülseven'e ve kızım Ezgi'ye de, en karamsar günlerimde bana moral kaynağı oldukları için çok teşekkür ediyorum.

ÖNSÖZ

İç ayaklanmalar, Türk Kurtuluş Savaşı'nın özellikle başlangıcında, uzun ve üzücü bir dönemi kapsar. Anadolu'nun hemen hemen tamamında bu olaylar, milli varlığı sarsıcı, milletin var olmak ve bağımsız yaşamak arzusunu örselemeye çalışmıştır. Özellikle Osmanlı Devletini idare eden resmi otoritenin, bu olaylarda etkin rol oynaması, teşviki ve desteği tarihimizin üzücü yönlerinden biridir.

Milli Mücadele döneminin her safhası hakkında pek çok kaynak eser yazılmıştır. Hele konu iç isyanlar olduğunda pek çok hatırate, araştırma yazısına ulaşmak mümkündür. Bu tezde ele alınan Kuva-yı İnzibatiye birliklerinin, kuruluşundan techiz edilip, Milli birlikler üzerine sevk edilmelerine kadar her adımda, İstanbul Hükümetinin büyük dahli kararlılığı vardır. Gerçek amaçları, Mondros ve Sevr Antlaşmalarını uygulayarak, Türk Milletini yok etmek olan işgal devletlerine boyun eğen ve kurtuluşu onların insafına bırakanların bu gafletleri, ihanet sınırlarını aşmıştır. Bu çalışmada özellikle Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra yaşanan olaylar kısaca özetlenerek, Antlaşmanın uygulanabilmesini kolaylaştırmak için yurt genelinde çıkarılan isyanlar üzerinde durulmaya çalışılmış, bunların içerisinde de asıl konumuz olan Kuva-yı İnzibatiye çekilerek incelenmiştir. Geçmişte Türk Ulusunun menfaatlerine aykırı hareket eden kuruluşların, Türk Halkı tarafından tanınması ve bilinmesi, gelecekte doğabilecek bu tür, durum ve kişilerin, bertaraf edilmesini ve mücadele azmini kuvvetlendirecektir. Türk Ulusunun kendi varlığına yönelik olan, Kuva-yı İnzibatiye gibi zararlı hareketleri ve kurumların iç yüzünü bütün boyutları ile bilmesi temel amacımızdır.

Tüm olumsuz şartlar ve işgalcilerle işbirliği yapmaktan çekinmeyen gaflet içine düşmüş pek çok idarecisine rağmen Türk Milleti, sağduyusunu korumuş, kendisini kurtuluşa götüren Mustafa Kemal Atatürk'ün arkasında kenetlenmiş ve mutlu sona ulaşmayı bilmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İTHAF.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
BELGELER DİZİNİ.....	xii
HARİTALAR DİZİNİ.....	xiii
ÖZGEÇMİŞ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MÜTAREKE DÖNEMİ.....	5
1.1. Mondros Ateşkes Antlaşması ve İşgaller.....	5
1.1.1. Mütareke Görüşmeleri.....	5
1.1.2. Mütarekenin İmzalanması ve Hükümleri.....	7

1.1.3. Mütareke Hükümlerinin Uygulanması ve İşgaller.....	9
1.2. Mütareke Döneminde İstanbul.....	14
1.2.1. İstanbul Hükümetleri.....	15
1.2.2. Mütareke Döneminde Türk Basını.....	18
1.2.3. Cemiyetler.....	20
1.3. Milli Uyanış.....	22
1.4. İç İsyanlar.....	23
1.4.1. Ali Batı Olayı.....	24
1.4.2. Ali Galip Olayı.....	25
1.4.3. Birinci Bozkır Ayaklanması.....	25
1.4.4. İkinci Bozkır Ayaklanması.....	26
1.4.5. Ahmet Aznavur Ayaklanması.....	26
1.4.6. Kuva-yı İnzibatiye.....	27
1.4.7. Birinci Düzce Ayaklanması.....	27
1.4.8. Şeyh Eşref Ayaklanması.....	28
1.4.9. Yozgat'ta Çpanoğulları Ayaklanması.....	29
1.4.10. Cemil Çeto Ayaklanması.....	30
1.4.11. Yenihan (Yıldızeli)' da Postacı Nazım Ayaklanması.....	31
1.4.12. Milli aşireti Ayaklanması.....	32
1.4.13. İkinci Düzce Ayaklanması.....	33
1.4.14. Konya'da Delibaş Mehmet Ayaklanması.....	34
1.4.15. Demirci Mehmet Efe Ayaklanması.....	36
1.4.16. Çerkez Ethem ve Kardeşlerinin Ayaklanması.....	37
1.4.17. Pontus Olayı.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUVA-YI İNZİBATİYE’NİN KURULUŞU.....	43
2.1. Kuva-yı İnzibatiye’nin Kuruluş Hazırlıkları.....	43
2.2. Kuva-yı İnzibatiye’nin Kuruluşu ve İzmit’e Nakli.....	47
2.3. Kuva-yı İnzibatiye’yi Destekleyen Milli Varlığa Zararlı Cemiyetler ve Faaliyetleri.....	55
2.2. İngiltere’nin Rolü.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KUVA-YI İNZİBATİYE’NİN FAALİYETLERİ.....	61
3.1. Ahmet Anzavur’un Müdahalesi ve İleri Harekatı.....	61
3.2. Kuva-yı İnzibatiye’de Komuta Değişikliği.....	65
3.3. Kuva-yı İnzibatiye’nin İleri Harekatı ve Sonu.....	69
3.4. Anadolu Fevkalade Müfettişliği Umumiliği.....	76
SONUÇ.....	80
BELGELER.....	82
HARİTALAR.....	91
KAYNAKÇA.....	93

BELGELER DİZİNİ

Belge 1- Kuva-yı gayrı milliye suya düştükten sonra

Belge 2- Aznavur Paşa'nın yeni muvaffakiyeti

Belge 3- Ahmet Anzavur'un İzmit Mutasarrıflığına dair

Belge 4- Ahmet Anzavur'un İngiliz subayına verdiği fotoğraf

Belge 5- Ahmet Anzavur'un İngiliz subayına verdiği fotoğrafın arka yüzü

Belge 6- Ahmet Anzavur'un Milli Kuvvetlere karşı görevlendirildiğine dair

Belge 7- Fetva-yı Şerife Sureti

Belge 8- Antep Sancağında Kuva-yı İnzibatiye teşkil edilmesine dair

Belge 9- Sivas Vilayetinde Kuva-yı İnzibatiye teşkil edilmesine dair

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1: Kuva-yı İnzibatiye'nin İzmit'teki Yerleşimi

Harita 2: Kuva-yı İnzibatiye'nin 14 Haziran 1920 Tarihindeki İleri Harekatı

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Orhan TINMAZ

Sürekli Adresi : Yeni mah. Darende cad. Demir apt. Daire:1
Gerede/BOLU

Doğum Yeri ve Yılı : Burhaniye/BALIKESİR 1971

Yabancı Dili : İngilizce

İlk Öğretim : Burhaniye Nadir Tolun İlk Okulu/1983, Burhaniye
Orta Okulu/1986

Orta Öğretim : İstanbul Kuleli Askeri Lisesi/2001

Lisans : Balıkesir Üniversitesi, Necati Bey Eğitim Fakültesi,
Tarih Öğretmenliği Bölümü

Anabilim Dalı : Tarih

Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Yayımları : -

Çalışma Hayatı : 1988 yılında Tarih Öğretmeni olarak Ardahan'a atandım. Burada Hoçvan Hasköy Çok Programlı Lisesi'nde Üç yıl tarih öğretmenliği ve okul müdür vekilliği yaptıktan sonra, 2001 yılında Gerede Endüstri Meslek Lisesi'ne nakloldum. Halen bu okulda Tarih Öğretmeni olarak görev yapmaktayım.

GİRİŞ

Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti için I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, İtilaf Devletleri bu antlaşmanın yedinci maddesinin¹ kendilerine verdiği hakka dayanarak, savaş öncesinde gizlice anlaşıp, aralarında paylaştıkları bölgeleri işgale başladılar. Türk Milleti bu haksız istilaya reaksiyon göstermekte gecikmedi. Önce düzensiz yerel kuvvetler olan **Kuva-yı Milliye**, ardından da siyasi teşekkülünü tamamlayarak açılan Türkiye Büyük Millet Meclisince kurulan düzenli ordular, işgal güçlerini engellemeye çalıştılar. Ancak bu sancılı dönemde çok kritik günler ve çok üzücü olaylar da yaşandı. Özellikle Ankara'daki Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine karşı çıkarılan iç isyanlar bu dönemin en üzücü olaylarıdır. Bu isyanların son derece tehlikeli boyutlara ulaşmasında hiç şüphe yok ki, Padişah ve İstanbul hükümetinin milli mücadeleye karşı olması ve isyanları teşvik edici hatta bizzat yönlendirici tutum içinde olması önemli rol oynamıştır.

Padişahlık ve Hilafet makamı, yüzyıllardan beri Türk halkının zihninde önemli bir yer işgal etmiştir. Padişahın arzusu ve iradesi dışında bir iş yapmak, hele işgallere karşı savaşa karar vermek imkânsızdır. Bu düşünce, padişahın emri olmadan işgallere karşı bir tutum sergilemeye kalkan subayların halk nazarında ihtilalci bir konuma gelmelerine yol açmıştır. Padişah aynı zamanda halife unvanı taşıdığı için milli mücadele aleyhinde verilen fetvalar, dini söylemler ve emirler halk üzerinde etkili olmuştur. Bu ortam ne istediğini bilmeyen cahiller, dinden çıkar

¹ “İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkması halinde herhangi sevkülceyş noktasını işgal hakkını haiz olacaklardır.” Durmuş Yalçın- Yaşar Akbıyık, Dursun Ali Akbulut, Mustafa Balcıoğlu, Nuri Köstüklü, Azmi Süslü, Refik Turan, Cezmi Eraslan, Mehmet Akif Tural, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s.135.

uman yobazlar ve ülkenin içinde bulunduğu kargaşadan şahsi menfaat elde etmeye çalışanlar için iyi bir fırsat doğurmuştur. Bayburt'ta Şeyh Eşref, Yozgat'ta Şeriat hâkimi Hafız Şahap, Bolu ve Gerede'de Kör Ali Hoca, Düzce'de Mehmet Hoca, Biga'da Ahmet Anzavur, Konya'da Zeynel Abidin hoca ve diğerleri...² Amacı düşmanla savaşmak olan milli kuvvetler, yine kendi öz kardeşleri tarafından boğulmak istenmiştir. Türk Milli hareketinin daha emekleme döneminde ortaya çıkan bu olayların mimarları, dini istismar etmekten çekinmemişler, halkın saf duygularının arkasına gizlenmişlerdir.³

Mustafa Kemal bu konuda şöyle düşünmektedir: *“Cepheler iki şekilde düşünülebilir. İç cephe, görünür cephe. Asıl olan iç cephe dir. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin meydana getirdiği cephe dir. Görünür cephe ise doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silahlı cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilebilir. Fakat bu hal hiçbir zaman bir memleketi, bir milleti yok edemez. Mühim olan, memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren, iç cephenin çöküşüdür. Kaleyi, içten almak, dıştan zorlamaktan kolaydır”*⁴

Milli Mücadeleye karşı girişilen bu ayaklanmaların arkasında, İstanbul Hükümeti, İşgal Devletleri; ki özellikle İngiltere ve azınlıklar yatmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın ve arkadaşlarının, işgal karşısındaki azimli tutumları ve Milli Mücadeleye bağlılıkları Damat Ferit hükümetini memleket ve millet menfaatini hiçe sayan en ağır tedbirlere başvurmaktan geri bırakmamıştır. Bu gaflet o kadar ileri gitmiştir ki, İstanbul hükümetinin etkisi ve telkinleri ile isyancılar, işgalciler ile birleşmiş, Türk Milletinin kurtuluş ve bağımsızlık girişimini kırmaya, yok etmeye

² Kenan Esengin, **Milli Mücadelede Ayaklanmalar**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998, s. 28.

³ Yunus Kobal, **Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar**, Türkler, c.16, Ankara, 2002, s. 78,79.

⁴ Yücel Özkaya- Mehmet Saray, Mustafa Balcıoğlu, Cezmi Eraslan, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2003, s. 209.

çalışmıştır. 1920 yılının ilk yarısında Yunan işgal ordusu ile savaşıyan Kuva-yı Milliye cephesinin gerisi, yani orta batı Anadolu kardeşin kardeşi boğduğu bir savaş alanına dönüştürülmüştür. İç ayaklanmalardaki can ve mal kaybı, aynı dönemde Yunanlıların verdiği zarardan hiç de aşağı kalmamıştır. Damat Ferit Hükümeti ve Padişahın içine düştüğü gaflet o dereceyi bulmuştur ki; bu dönemde Bolu, Gerede, Düzce, Adapazarı, Edirne ve Çorum’da halkı Kuva-yı Milliye’ye karşı ayaklandırmaya çalışan ve isyancılara yardımcı olan 16 kişiye beşinci dereceden Mecidi Nişanı verilmiştir.⁵ Bazen ayaklanmaları teşvik ve destekleme konusunda İstanbul Hükümeti ile işgalcilerin ortak hareket ettikleri de olmuştur. Ancak dikkat edilecek bir başka husus da bu isyan hareketlerinin genellikle Marmara Bölgesi ve özellikle de Marmara Denizi ve boğazların Anadolu’ya bakan iç kesimlerinde yoğunlaşmış olmasıdır. Acaba İstanbul ve İngilizler, Ankara ve Milli Kuvvetler ile aralarında kardeş kavgasından ve kanından bir tampon bölgemi inşa etmek istemişlerdir?⁶

Ankara’da Milli Mücadelenin en önemli adımlarından birisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılma arifesinde, İstanbul’da Damat Ferit Hükümeti yeni bir ihanet planı yapıyordu. Zira yurdun çeşitli bölgelerinde Milli kuvvetlere karşı çıkartılan ayaklanmalar ile kesin bir sonuç alınamamış, gerek Anadolu insanının sağduyusu, gerekse Kuva-yı Milliye’nin azimli ve kararlı tutumu karşısında ayaklanmalar başarısız olmuştu. Öyleyse bizzat “Devlet” eli ile gerçekleştirilecek bir harekete ihtiyaç vardı. 1920 Nisanında Kuva-yı İnzibatiye’nin kuruluş kararı verilecek ve Kurtuluş Savaşı karşısında, bizzat Osmanlı Devleti eliyle teşkilatlanan,

⁵ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1990, s. 145.

⁶ Abdullah Kehale, **Milli Mücadelede İç İsyanlar ve Cemil Cahit’in (Toydemir) Anıları**, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, İstanbul, 1997, s. 72.

İşgalcilerce de açıkça desteklenen ve silahlandırılan isyan hareketi başlıyordu. Osmanlı Devletinin Paşaları ve subaylarınca idare edilen ve çoğunluğu İstanbul'daki işsiz takımının oluşturduğu askerlerden meydana gelen Kuva-yı İnzibatiye birlikleri ile Geyve Boğazı ve Sakarya'nın doğusu üzerinden Milli Kuvvetlere karşı saldırıya geçilmek istenmiş, buradan da Kurtuluş savaşının kalbinin attığı Ankara'ya yürünülmesi planlanmıştır. Ancak bölgede bulunan Garp Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa birlikleri üzerine yapılan taarruz bekleneni veremeyecek, Milli Kuvvetlere oranla çok daha kalabalık ve silah yönünden de üstün olan İnzibat Birlikleri küçük çarpışmalar sonrasın da dağılacaklardır.

1. BÖLÜM

1. MÜTAREKE DÖNEMİ

1.1. Mondros Ateşkes Antlaşması ve İşgaller

Mondros Ateşkes Antlaşması Birinci Dünya Savaşının ardından, İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Ateşkes Antlaşmasıdır. Aslında Almanya hariç, diğer müttefiklerimizle imzalananlardan pek de farklı özellikler taşımaz. Bulgaristan, Avusturya, Macaristan ve Osmanlı Devleti ile imzalanan Antlaşmalar; asker sevk noktalarının işgali, orduların terhis edilmesi, silah ve cephanenin teslimi, esirlerin karşılık beklemezsizin serbest bırakılması ve İttifak Devletlerinin birbirleriyle ilişkilerinin kesilmesi gibi ortak hükümler taşır. Ancak uygulama safhasında, Mondros Ateşkes Antlaşması diğerlerinden ayrılmış, Türkü imha planına dönüşmüştür.¹

1.1.1. Mütareke Görüşmeleri

1918 yılının Ekim ayından başlayarak; savaşta birlikte çarpıştığımız müttefiklerimiz, mütareke yapmak için değişik kanallardan İtilâf Devletleri'ne başvurmaya başlamışlardı. Bunun üzerine, Talat Paşa hükümeti 8 Ekim 1918'de istifa etti. 4 Temmuz 1918'de Osmanlı tahtına oturmuş olan Sultan Vahdettin, yeni hükümeti kurma görevini Tevfik Paşa'ya verdi. Ancak, Tevfik Paşa'nın hükümet kuramaması üzerine hükümeti kurma görevi Ahmet İzzet Paşa'ya verildi. Ahmet İzzet Paşa, memleketin içinde bulunduğu kritik durumu göz önünde tutarak, vakit kaybetmeksizin, bütün gayreti ile bir mütareke imzalamak için çalışmalara başladı.

¹ Yalçın ve diğerleri, **A.g.e.**, s. 132.

Çünkü İngilizler ve Fransızlar, Trakya’da yedi tümenlik yeni bir askerî kuvvet oluşturmaya başlamışlardı. Bu kuvvetlerin İstanbul ve boğazlar üzerine yürütmesine mani olmak isteyen İzzet Paşa, mütareke çalışmalarını hızlandırmıştı. Hatta 5 Ekim 1918’de barış yapma isteğimiz A.B.D. Başkanı Wilson’a değişik kanallardan iletilmiş, ancak müsbet bir cevap alınamamıştı.²

Ahmet İzzet Paşa, 19 Ekim 1918’de Meclis-i Mebusan’da okuduğu hükümet programında yapılacak bir mütarekenin temel esaslarını ortaya koymaya çalışmıştı. Ahmet İzzet Paşa “Amerika Reis-i Cumhuru tarafından ilân edilmiş olan hak ve adalet esaslarına müstenit bir sulhü kemâl-i hulus ile kabul edeceğiz” diyerek Wilson prensipleri çerçevesinde bir barış yapabileceğimizi belirtmişti. Ahmet İzzet Paşa Hükümeti’nin mütareke yapma yollarını arayıp, bir türlü muvaffak olamadığı sıralarda; Kutülmâmâre’de esir düşerek Büyükkada’da esirlik günlerini geçiren İngiliz Generali Townshend, eskiden beri tanıdığı ve hükümette Bahriye Nazırlığı görevinde bulunan Rauf Bey’e bir mektup göndererek “esirliği süresince gördüğü hoş ve şerefli muameleye karşılık olarak, İngiltere ile müzakerelere girildiği takdirde, Osmanlı Hükümetine yardıma hazır olduğunu” bildirdi.³

İngiliz Generalinin bu müracaatı, Osmanlı Hükümeti’nce bulunmaz bir fırsat telakki edildi. Çünkü, Hükümet, mütareke yapabilmek için çeşitli yollardan teşebbüse geçmiş, fakat olumlu bir sonuç alamamıştı. Bu nedenle Townshend’in teklifine sıcak bakılmış ve 17 Ekim 1918’de Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, Bahriye Nazırı Rauf Bey ve General Townshend arasında bir görüşme yapılmıştı. İngiliz yetkililer ile görüşen General Townshend, bu girişimden olumlu sonuç aldı. Diğer taraftan İngiliz Hükümeti de Osmanlı Hükümeti ile yapılacak bir mütarekenin

² Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1995, s. 135.

³ A.g.e, s.36.

sadece kendi delegelerinin katılacağı görüşmelerle yapılmasını istemekteydi. Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nin mütareke teklifini kabul etmiş ve Akdeniz Filosu Komutanı Vis Amiral Calthorpe'ye İngiltere adına mütareke görüşmelerini başlatması konusunda yetki vermişti. Amiral Calthorpe de Osmanlı Sadrazamı Ahmet İzzet Paşa'ya bir an önce Osmanlı delegelerinin mütareke için Mondros'a gönderilmesini isteyen bir mektup gönderdi.⁴

1.1.2. Mütarekenin İmzalanması ve Hükümleri

Amiral Calthorpe'nin bu mektubu üzerine Padişah Vahdettin'le görüşen Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, bir heyet teşkil etti. Heyete Bahriye Nazırı Rauf Bey, Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet Bey, o zaman İzmir'de bulunan Erkân-ı Harp yarbaylarından Sadullah Bey'ler seçildi. Aslında Padişah delegasyonda Damat Ferit Paşa'nın da bulunmasını istemiş ancak Ahmet İzzet Paşa bunu reddetmişti. Ancak Padişahın ısrarı üzerine, Damat Ferit Paşa ile Ayan meclisinde görüşen Ahmet İzzet Paşa'nın onun buradaki *“Amiral Calthorpe’u görür görmez, devletin toprak bütünlüğünün korunması üzerine mütareke yapılmasını teklif edeceğim. Amiral bunu kabul etmezse, Londra’ya gitmek üzere bir kruvazör isteyeceğim ve oraya varınca krala; ben senin babanın eski dostu idim, arzularımın kabulünü senden beklerim diyerek tekliflerimi kabul ettiririm.”*⁵ Şeklindeki sözleri üzerine kararında ne kadar haklı olduğu ortaya çıkmıştır. 26 Ekim 1918'de Limni Adası'nın Mondros Limanına ulaşan heyetimiz, 27 Ekim 1918'de İngilizlerin meşhur Agemennon zırhlısında görüşmelere başladı. İlk oturumda -önceden Osmanlı heyetine verilmemiş olan-mütarekename projesi metni okunarak maddeleri üzerinde görüşmelere geçildi. Beş oturum olarak yapılan görüşmeler sonucunda, 30 Ekim 1918'de çalışmalar tamamlanmış ve mütareke aynı gün akşamı saat 20. 00'de imzalanmıştır.⁶

⁴ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, s. 21,22.

⁵ Metin Ayışığı, **Ahmet İzzet Paşa (Askeri ve Siyasi Hayatı)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 165.

⁶ Yalçın ve diğerleri, **A.g.e.**, s. 134.

30 Ekim 1918 günü İtilâf Devletleri adına İngiliz Akdeniz Filosu Komutanı Vis Amiral Calthorpe ile Osmanlı Devleti adına Rauf, Reşat Hikmet ve Sadullah Bey'lerin imzaladıkları Mondros Mütarekenamesi 25 maddeden oluşmaktaydı. Türk Milletinin kaderini büyük ölçüde etkileyen ve altıyüz yıllık Osmanlı Devleti'nin sonunu da hazırlayan Mondros Mütarekesi'nin en ağır maddeleri, ya da sık sık ihlâlinden şikayet edilen maddeleri şunlardır:

Madde 1. Karadeniz'e geçiş için, Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının açılması ve Karadeniz'e geçiş güvenliğinin sağlanması için Çanakkale ve Karadeniz İstihkamlarının müttefikler tarafından işgali.

Madde 5. Hudutların korunması ve iç güvenliğin sağlanması için, lüzum görülecek askerî kuvvetten fazlasının derhal terhisi (İşbu askerî kuvvetin sayısı ve durumu İtilâf Hükümetleri tarafından Devlet-i Aliye ile müzakere edildikten sonra kararlaştırılacaktır.)

Madde 7. Müttefikler (İtilâf devletleri), güvenliklerini tehdit edecek durumda stratejik noktalarını işgal hakkına sahip olacaklardır.

Madde 10. Toros Tünellerinin Müttefikler tarafından işgali.

Madde 12. Hükümet haberleşmeleri dışındaki telsiz ve kablolar İtilâf devletleri memurları tarafından denetlenecektir.

Madde 15. Bütün demiryollarına İtilâf kontrol subayları memur edilecektir.

Madde 20. Beşinci madde gereğince terhis edilecek Osmanlı kuvvetlerine ait teçhizat, silah, cephane ve nakil vasıtalarının kullanma tarzına ait verilecek malumata riayet olunacaktır.

Madde 21. İtilâf devletlerinin menfaatlerini korumak için İaşe Nezaretinde İtilâf mümessilleri bulunacak ve kendilerine bu yolda gerekli görülecek bütün bilgiler verilecektir.

Madde 24. Vilayat-i Sittede (İngilizce metinde altı Ermeni vilayeti olarak geçen bu vilayetlerimiz şunlardı: Erzurum, Van, Harput, Diyarbakır, Sivas, Bitlis) karışıklık çıkması halinde bu vilayetlerin bir kısmının işgal hakkını İtilaf devletleri muhafaza ederler.⁷

İtilâf devletleri bu mütarekeye, dış görünüşte Osmanlı Devletini ve Türk Milletini yokedici kayıtsız ve şartsız teslim hissini verecek açık hükümler koymaktan dikkatle kaçınmışlardı. Buna mukabil, savaş içinde aralarında imzaladıkları gizli paylaşım projelerinin ve antlaşmalarının tatbik edilebilmesi için de yoruma açık bir metin düzenlemek gayretlerini sarf etmişlerdi. Mütarekenin imzalanmasını her iki hükümet de kendi açısından bir başarı saymıştı. Nitekim Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, Rauf Bey’e bir teşekkür yazısı yazmış ve mütarekenin onaylanması amacıyla Meslis-i Mebusan’da yaptığı konuşmada mütarekenin ılımlı olduğunu söyleyerek, meclisin oy birliği ile mütarekeyi onaylamasını sağlamıştı. Diğer taraftan, İngiliz Harp Kabinesi de 31 Ekim’de Calthorpe’ye görüşmeleri “kudret ve başarı ile yürüttüğü için” tebrik telgrafı göndermeye karar vermiş; bilahare de Calthorpe’yi İngiltere’nin İstanbul’daki “Yüksek Komiserliğine” getirmiştir.⁸ Aslında mütareke Osmanlılar için, diğer müttefik devletlerin yaptıkları antlaşmalara bakarak daha hafif gibi görünüyorsa da, uygulamada Türk Milleti için bir felaket habercisi olmuştur. Daha o günlerde işgalci İtilaf Devletlerine karşı, Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü korumaya çalışan çeşitli grupları bir araya getirmek için, İstanbul’da Milli Kongre hareketi gelişecektir.⁹

1.1.3. Mütareke Hükümlerinin Uygulanması ve İşgaller

Mütareke hükümlerinin esnek ve karmaşık olması bir çok güçlüklerin çıkmasına yol açmıştır. Bu şartlardan yararlanan İtilâf Devletleri, Osmanlı Devleti’ni parçalamak maksadıyla önceden hazırladıkları gizli plânlarını artık açıkça uygulamaya koyabileceklerdi.

⁷ Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 11-14.

⁸ Selahattin Tansel, **Mondros’tan Mudanya’ya Kadar I**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991, s. 20.

⁹ Sina Akşin, **Türkiye Tarihi IV Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 58.

Mütarekenin imzalanmasından sonra İngilizler, Osmanlı topraklarını kolaylıkla işgal edebilmek için, öncelikle Osmanlı Ordusu'nun dağıtılmasını istemişlerdi. Bunun üzerine Ahmet İzzet Paşa Hükümeti, Ordu komutanlarına yolladığı emirlerle, birliklerinin terhis işlemlerini başlatmalarını ve müttefik işgallerine tepki göstermemelerini istemişti.¹⁰ Nitekim mütarekenin 7.nci maddesini kendi arzu ve amaçları doğrultusunda yorumlayan İtilaf devletleri Türk topraklarını işgale başladılar. Henüz mütarekenin mürekkebi kurumadan 1 Kasım 1918'de İngilizlerin, Türk olmayan halkın baskı altında olduğunu ileri sürerek Musul'un 20 km güneyinde bulunan Hamamalık'ı işgal ettiler. O bölgede bulunan 6. Türk Ordusu Komutanı Ali İhsan Paşa'nın bu işgali şiddetle protesto etmesine rağmen, İngiliz askerî kuvvetleri ilerlemeye devam ederek 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal ettiler. İşgallere tepki gösteren Ali İhsan Paşa da görevden alınarak İstanbul'a çağrılacak ve tutuklanacak; bir süre sonra da diğer tutuklananlarla birlikte Malta'ya sürgüne gönderilecektir.¹¹

Mütareke'nin imzalandığı tarihte; yani 30 Ekim 1918'de Adana'da bulunan Yıldırım Ordu Grubu Komutanlığı'na atanmış olan Mustafa Kemal Paşa, Mondros Mütarekesi hükümlerine en sert tepkiyi gösteren kişilerden biri olmuştu. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, "bu hükümlerin aynen uygulandığı takdirde bütün vatanın işgal ve istila edilebileceği" gerçeğini görmüş ve bu konuda yetkilileri uyarmaya çalışmıştı.¹²

Musul'dan sonra İngilizlerin İskenderun'a asker çıkaracaklarını ve şehri işgal edeceklerini öğrenen Mustafa Kemal Paşa, buna oldukça sert bir tepki gösterdi. Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya gönderdiği telgraflarda, bu işgallerin haksız olduğunu, İskenderun'a çıkacak İngiliz kuvvetlerine karşı mücadele edeceğini bildirdi. Bunun üzerine telaşlanan Ahmet İzzet Paşa, İngilizlerle olan ilişkinin tekrar bir çatışmaya dönmemesi için Yıldırım Ordu Grubu'nu lağvettti. Yetkisiz ve makamsız kalan Mustafa Kemal Paşa, Harbiye Nezareti emrine alınmış ve

¹⁰ Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I**, s. 39.

¹¹ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s. 158.

¹² A.g.e, s. 156.

İstanbul'a çağrılmıştı. O da 7 Kasım 1918'de de İstanbul'a gitmek üzere trenle Adana'dan ayrılmıştı.¹³

Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gelmesinden sonra İngilizler İskenderun'u 9 Kasım'da işgal ettiler. 6 Kasım'da Çanakkale'ye gelen bir İngiliz Heyeti ile yapılan protokol ile, burada bulunan Türk askerî birliklerinin İstanbul'a gönderilmesi kararlaştırılarak, silah ve cephaneler münasip depolara yığıldı. Boğazları teslim almak amacıyla, 10 Kasım 1918'de İngilizler Çanakkale'ye girdiler ve şehri işgal ettiler. Diğer taraftan 9-12 Kasım 1918 tarihleri arasında 73 parça savaş gemisinden oluşan İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan savaş gemileri Çanakkale Boğazı'ndan geçerek, 13 Kasım 1918 günü İstanbul önlerine geldi ve Dolmabahçe önlerine dizildi. Böylece Osmanlı Devleti'nin payitahtı olan İstanbul fiili bir işgale maruz kaldı.¹⁴

Bir İtilâf devletleri donanması da İzmir limanı önlerine gelmişti. İzmir'de bulunan 8. Türk Ordusu Komutanı Nurettin Paşa direnmek için kuvvetlerinin takviye edilmesini İstanbul'dan istemişti. Ancak, Harbiye Nezareti bunu kabul etmedi ve kuvvetlerin terhisinde ısrar etti. İzmir'e giren İtilaf Donanması burada "Abluka ve seyrüsefer Kumandanlığını" kurdular.¹⁵

Aralık 1918'de de Fransızlar, Dörtyol, Mersin, Osmaniye ve Adana'yı işgal ettiler. İngilizler ise Batum, Antep, Konya istasyonunu, Ocak ve Şubat 1919'da ise Maraş ve Bilecik, Mart'ta Samsun ve Merzifon ile Urfa'yı, Nisan'da ise Kars'ı işgal ettiler.¹⁶

İtalyanlara gelince, onlar başlangıçta işgaller için acele etmemişlerdi. Ancak Paris Barış Konferansı 'nda Yunanistan lehine olan gelişmeleri görünce 28 Mart 1919'da Antalya, 4 Mayıs'ta Kuşadası, 11 Mayıs'ta da Fethiye, Bodrum ve Marmaris'i işgal ettiler. Konya ve Akşehir'e kuvvet gönderdiler. Mütareke hükümlerine aykırı olarak yapılan bu işgallerin yanı sıra; İngiliz Dışişleri Bakanı

¹³ Yalçın ve diğerleri, **A.g.e.**, s. 138.

¹⁴ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s.156.

¹⁵ **A.g.e.**, s. 157.

¹⁶ Yalçın ve diğerleri, **A.g.e.**, s. 139.

Lord Curzon'un, İngiliz Avam Kamarası'nda yaptığı bir konuşmada "Kürt, Arap, Ermeni, Rum ve Yahudilerin Türk egemenliğinden kurtarılacağını" söylemesi, İtilaf devletlerinin gerçek niyetlerini ortaya koyuyordu. İngilizler, bilhassa azınlıkların bağımsızlıklarına yönelik vaatlerde bulunarak onların Türklere karşı cephe almalarını sağladılar. Türklere esaret ve zelil bir hayat hazırlıyorlardı. Bunun bir an önce gerçekleşmesi için de işgallere hız verdiler.¹⁷

Mütarekenin imzalanmasından 15 Mayıs 1915 tarihinde İzmir'in işgaline kadar gerçekleşen işgaller şu sırayı takip etti:

Fransızlar 11 Aralık 1918'de Dörtyol'u, 17 Aralık 1918'de Mersin'i, 26 Aralık 1918'de Pozantı'ya kadar bütün Adana vilayetini, 3 Şubat 1919'da Çiftehan'ı, 16 Nisan 1919'da Afyon Karahisar istasyonunu; İngilizler 24 Aralık 1918'de Batum'u, 10 Ocak 1919'da Ayıntab'ı, 13 Ocak 1919'da Cerablus'u ve Karkamış'ı, 23 Ocak 1919'da Konya İstasyonu'nu, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı, 27 Şubat 1919'da Bilecik'i, 24 Mart 1919'da Urfa'yı, 13 Nisan 1919'da Kars'ı işgal etmişlerdi. İngilizler, ayrıca 9 Mart 1919'da Samsun'a bir müfreze asker çıkarmışlar ve bir kaç gün sonra Merzifon'a bir kıta göndermişlerdi. İtalyan'lar 28 Mart 1919'da Antalya'yı, 4 Mayıs 1919'da Kuşadası'nı, 11 Mayıs 1919'da Fethiye'yi, Bodrum ve Marmaris'i işgal ettiler. İtalyanlar, ayrıca 2 Nisan 1919'da Konya'ya bir tabur ile 14 Mayıs 1919'da Akşehir'e bir müfreze yerleştirdiler. Yunanlılar ise 9 Ocak 1919'da Uzunköprü-Hadimköy Demiryolu'nu; İngiliz-Fransız müşterek birlikleri de 1 şubat 1919'da Turgutlu-Aydın Demiryolu'nu işgal ettiler.¹⁸

Paris barış Konferansı'ndan İzmir'in işgali üzerine bir karar çıkınca, Yunanlılar tarafından İzmir'in işgal edilmesi için hazırlıklar yapıldı. Aslında İngiltere İzmir ve çevresinin Yunanistan'a vaad edilmesini müttefiklerine daha 1915 yılının ocak ayında teklif etmiş, ancak, Fransa'nın şiddetli itirazı üzerine bu fikrini ertelemek zorunda kalmıştı.¹⁹ İngiliz amirali Calthorpe'e 7 Mayıs 1919'de İzmir'in

¹⁷ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s.159-160.

¹⁸ Yücel Özkaya, " Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri" **Milli Mücadele Tarihi-Makaleler-**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002 s. 29-33.

¹⁹ E. E. Adamof, **Çarlık Belgelerinde Anadolu'nun Paylaşılması**, çev. Hüseyin Rahmi, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001, s. 116.

işgal edileceği hükümeti tarafından haber verildi. Bunun üzerine Amiral İstanbul'dan ayrılarak 13 Mayıs'da İzmir'e geldi. Fransız, İtalyan, Yunan subayları ile bir toplantı yaparak; işgalin nasıl gerçekleştirileceği ve nerelerin işgal edileceği de karara bağlandı. Bu toplantıda İzmir'in bir Yunan tümeni tarafından işgal edilmesi de kararlaştırıldı²⁰. Amiral İzmir valisine ve 17. Kolorduya bir nota ile Mondros Mütarekesinin 7. maddesine göre işgal edileceğini, 15 Mayıs'da yapılacak işgal olayında bir olay çıkmaması için Türk askerlerinin kışlalarından çıkmamalarını; haberlerin engellenmesi için de telgrafhanenin İngilizler tarafından işgal edileceğini de Vali Ali Nadir Paşa'ya bildirdi.²¹

Bu arada Yunan deniz yüzbaşısı Mavroidis, bazı Rumları kiliseye toplayarak İzmir'in Yunan birliklerince işgal edileceğini müjdeledi. Venizelos tarafından gönderilen bildiriye de okudu. Yerli Rumlar "Megalo İdea"nın gerçekleşeceği sevinciyle coşmaya başladılar. Türk milleti için kara günler başlamıştı. Diğer taraftan İzmir'in işgal edileceğini haber alan Türkocağı üyeleri ve İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından kurulan Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi, Müslüman Türk halkını Meşatlık'ta yapılacak mitinge davet eden bildiriler yayınlayarak, halkı mitinge çağırdılar. 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan ve İngiliz savaş gemileri İzmir limanına girdiler. Karaya Yunan askerleri çıkınca kilise çanları çalıyor, kadınlı erkekli yerli Rumlar büyük bir coşku ile onları karşıyorlar ve İzmir Metropolitisi tarafından Yunan askerleri takdis ediliyorlardı. Yunan askerleri şehir içinde ilerlemeye başlayınca gazeteci Osman Recep Nevres (Hasan Tahsin) Yunan bayrağını taşıyan askeri öldürerek Türk milletinin sesini duyurdu. Kendisi de şehit oldu. Bu olayı takiben Yunan askerleri askeri kışlayı işgal ettiler. Türk askerlerine karşı konulmaması ve kışladan çıkılmaması emredildiğinden askerlerimiz silah kullanmadı. Askerlerimizin üzerindeki paraları ve kıymetli eşyaları alındı. Hakaretler edildi. Bir kısmı da öldürüldü. Esir olarak alınan Türk askerleri ve sivil halka akla hayale gelmeyen işkenceler yapıldı. Zito Venizelos demeyen Albay Süleyman Fethi Bey şehit edildi. Kolordu Başhekimî Yarbey Şükrü Bey de şehit edilenler arasındaydı. Yunanlılar hem askerlerimizi, hem de sivil halkı katlettiler.

²⁰ Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I**, s. 181.

²¹ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s.160.

Öldürülen Türklerin cesetleri rıhtımdan denize atıldı. Yunan katliamı o derece vahşete dönüştü ki, İngiliz subayları askerlerin bu manzarayı görmemesi için gemilerinin korkuluklarına tente çektiler. Yunan askerleri katliamlar yanında Türklere ait dükkanları ve evleri de yağmaladılar, kadınları ve çocukları öldürdüler. Öldürdükleri Türklerin ayaklarına taşlar bağlayarak denize attılar. Kadınların, kızların ırzlarına tecavüz ettiler. Yunan işgali kısa zamanda İzmir'in dışına da çıkıp 16 Mayıs'ta Urla, 17 Mayıs'ta Çeşme, 20 Mayıs'ta Torbalı, 22 Mayıs Menemen, 25 Mayıs Manisa, Bayındır, Selçuk, 27 Mayıs Aydın, 28 Mayıs Ayvalık ve Tire, 29 Mayıs Turgutlu, 4 Haziran Nazilli, 5 Haziran Akhisar, 12 Haziran Bergama işgale uğradı.²²

İşgallerin başlamasıyla bütün Türkiye'de büyük bir kaynaşma meydana geldi. Ordu birliklerinin yerlerinden oynatılması ve terhis, askerî malzeme ve silah nakliyatı, yerlerine dönen göçmenler, işgal kuvvetlerinin gidiş gelişi, Türkiye'de bulunan Alman ve Avusturya asker ve subaylarının sevki, başta İstanbul olmak üzere önemli merkezleri ve yolları devamlı bir harekete sahne yaptı. Hiçbir yerde nizam, intizam kalmamıştı. Memleketin her tarafı asker firarileri, hapisane kaçkınları ile dolmuş, Anadolu adeta eşkiya yatağı olmuştu. Binlerce aziz şehidini toprağa gömen, yüzbinlerce öksüz çocuğa ve sakat insana şahit olan bu millet artık yeni bir maceraya sürüklenmek de istemiyordu.

1.2. Mütareke Döneminde İstanbul

Mondros Ateşkes Antlaşması İstanbul'da büyük bir üzüntü ile karşılandı. Ancak özellikle Sadrazamın mütareke ile ilgili olumlu açıklamaları, kamuoyunun kırılganlığa ve paniğe kapılmasını engellemiştir. Devlet adamlarının mütareke ile ilgili olumlu açıklamaları²³ etkisini gösterecek İstanbul'da Türkler durumu sükûnet ve

²² Özkaya, A.g.e., s. 59-62.

²³ "Rauf Bey 2 Kasım'da Bahriye Nezaretinde yaptığı açıklamada, devletin bağımsızlığının ve onurunun kurtarıldığını söylemiş, Hariciye Nazırı Nabi Bey de aynı yönde görüş bildirerek, egemenlik haklarımıza dokunulmayacağını eklemiştir." Bkz. Yalçın ve diğerleri, A.g.e., s. 136.

vakar ile karşılarken özellikle Rumlar sevinç gösterileri ve hatta taşkınlıklar yapacaklardır.

1.2.1. İstanbul Hükümetleri

I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti için son bulduğu, Mondros Ateşkes Antlaşması ile son Osmanlı hükümeti olan Ahmet Tevfik Paşa Hükümetinin istifa ettiği 4 Kasım 1922 arasında, on iki İstanbul hükümeti iş başına gelmiştir. Bu hükümetler aşağıda verilmiştir:²⁴

<u>Sadrazamın Adı</u> :	<u>Hükümetin Görev Süresi</u> :
1. Ahmet İzzet Paşa	14 Ekim- 11 Kasım 1918
2. I.Ahmet Tevfik Paşa	11 Kasım 1918- 12 Ocak 1919
3. II.Ahmet Tevfik Paşa	13 Ocak- 23 Şubat 1919
4. III.Ahmet Tevfik Paşa	24 Şubat-3 Mart 1919
5. I.Damat Ferit Paşa	4 Mart- 15/16 Mayıs 1919
6. II.Damat Ferit Paşa	19 Mayıs- 20 Temmuz 1919
7. III.Damat Ferit Paşa	21 Temmuz- 1 Ekim 1919
8. Ali Rıza Paşa	2 Ekim 1919- 3 Mart 1920
9. Salih Hulusi Paşa	8 Mart- 2 Nisan 1920
10. IV.Damat Ferit Paşa	5 Nisan- 30 Temmuz 1920
11. V.Damat Ferit Paşa	31 Temmuz- 17 Ekim 1920
12. IV. Ahmet Tevfik Paşa	20 Ekim 1920- 4 Kasım 1922

Mütareke dönemindeki İstanbul Hükümetleri, genelde İngiltere ile iyi ilişkiler kurulmasının, Osmanlı Devleti için faydalı olacağı düşüncesini paylaşmışlardır.

²⁴ Sina Akşin, **Türkiye Tarihi IV Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 59.

Gerçi I. Dünya Savaşında düşman saflarda yer aldığımız bu süper devlet Mütareke döneminde de hasmımız pozisyonundadır. Ancak başta padişah ve onun hükümetleri, bekalarını düşmanlarının insafında aramaktan başka bir seçenek düşünememişlerdir. Sözelimi 1921 yılında Londra’da barış şartlarının tekrar görüşülmesi için toplanan konferansta Tevfik Paşa, Lord Curzon’a “Zatı Şahane’nin kendi memleket ve taç ve tahtı için tek ümidin, Türkiye ile Büyük Britanya arasındaki eski münasebetlerin yeniden canlanmasında olduğuna şiddetle kani ve bu husus için düşünülebilen şekillerin en iyisi ile uyuşmağa hazır bulunduğunu”²⁵ iletmektedir. Yine Ankara’ya hareketinden önce İzzet Paşa, Mr. Bennet’e “Britanya’nın, Türkiye ile dost olmak arzusunda olduğuna inanabildiği takdirde, Mustafa Kemal’i Britanya Başkumandanı ile buluşturarak, Yunanlıların Anadolu’yu boşaltmaları (!) hususunda bir uzlaşma temini için bütün kuvvetini kullanacağını ve onu iknaya çalışacağını” söylemektedir.²⁶ Ne kadar büyük bir gaflettir ki İngilizlerle iş birliği yaparak Yunanlıların Anadolu’yu boşaltmaları için ortak bir plan hazırlanabileceği düşünülebiliyor. Oysa Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra Yunanlıların İzmir’i ve Batı Anadolu’yu işgal etmeleri için gerekli ortamı hazırlayan ve buna diğer İtilaf Devletlerini ikna eden, bizzat İngiltere’dir. Hatta İzmir’in nasıl işgal edileceği bile Amiral Calthorpe tarafından planlanmıştır.²⁷ Tüm bu teslimiyetçi politikalara rağmen milli mücadeleye karşı olumlu gelişmeler de yaşanmıyor değildi. Örneğin 16 ve 31 Martta yüksek komiserler, Salih Paşa hükümetine “Kuva-

²⁵ Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 11

²⁶ **Age.**, s. 11.

²⁷ “14 Mayıs 1919 öğleden sonra İzmir İstihkâmlarının İtilaf Devletlerine bağlı müfrezeler tarafından işgal edilmesi, bu maksat için Karaburun ve Uzunada’nın İngilizler, Urla ve Foça’nın Fransızlar Yenikale istihkâmlarının Yunan müfrezeleri tarafından işgal altına alınması ve 1. Yunan Tümeninin 15 Mayıs 1919 sabahı erken saatte İzmir’e mukavemetsiz çıkarılması...” Bkz. Esengin, **A.g.e.**, s. 16.

yı Milliye harekâtının resmen red ve mahkûm” edilmesini isteyen bir nota verdiler. Bu durum karşısında Salih Paşa adı geçen hareketlerin “Meşru hakların müdafaası” olduğu cevabını verecektir. De Robeck bu cevaptan “Mustafa Kemal’in red ve mahkûm edilmesi değil, bilakis tasvip edildiği” manasını çıkarmıştır.²⁸

Mütareke döneminde teslimiyetçi politikaları ile en çok öne çıkan hükümetler şüphesiz ki Damat Ferit Paşa tarafından kurulanlardı.

Damat Ferit Paşa, Şura-yı Devlet Azasından Seyyid hasan İzzet Efendi’nin oğludur. 1853 yılında İstanbul’da doğmuştur. Paris, Berlin, Petesburg ve Londra Sefaretlerinin ikinci kâtipliğinde bulunmuştur. Daha sonra Londra Başkâtibi iken Bombay Başşehbenderliğine getirilmek istendiyse de kabul etmeyecektir.

Padişahın kız kardeşi Mediha Sultanla evlendikten sonra terfi edecek, önce Şura-yı Devlet azalığına, çeşitli görevlerin ardından da sadarete getirilecektir.²⁹ Aslında Sadarete getirilmeden önce siyaset çevrelerinde pek tanınmayan, tanıyanların ise pek de beğenisini kazanamamış bir kişidir. Örneğin Mondros Ateşkes Antlaşması öncesi, Padişahın Damat Ferit Paşayı da delegasyona dâhil etme isteğine, dönemin Sadrazamı İzzet Paşa şiddetle karşı çıkmış, Ferit Paşa’nın “bu işi başarabilecek kapasitede olmadığını” söylemiştir. Hükümet içerisinde de bu atamaya muhalefet edenler çıkmıştır. Hatta Padişahın fikrinde ısrar etmesi, hükümette bazı istifalar yaşanabileceğini göstermiştir. Bu durum karşısında da Padişah daha fazla direnememiş ve fikrinden vazgeçmiştir.³⁰

²⁸ Jaeschke, **A.g.e.**, s.153.

²⁹ Hülya Özkan, **Damat Ferit Paşa’nın Sadaretleri Döneminde İstanbul Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşısı Faaliyetleri**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1992, s. 35.

³⁰ **A.g.e.**, s. 39-40.

Padişah, Devletin felaketten kurtulabilmesi için, İtilaf Devletlerine hoş görünmeye çalışmaktaydı. Ona göre savaşın galiplerinden İngiltere'nin desteğini sağlamak hayati derecede önemliydi. Osmanlı Devletini Almanların yanında savaşa sokan ve felakete sürükleyen İttihat ve Terakki Partisiydi. Bu yüzden iş başına getirilecek kimsenin muhakkak bu parti ile herhangi bir bağlantısı olmamalı, İngiliz yanlısı olması gerekmektedir. Damat Ferit Paşa'nın Sadarete getirilmesinin en büyük sebebi de İttihat ve Terakki Partisine olan düşmanlığı olmuştur. Ayrıca Damat Ferit Paşa'nın İngilizler ile arasının son derece iyi olduğu kanısına sahip olan Padişah bu kritik dönemde tam beş kere bu kişiyi sadaret makamına getirecektir.³¹ Damat Ferit Paşa'nın kurmuş olduğu hükümetler döneminde izlemiş olduğu siyaset, diğer İstanbul hükümetlerine göre çok farklıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Mütareke döneminin İstanbul hükümetlerinin genel özelliği, İngilizlere karşı teslimiyetçi bir politika izlemeleridir. Ancak Damat Ferit Paşa döneminde bu teslimiyetçi politikalar ihanete kadar varmıştır. Damat Ferit Paşa'nın özellikle Kuva-yı İnzibatiye'nin kuruluş dönemindeki faaliyetlerine, ileriki bölümlerde geniş olarak yer vereceğiz.

1.2.2. Mütareke Döneminde Türk Basını

Mütareke döneminde toplumun duygu ve düşüncelerini yansıtan en önemli araçlardan biri hiç şüphesiz, basın olmuştur. Bu dönemde özellikle İstanbul'da işgalleri lanetleyen ve Anadolu'da yeşermekte olan Milli ruhu destekleyen gazeteler çıkmıştır. Tasvir-i Efkar, Akşam Vakit, İkdam, İfham, İleri bunlardan bazıları olarak sayılabilir. Örneğin Tasvir-i Efkar gazetesi, Ruşen Eşref'i muhabir olarak Sivas

³¹ A.g.e., s. 40.

Kongresine gönderecek ve gelişmeler hakkında halkı bilgilendirmeye çalışacaktır.³² İstanbul basını, özellikle Damat Ferit Hükümetleri tarafından 1919-1921 yılları arasında 1nci ve 2nci İnönü Zaferlerine kadar sıkı bir sansüre uğramış,³³ Tasvir-i Efkar, İkdam, Akşam gibi gazeteler, Anadolu Harekatı ve Mustafa Kemal Paşa'dan söz ettikleri için sık sık sansüre takılmışlar ve boş sütunlarla yayımlanmışlardır.³⁴

Milli Mücadeleyi destekleyen yayın organlarından bahsedildiğinde, Anadolu'da çıkan gazetelerden de söz etmemek olmaz. Balıkesir'de Doğruyol ve İzmir'e Doğru, Erzurum'da Albayrak, Konya'da Öğüt, Adana'da Adana, Kastamonu'da Açıksöz bu milli görevi üstlenmiş gazetelerden bazılarıdır. Örneğin Balıkesir'de çıkan Doğruyol Gazetesi, İzmir işgalinden hemen sonra: **“Türkler, namusuyla yaşamayı bildikleri gibi, şerefleriyle ölmeyi de bilirler”** deyerek, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'dan başlayan **“Ya istiklal, ya ölüm”** yolculuğuna, Balıkesir'den katılmaktadır. Yine 10 Ocak 1920 günü Ankara'da ilk sayısını çıkaracak olan Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılmasından sonra, Milli Mücadelenin sözcüsü ve resmi yayın organı haline gelmiştir.³⁵

Mütareke döneminde nasıl Milli Mücadele karşıtı cemiyetler faaliyet göstermişlerse, aynı amaca hizmet eden gazeteler de yayımlanmışlardır. Milli Mücadele aleyhinde yayımlanmış gazetelerin başında hiç şüphesiz başyazarlığını

³² Zekai Güner, **Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler,** T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 18-19.

³³ İbrahim Artuç, **Yeniden Doğuş Türk Kurtuluş Savaşı c.1,** Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 89.

³⁴ Hülya Baykal, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi IV s:11, Milli Mücadele'de Basın,** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 473.

³⁵ **A.g.e.** s. 475-477.

Refi Cevat'ın (Ulunay) yaptığı, Alemdar gelir.³⁶ Alemdar Gazetesi her fırsatta Milli Mücadele karşıtı yazılar yazmaktan çekinmemiştir.³⁷ Bu gazete kurtuluşu, İngiltere'ye sığınmakta görmüş ve Milli Mücadeleye tümüyle karşı çıkmıştır. Örneğin 11 Nisan 1920 günkü sayısında³⁸ Dürriyade'nin fetvasını yayınlayacaklar ve “...en büyük düşmanlarımız bile bizlere bunlar kadar fenalık yapmamışlardı. Onun için hükümetten ısrarla rica ederiz ki ne yapıp edip, bu rezaletlere, bu hezeyanlara son versin” diyerek Milli Kuvvetleri hedef göstermiştir. Ülkenin geleceğini İngiliz mandasında gören ve Milli Mücadeleye karşı yayın yapan bir diğer İstanbul gazetesi ise sorumlu müdürlüğünü Ali Kemal'in yaptığı, Peyam-ı Sabah olmuştur. Ayrıca Serbesti, Bosfor, Entanet, Türkçe İstanbul, Ümit, Hadisat ve Zaman gazeteleri de izledikleri yayın politikaları ile halkı yanlış bilgilendirip, kışkırtmaya çalışmışlardır. Bunlardan başka İstanbul'da “*Teoglogos*” gibi Rumca çıkan gazeteler de vardır ki bunların yayın politikalarından bahsetmeye bile gerek yoktur.³⁹

Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadeleyi baltalamak ve efendileri İngilizlerin ekmeğine yağ sürmek isteyen bu İstanbul gazetelerinin ve yabancı yayınların, Anadolu'ya sokulmalarını engellemek için sıkı tedbirler almıştır⁴⁰

1.2.3. Cemiyetler

Mütareke döneminde yaşanan siyasi otorite boşluğu, işgaller karşısında halkta ve aydınlarda oluşan tepki ve bu tepkinin sonucunda işgallerden kurtuluş yolları arama isteği, işgallerden şahsi veya etnik çıkar elde etme arzusu gibi

³⁶ Ahmet Bedevi Kuran, **Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Milli Mücadele**, Çeltüt Matbaası, İstanbul, 1959, s. 745.

³⁷ Bkz. Belgeler No:1,

³⁸ Bkz. Belgeler No:2.,

³⁹ Güner, **A.g.e.** s. 24-25.

⁴⁰ Baykal, **A.g.e.**, s.472.

sebeplerle, İstanbul ve Anadolu’da pek çok cemiyet kurulmuştur. Bu cemiyetler; Milli varlığa düşman olanlar ile Milli cemiyetler olarak iki ana gruba ayrılabilirler.

Milli varlığa düşman olan cemiyetler de kendi içinde Azınlıklarca kurulanlar, Padişah yanlısı olup kendi şahsi çıkarlarına hizmet eden irticai cemiyetler olarak ayrılabilirler.

Azınlıklarca kurulan cemiyetlerin başlıcaları; Ermenilerce kurulan Taşnak ve Hınçak cemiyetleri, Rumlarca kurulan Mavri Mira, Pontus, Etnik-i Eterya ve Mukaddes Anadolu Rum Cemiyetidir. Bu cemiyetler doğrudan veya dolaylı olarak işgal devletlerinden, Rum Patrikhanesinden ve ülke içindeki azınlıklardan yardım görmüşlerdir. Bu cemiyetlerin amacı ise zor durumdaki Osmanlı Devleti’nin topraklarında kendi devletlerini kurmaktır.⁴¹

Padişah yanlısı gözükp de kendi şahsi çıkarlarını gözetten cemiyetlerin bazıları ise, Teali İslam Cemiyeti, Cemiyet-i Ahmediyeye, Kuva-yı Muhammediye, İngiliz Muhipleri Cemiyeti, Wilson İlkeleri Cemiyeti, Kürt Teali Cemiyeti gibi isimler almaktaydılar. Bu cemiyetler ise Mondros Ateşkes Antlaşmasının ağır şartları altında Osmanlı Devletinin kurtuluşunu büyük bir devletin himayesinde gören ve bu işten de çıkar umanlarca kurulmuşlardır.⁴²

Milli cemiyetlere gelince, daha Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a ayak basmasından önce Anadolu ve Rumeli’de yaşayanlarca kurulmaya başlanmış ve işgaller karşısında faaliyete geçmişlerdir. Bunların bazıları; Kars İslam Şurası, Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniye Cemiyeti, Batum İslam Cemiyeti, Redd-i İlhak Cemiyeti, Kilikyalılar Cemiyeti, Karakol Cemiyeti Milli Ahrar

⁴¹ Yücel Özkaya, **Milli Mücadele Tarihi –Makaleler-**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 118-122.

⁴² Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s. 176.

Cemiyeti ve pek çok bölgede kurulan Müdafaa-i Hukuk cemiyetleridir. Bu cemiyetlerin amacı ise, işgaller karşısında yerel kurtuluş hareketlerini örgütlemek olmuştur. Ancak daha sonra Mustafa Kemal tarafından bu cemiyetler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında bir araya toplanacaklardır.⁴³

1.3. Milli Uyanış

Türk Milleti Mondros Ateşkes Antlaşmasını genelde sükunet ile karşıladı. Ancak, galip devletlerin antlaşma şartlarını çiğnemeleri ve azınlıkların taşkın hareketleri huzursuzluklara sebep olmaya başladı. Özellikle İstanbul'da yeni kurulan dernekler barışçı yollarla kurtuluş çareleri aramaya başladı. Hatta bazıları ülkenin bütünlüğü korunmak şartıyla, büyük bir devletin himayesine bile rıza gösteriyor, hatta başka bir yol bile olmadığını savunuyordu. Bu düşünce en çok padişahın kendisinde hakimdi. O İngiltere'nin himayesinden başka çıkar yol olmadığını savunuyordu.⁴⁴

İşgaller karşısında silahlı direniş fikri, Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi ile güçlenmeye başladı. Zaten Mustafa Kemal Paşa'nın daha Samsun'a çıkmadan bazı cemiyetlerin işgaller karşısında çareler aradıklarından daha önce bahsetmiştik. Yunan işgal ordusuna karşı İzmir İskelesinden atılan kurşun ve hemen ardından Ayvalık'ta başlatılan direniş, kısa sürede tüm batı Anadolu'yu sardı. Batı Anadolu'da başlayan bu direniş hareketine Kuva-yı Milliye adı verildi ve bu isim Türkiye Büyük Millet Meclisince, düzenli ordunun kurulmasına kadar, bütün Anadolu'daki direnişin ortak adı olacaktır. Kuva-yı Milliye devletin arzusu ve

⁴³ Özkaya, **A.g.e.** s. 75-105.

⁴⁴ Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 49.

iradesi dışında, bizzat millet tarafından, plansız ve programsız bir şekilde kurulmuştur.

Yunanlıların İzmir'e çıktıkları günlerde, Mustafa Kemal Paşa'da 9'ncu Ordu Müfettişi olarak Samsun'a çıkmaktadır. Mustafa Kemal'in bölgedeki ordu komutanları ve ileri gelenlerle yaptığı görüşmeler sonucunda 22 Haziran 1919 da duyurduğu Amasya Tamimi, ülkenin içinde bulunduğu durumu özetliyor ve kurtuluş yoluna da gösteriyordu. Buna göre; *“Vatanın bütünlüğü ve milletin istiklali tehlikededir. İstanbul Hükümeti, üzerine aldığı görevi yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok saymaktadır. Milletin istiklalini, yine milletin azim ve kararlılığı kurtaracaktır...”*⁴⁵ Böylece Milli Mücadelenin yöntemi belirlendikten sonra, silahlı mücadeleye girişilmeden önce, siyasal alt yapının hazırlanması ve milletin desteğinin sağlanabilmesi için kongreler düzenlenmiş, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile, milli uyanış sağlanmıştır. Artık dava bütün milletin davasıdır. Direniş ise yerel değil genel olacaktır ve işgal edilen son vatan toprağı da kurtulmadan bitmeyecektir. Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile de hakimiyet gerçek sahibine, yani milletin kendisine verilmiştir.

1.4. İç İsyanlar

İzmir'in İşgali ile yerel olarak başlayan ve Mustafa Kemal'in girişimleriyle millete mal olup teşkilatlanan silahlı direniş hareketi öncelikle işgal devletlerini rahatsız etti. Onların bu rahatsızlığı, kurtuluş ümitlerini, büyük devletlerin insafına bağlayan, Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarıyla Padişahı da huzursuz etti. Özellikle İngiliz yanlısı Damat Ferit Paşa, Anadolu'daki bu harekete karşı olanların

⁴⁵ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk I**, Kemer Yayınları, İstanbul, 1999, s. 38.

başında geliyordu. Halkta da Trablusgarp, Balkan ve Dünya savaşlarının bıkkınlığı vardı. Anadolu insanı uzun yıllar savaşlar yüzünden acı çekmiş, zor durumda idi. Milletin istiklali için bile kurulmuş olsa, İstanbul hükümetince “çete” olarak adlandırılan, Kuva-yı Milliye’ye para ve iâşe temin etmek, hele bir de tekrar askere alınmak ihtimali, bazı kimseleri rahatsız etmişti. Kuva-yı Milliye birliklerinin nadiren de olsa halka kötü davranmaları, Milli Mücadele karşıtlarının işini kolaylaştırdı. Tüm bu sebepler, işgal devletlerinin, özellikle de İngiltere’nin istihbarat ve propaganda servislerinin gayretleri, ayrıca Damat Ferit Hükümetinin tutumu ve Padişah’ın iradesi ile Şeyhülislamın fetvaları birleşince, Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde milli kuvvetlere karşı ayaklanmalar çıkması kaçınılmaz oldu. 1919 ve 1920 yılları arasında çıkan bu ayaklanmaların genel olarak karakteri ise, İç Anadolu’da çıkanların irticai, Marmara bölgesinde çıkanların ise etnik kökenli olmasıydı. Konunun daha iyi anlaşılması için bu ayaklanmaların bazılarını kısaca değinmeyi uygun bulduk.

1.4.1. Ali Batı Olayı

Bu ayaklanma, Güney Doğu Anadolu bölgesinde, Midyat-Nusaybin, Ömerkan çevresinde meydana gelmiştir. İngilizlerin teşvik ve maddi desteği ile bölgede Kürdistan kurma hayali güden Ali Batı, henüz Mustafa Kemal’in Anadolu’ya geçmediği 1919 Mayısının başlarında Cizre, Nusaybin, Savur ve Mardin yöresini kendi idaresine bağlamak amacıyla harekete geçmiştir. Nüfuzlu kişilerin de İngilizlerin teşvikiyle Kürdistan propagandasına katılmaları ve bölgenin asayişinden sorumlu¹³. Kolordunun dağınık durumda olmasının sonucu, Ali Batı’nın isyanı¹⁸ Haziran’a kadar sürdü. Ancak¹⁸ Haziran tarihinde ölü olarak ele geçirilerek, bölgedeki asayiş sağlanabildi.

1.4.2. Ali Galip Olayı

Vatanın işgaline karşı Sivas'ta Milli bir kongre toplanacağı haberi Damat Ferit ve İşgal devletlerini oldukça rahatsız etti. Damat Ferit Paşa'nın talimatıyla Elazığ Valisi Ali Galip Mustafa Kemal ve arkadaşlarını Sivas'a geldiğinde tutuklamak amacıyla görevlendirildi. Ancak Mustafa Kemal'in öngörüsü ve Sivas halkının vatanseverliği karşısında bu plan suya düşecek, Ali Galip ve yandaşlarının Sivas sokaklarına yapıştırdıkları ilanlar bir gecede sökülecek⁴⁶ ve Mustafa Kemal ve arkadaşlarını tutuklamak üzere Sivas'a gelenler, kaçmak zorunda kalacaklardır.⁴⁷

1.4.3 Birinci Bozkır Ayaklanması

Mustafa Kemal'in Samsundan, Anadolu'daki bütün komutanlara telgraf ile yaptığı bildiri Konya'da bulunan Ordu Müfettişi Celal Paşaya da ulaşmış, o da gerekli tedbirleri alarak, hazırlıklara başlamıştı. Ayrıca halkı da milli mücadele için uyarmaya çalışmaktaydı. Ancak Konya Valisi Cemal'in menfi tutumu ve ajanların irticai propagandaları sonucu, Celal Paşa'nın izine ayrılması fırsatı da değerlendirilecek, hapishanedeki mahkumlar serbest bırakılarak silahlandırılacaktır. Vali Cemal'in İstanbul'dan aldığı emirler doğrultusunda 27 Eylülde gizlice İstanbul'a kaçacak ancak arkasında çok tehlikeli bir ortam bırakacaktır. Nitekim Aynı gün onun örgütlediği Kürtoğlu Musa, Bademli Hacı Güzel Çavuş isimli eşkıyaların liderliğindeki kandırılmış halk Bozkır'a girdi. Kasabada bulunan milli mücadele taraftarı vatanseverlerin bir kısmı öldürüldü. 4 Ekim'e kadar süren isyan hareketi, Konya'dan gönderilen tavsiye heyetinin kandırılmış köylüleri ikna ederek dağılmaları ile son buldu.

⁴⁶ Yılmaz Çetiner, **Son Padişah Vahdettin**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 166-167.

⁴⁷ Yalçın ve diğerleri, **A.g.e**, s. 177.

1.4.4. İkinci Bozkır Ayaklanması

Birinci Bozkır Ayaklanmasının çok fazla büyümeden bastırılmasının ardından bölgede bazı tedbirler alan 12. Kolordu'yu kendileri için tehdit kabul eden, Hoca Abdullah, Sabit ve Hoca Abdulhalim İstanbul ile gizlice irtibat kurarak, bölge halkını kışkırtmış, milli mücadeleyi Padişaha karşı bir hareket olarak göstermeye çalışmışlardır. 20 Ekimde asiler, Bozkır'a ikinci kez girdiler. İsyancıların taşkın hareketleri ve cinayetler işlemeleri ve isyanın pek çok köye sıçraması sonucu 12. Kolordu'nun Afyon'dan kaydırıldığı Yarbey Arif Bey'in müfrezesi olaylara el koydu. 24 ve 27 Ekim tarihlerinde yapılan çatışmalar ve takip hareketleri sonucu isyana katılan köyler teker teker ele geçirildi. 6 Kasımda ise müfreze Bozkır'a girerek düzeni sağladı.⁴⁸

1.4.5 Ahmet Anzavur Ayaklanması

Biga'lı olan Ahmet Anzavur⁴⁹, sarayla olan yakın ilişkileri ile bilinen emekli bir Jandarma subayıdır. Biga ve çevresinde Kaymakam Hamdi Bey'in Milli direnişi örgütlemeye çalıştığı bir dönemde, İstanbul Hükümeti ve İngilizlerin talimatı ile harekete geçecek olan Ahmet Anzavur, Biga, Gönen ve Manyas civarındaki, Çerkez ve Pomaklar üzerindeki nüfuzunu kullanmak istemiştir. 1919 Ekiminden, 1920 Nisan'ına kadar fırsat buldukça Milli kuvvetlere karşı ayaklanan ve önemli çatışmalara sebep olan Anzavur, bu dönemde İstanbul Hükümeti tarafından paşalığa

⁴⁸ Esengin, A.g.e., s.72.

⁴⁹ “Ahmet Anzavur vaktiyle Biga'ya gelerek yerleşmiş, Ançok isimli bir Çerkes ailedendir. Kız kardeşi, II. Abdülhamit'in sarayında cariye olduğundan jandarma subaylığına getirilmiş ve binbaşı rütbesine kadar ilerlemiştir. Emekli olduktan sonra Biga'da yarış atı yetiştiriciliği ile uğraşmış, 1919-1920 yılları arasında Kuva-yı Milliye'ye karşı çeşitli isyan hareketlerinde bulunmuş, Damat Ferit Hükümeti tarafından Paşalık ve Balıkesir valiliği ile mükâfatlandırılmıştır. Ahmet Anzavur, 15 Nisan 1921 tarihinde Kuva-yı Milliye Çiftlik Köylü Mehmet Efe tarafından öldürülmüştür.” Özcan Mert, **Anzavur'un İlk Ayaklanması**, *Belleten* VI, s:217, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.247. Zühtü Güven, **Anzavur İsyanı (İstiklal Harbi Hatıralarından Acı Bir Sayfa)** Aydınlik Matbaası, Ankara, 1965, s. 41-42. Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1983, s. 385.

ardından İzmit⁵⁰ ve Balıkesir valiliğine getirilmiştir. Hareket alanını Susurluk ilçesine kadar genişleten Ahmet Aznavur'un elebaşılığını yaptığı asiler, 18 Şubat'ta Kaymakam Hamdi Bey, Yüzbaşı Kani ve Üsteğmen Ali Rıza'yı şehit edecekler, bu kahramanların cesetlerini de aynı gün, İstanbul'dan gelen iki İngiliz Subayına göstereceklerdir. Bu durum asilerin gerçekte kime hizmet ettiklerinin de açık göstergesidir.⁵¹ Batı Cephesinin oluşturulmaya çalışıldığı 1920 yılının Nisanında Milli kuvvetleri oldukça zor duruma düşüren bu isyan ancak, Çerkez Ethem Kuvvetlerinin bölgeye kaydırılması sonucu, Yahyaköy yakınlarında, 16 Nisan'da yapılan şiddetli çarpışmalar sonucu bastırılabilmiştir. İstanbul'a kaçan Ahmet Aznavur ise daha sonra karşımıza, İzmit'te Kuva-yı İnzibatiye isyanında çıkacaktır.⁵²

1.4.6. Kuva-yı İnzibatiye

1920 yılının haziran ayında etkili olan ve bizzat Damat Ferit Hükümetince planlanarak uygulamaya sokulan bu hareket hakkında ikinci ve üçüncü bölümlerde detaylı olarak durulacağı için burada tekrar etmeyi uygun bulmadık.

1.4.7. Birinci Düzce Ayaklanması

Milli Mücadelenin hızla güçlenmesi ve Mustafa Kemal önderliğinde teşkilatlanması, İngiliz'lerin İstanbul ile Anadolu arasında bir tampon bölge oluşturmaya çalışmalarına sebep oldu. Bu amaçla saray ile iş birliği yapan İngiliz ajanları, hain mollalar vasıtasıyla Düzce ve civarında masum halkın dini duygularını tahrik etmeye giriştiler. Yapılan hain propaganda sonuçlarını kısa sürede vermiş ve Meclisin açıldığı gün Safranbolu ve Gerede ilçelerinde olaylar çıkmış,

⁵⁰ Bkz. Belge: 3.

⁵¹ Bakınız Belge: 4,5.

⁵² Bkz. Belge: 6.

“Padişahımızı isteriz” diye halk isyan etmiştir. Bu hareket bölgenin asayişinden sorumlu olan Binbaşı Mahmut Nedim Beyin korkak tutumu üzerine büyümüş, asiler Düzce’ye girerek cinayetler işlemeye başlamışlardır. Bolu’nun da asilerin eline geçmesi üzerine, Mustafa Kemal Geyve’de bulunan 24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut’a bölgeye hareket etmesini bildirdi. Ancak iki piyade taburu ve bir de dağ bataryası ile harekete geçen Yarbay Mahmut ve birlikleri pusuya düşürülecek ve askerler asiler tarafından terhis edilecektir. Hendek’ten gönderilen nasihat heyeti de işe yaramayacak, heyetteki; Sait ve Kazım beyler asilerce şehit edileceklerdir. Ayaklanmanın Ankara’ya doğru genişlemesi ve Milli Mücadeleyi ciddi şekilde tehdit etmeye başlaması üzerine, Bozkır ayaklanmasının bastırılmasında önemli işler başaran Yarbay Arif komutasındaki 300 atlı ile bölgeye gelecek ve 25 Nisan’da Beypazarı’nı asilerden temizleyecektir. Ancak 2 ve 3 Mayıs’ta Bolu yakınlarında yapılan kanlı çarpışmalar sonucu asiler, milli kuvvetleri geri püskürttü. Yarbay Arif 12 Mayıs gecesi hainler tarafından kalleşçe şehit edildi. Bu olaydan sonra Ali Fuat Paşa isyanın bastırılması konusunda bizzat görevlendirildi. 22 Mayıs’ta Çerkez Ethem birlikleri de Geyve’ye gönderildi. Ethem ve Albay Arif’in birliklerinin ilerlemeye başlaması Düzce’de korkuya sebep olacak ve Ethem’in hışmından korkan Düzce direnmeden teslim olacaktır. İsyanın elebaşları Çerkez Ethem tarafından 26 Mayıs’ta şehrin ortasında idam edilmiş ve bu isyanın ilk bölümü sona erdirilmiştir.⁵³

1.4.8. Şeyh Eşref Ayaklanması (26 Ekim-24 Aralık 1919)

Şeyh Eşref Bayburt bölgesinde ünlenmiş ve kurduğu tarikat vasıtasıyla Erzurum ve Sürmene bölgesine kadar etkisini genişletmiştir. Bayburt’un Hart

⁵³ Esengin, A.g.e., s.93-109.

köyünden olan Şeyh Eşref'i Erzurum valiliği kaymakam yoluyla Erzurum'a çağırması; ancak Şeyh hükümetin bu emrine uymamış müritlerini silahlandırarak halka korku ve dehşet saçmağa başlamıştır. Şeyh "Şeriat sahibi olduğunu, Allah tarafından gönderildiğini ve bütün kainatla harp edeceğini" etrafa dağıttığı bildirilerle ilan edecek ve Cuma günü de adına hutbe okutacaktır. Ancak 24 Aralık 1919 tarihinde Hart'a askeri kuvvet gönderilmiş. Şeyh ve ailesi çarpışmalarda ölünce diğer asiler teslim olmuşlardır.⁵⁴

1.4.9. Yozgat'ta Çapanoğulları Ayaklanması (15 Mayıs-27 Ağustos 1920)

Yozgat ve çevresinde ayaklanma çıkaran Çapanoğulları Halife'ye ve Osmanlı hükümetine bağlılıklarını açıklamışlardı. Çapanoğulları gibi düşünen Yozgat Mutasarrıfı Necip Bey Heyeti Temsiliye tarafından verilen görevleri yapmayarak "*Allah'dan ve padişahın ve onların kanunlarından başka bir şey tanımadığını*" ilan edince görevden alınmış ve yerine muhasebeci Arif Bey getirilmişti. Meydana gelen bu değişiklikleri Kuva-yı Millîye aleyhine kullanan Çapanoğlu Edip ve Celal ise Millî Mücadele'ye karşı olan Hürriyet ve İtilaf Partisinin üyesiydiler. Çapanoğulları Yozgat'ta etkili olan bir aileydi. Bunlar İstanbul'un işgalinin padişahın isteği ile olduğunu, Yunanlıların da geçici olarak işgallerde bulunduğunu propaganda ile Ankara'da toplanacak Meclis için mebus seçiminin kanuna aykırı olduğunu ve böyle bir halin padişaha karşı bir ayaklanmadan başka bir şey olmadığını söylüyorlardı. Çapanoğlu Celal otuz imza ile Meclis toplanmasının padişahın isteklerine ve kanunlara aykırı olduğunu Ankara'ya çektiği telgrafla da bildirerek ayaklanmanın ilk sinyallerini vermiş

⁵⁴ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s. 378-380.

oluyordu. Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyesi olan Çapanoğulları Yozgat'ta yapılan at yarışlarına çevreden gelen kişileri de Kuva-yı milliye aleyhine teşkilatlandırıyor ve bu insanlar köylerinde, kasabalarında isyan için halkı kışkırtıyorlardı. Yozgat Mutasarrıfı da Çapanoğulları'na destek verenler arasındaydı. Ethem Bey'e Genelkurmay Başkanlığınca 19 Haziran 1920 tarihinde asilerin dağıtılması ve kışkırtıcıların cezalandırılması görev ve yetkisi verildi. 20 Haziran'da Ankara'dan hareket eden Ethem Bey 23 Haziran sabahı Yozgat'a gelerek asilerle çarpışmaya başladı ve akşama doğru şehre hakim oldu.⁵⁵ Milli Kuvvetlere karşı savaşan Ermenileri de cezalandıran Ethem Bey Alaca'ya yürüdü. 25 Haziran'da Alaca'dan asiler temizlendi. Yozgat'ta çıkan ayaklanma böylece bastırıldı. Batı cephesinde Yunan saldırıları ilerleyince Ethem Bey Yozgat'tan geri çağrıldı. Yozgat'ta Çapanoğulları tarafından çıkarılan isyan bastırılmış ve isyana katılanlardan bir kısmı affedilmelerini istemişlerdi. Affedilen bu insanlardan beşyüz kişilik bir "Akdağmadeni Alayı" kurulmuştu. Akdağmadeni Alayı adıyla gönüllülerden kurulan bu alay Batı cephesinde Yunanlılarla savaşmaya gönderilmek üzere Ankara'ya çağrıldı. Ankara'ya gitmek üzere Yozgat'a gelen Alaydan 49 kişi 5 Eylül gecesi Kuvayı Milliye emrinde savaşmak istemedikleri için kaçtılar. Zile ve Erbaa çevresinde yeniden ayaklandılar. Zile'ye bağlı Ortaköy bucağını, Amasya-Tokat arasındaki Çengelhan'ı yağmaladılar, Akdağmadeni ve Kırşehir çevresinde de ayaklanma belirtileri görüldü. Ayaklanmanın tehlikeli hal alması üzerine Eskişehir bölgesinde bulunan İkinci Kuvveği Seyyare, isyanı bastırmak üzere Yozgat'a

⁵⁵ Turgut Özakman, **Vahidettin, M. Kemal ve Milli Mücadele (Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1997, s. 473-505.

gönderildi. Asilerle Akdağmadeni civarında yapılan çarpışmada isyancılar yenilgiye uğratıldı ve 30 Aralık 1920’de tamamen yok edildi.⁵⁶

1.4.10. Cemil Çeto Ayaklanması (20 Mayıs-7 Haziran 1920)

İngiliz ve Fransızların kışkırtması ve desteklemesi sonucunda Kürt Teali ve Teavün Cemiyeti bölgedeki Kürt aşiretlerini ayrı bir devlet kurmak için devamlı olarak kışkırtıyor, Fransızlar ve İngilizlerin Mustafa Kemal Paşa hükümetini ortadan kaldıracakları propagandasıyla isyana teşvik ediyordu. Bu kışkırtmalar sonucunda Bahtiyar Aşireti reisi Cemil Çeto Garzan’da 300 kadar silahlı adamıyla harekete geçti. Cemil Çeto üzerine 20 Mayıs 1920’de 13.ncü Kolordudan ikinci tümen gönderilmiş ve onbeş gün kadar devam eden çarpışma sonucunda Cemil Çeto ve dört oğlu 7 Haziran 1920’de teslim olmuştur.⁵⁷

1.4.11. Yenihan (Yıldızeli)’da Postacı Nazım ve Zile Ayaklanması 14 Mayıs-12 Haziran 1920)

Yıldızeli-Sivas posta nakliyat işlerini yürüten Postacı Nazım, işinde iflas etmiş ve adını değiştirerek bölgenin köylerinde dolaşmaya başlamıştır. Çerkez Kara Mustafa’yı da yanına alan Postacı Nazım yediyüz kadar taraftarıyla halkı isyana kışkırtmıştır. İsyana halkın katılmasında yapılan yalan yanlış propagandanın da tesiri olmuştur. Meselâ Anzavur ayaklanmasının bastırılması sırasında birçok Çerkez köyünün yakılıp yıkıldığı haberi Milli mücadele’ye düşman İstanbul basını tarafından yalan haber olarak yayılmış ve bu haberler halkın Kuvayı Milliye

⁵⁶ Esengin, A.g.e., s. 155-174.

⁵⁷ Tansel, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar III*, s. 141,142.

aleyhine hareket etmesinde etkili olmuştur. 14 Mayıs 1920’de Yenihan’da başlatılan ayaklanma Zile’ye geçmiştir. 6 Haziran 1920’de Zile’yi basan asiler jandarmalara saldırdılar. Zile müftüsü de isyana destek verince Yenihan olayı Zile ayaklanmasına dönüştü. İsyân kısa zamanda çevre köylere de yayıldı. Kuvayı Milliye’yi destekleyen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin üyesi olan vatansever milliyetçilerin evlerini yağmalayan asiler müftüyü kaymakam yaptılar. İsyânın bastırılması için beşinci Tümen görevlendirildi. Yarbay Cemil Cahit 11 Haziran 1920 de askeri kuvvetlerle Zile’ye geldi. İsyancıların teslim olmaları için saat onikiye kadar müddet verdi. Asiler teslim olmayınca çarpışma başladı ve bir gün sonra milli kuvvetler Zile’ye girdi. Asiler büyük kayıplar verdiler. İsyanı çıkaranlardan 22 kişi idam edildi. Ayaklanmayı çıkaran Postacı Nazım kaçtığı Samsun köylerinde yakalanarak idam edildi.⁵⁸

1.4.12. Milli Aşireti Ayaklanması (1 Haziran-8 Eylül 1920)

Güneydoğu Anadolu’da Fransa, İngiltere ve Ermeni faaliyetlerinin artması, bölgede yaşayan Kürt aşiretlerini de kışkırtmaları sonucunda Milli Aşireti de ayaklanmıştır. Aşiret liderlerinden Mahmut, İsmail, Halil ve diğer şahıslar Fransız ve İngilizlerle temasa geçerek Siirt’ten Tunceli’ye kadar olan bölgeyi idareleri altına almak için harekete geçtiler. Milli Aşireti’nin ayaklanmasının bastırılması için 13. Kolordu görevlendirildi. 18 Haziran 1920’de asilerle çarpışma başladı. Viranşehir bölgesine kadar saldıran asilere nasihat heyetleri gönderilmiş ise de olumlu bir netice alınamadı. Fransız işgali altındaki bölgeden aldıkları “üçbin atlı ve develi ile bin kadar piyadeden ibaret bir kuvvetle” 25 Ağustos 1920’de Viranşehir asiler

⁵⁸ A.g.e., s. 127-129.

tarafından işgal edildi. Atatürk Nutuk'ta konuyu şöyle açıklar. *“Asiler, aman dilemek maksadıyla geldiklerini söyleyerek o bölgedeki komutanlarımızı kandırarak tedbir almakta ihmale sevk ettiler. Bu sırada, o civarda dağınık halde bulunan müfrezelerimize hücum ederek Viranşehir'i işgal ettiler. Haberleşme ve bağlantımıza engel olmak üzere de, o bölgedeki bütün telgraf hatlarını kestiler.”*⁵⁹

Viranşehir'i işgal eden asiler devlete bağlı olan Karakeçili Aşireti mensuplarını öldürdükleri gibi, askerlerin, subayların mallarını da yağma ettiler. Asilerin temizlenmesi için 13. Kolordudan Beşinci Tümen görevlendirildi. Devlete bağlı vatansever aşiretlerin de desteği ile isyancılar yenilerek güneye çöl tarafına kaçtılar.⁶⁰

1.4.13. İkinci Düzce Ayaklanması (19 Temmuz-23 Eylül 1920)

Bolu ve Düzce'de çıkarılan ayaklanmalar bastırılmış ve huzur sağlanmıştı. Ancak bu sırada Yozgat'ta Çapanoğulları ayaklanınca Ethem Bey ile Binbaşı İbrahim Çolak emrindeki kuvvetler Yozgat'a gönderildi. Diğer taraftan Yunan kuvvetleri de Uşak ve Bursa yönünde ilerleyerek, Bursa'yı işgal ettiler. Yunan kuvvetlerinin ilerlemesi üzerine Düzce, Bolu bölgesindeki Binbaşı Nazım Bey emrindeki kuvvetlerin önemli bir bölümü de cepheye gönderildi. Batıda Yunan saldırısı devam ettiği sırada dört yüz kadar Abaza ve Rum harekete geçerek Nuhveren (Nüfren) ve Efteni çevresinde bazı olaylar çıkardılar ve Abazalar 8 Ağustos 1920'de Düzce'ye girerek kaymakam vekilini, jandarma komutanını, Düzce bölük komutanını, subay ve erleri tutukladılar. Asiler Düzce'ye hakim

⁵⁹ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk I**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1999, s. 491.

⁶⁰ Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III**, s. 143, 144.

oldular. Kadı Kemalettin'i kaymakam vekili yaptılar. İsyanın bastırılması için Düzce'ye kuvvet gönderildi. İsyanın Bolu'ya sıçramaması için de önlem alındı. Diğer taraftan Ali Fuat Paşa Abaza ileri gelenlerine aracılar göndererek ayaklanmadan vazgeçmelerini ve kan dökülmemesini istedi. Görüşmelerden olumlu sonuç alındı ve Abaza reisleri hükümetin emirlerine itaat edeceklerini bildirerek af dileğinde bulundular. 40 elebaşı tarafından imzalanan anlaşma metni 2 Eylül 1920'de Ankara'ya gönderildi. Ayaklanma daha fazla kan dökülmeden 23 Eylül 1920'de sona erdi.⁶¹

1.4.14. Konya'da Delibaş Mehmed Ayaklanması (2 Ekim-15 Kasım 1920):

Bozkır'da Zeynelabidin tarafından daha önceleri çıkarılan ayaklanmalar, Konya ve çevresinde bir huzursuzluk ortamı oluşturmuştu. Bozkır olaylarının yatışması, Büyük Millet Meclisi tarafından gönderilen nasihat heyetleri Konya halkı üzerinde Kuva-yı Milliye aleyhindeki tavırları ortadan kaldırmıştı. Ancak İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti Kuva-yı Milliye aleyhindeki tavırlarını devam ettirdiklerinden Konya'daki bu huzur ortamını bozmak için tekrar harekete geçtiler. İngiliz Muhipler Cemiyeti üyesi Sait Molla ve Teali İslâm Cemiyeti üyesi Zeynelabidin Efendi Konya'da isyan çıkarmak için harekete geçtiler. İsyanda Rum ve Ermenilerle de işbirliği yapılması fikrini kabul ettiler. Zeynelabidin ve Molla Sait halka Milli Kuvvetler aleyhine, Meclis aleyhine propagandaya başlayarak Kuva-yı Milliye'nin İttihatçılardan oluştuğunu söyleyerek şunları söylemişlerdir: "*Bugün Ankara'da türeyenler, kendilerine millet ve memleket hâdimi ve halâskârı süsünü verenler, dün bütün varlığımızı eriten, kanımızı iliğimizi emen, İttihatçılardan başka*

⁶¹ Esengin, A.g.e., s. 175-186.

kimseler değillerdir. Bunlar kendi keselerini dolduracaklar. O, bitmez tükenmez varlıklı yedi düvele, hiç bizim karşı koyacak kuvvetimiz var mı? Karşı geldikçe başımıza bu felaketler gelmektedir. Başımızda yedi evliya kuvvetinde bir Hakan, altı yüz senelik şerefli bir varlığa dayanan koskoca bir sultan var. O dilediğini ferman eder, bildiğini işler, bize böyle dik başlılık etmek, ileri geri sözler söylemek değil, elbette ki, o mübareğin her buyruğuna baş eğmek düşer. Bu Allah'ın emridir.” Diğer taraftan Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyesi olanlar da Kuvayı Milliye'nin köyleri soyduğunu, İzmir ve Batı vilayetlerini işgal eden ordunun Yunan ordusu olmadığını, burayı işgal eden kuvvetlerin Halife ordusu olduğu propagandasını yaptılar. Bu propagandalarla ortamı hazırlayan vatan hainleri Delibaş Mehmed ile temasa geçerek ayaklanmanın O'nun tarafından yapılmasını sağladılar. 2 Ekim 1920 günü Çumra'dan hareket eden Delibaş Mehmed, İçeri Çumra'ya geldiğinde telgraf hatlarını kesti. Asiler ellerinde kılıç, sopa, kama, av tüfeği vb. aletlerle Konya'ya yürüdüler ve 3 Ekim'de şehre girdiler.⁶² Hükümet konağını işgal eden asilerle çarpışma akşama kadar devam etti. Hükümet konağını koruyan polis ve jandarmaların cephanelerini bittikten sonra Delibaş, hükümet binasına girdi. İsyancılar resmi binalar dışında Kuvayı Milliye'ye taraftar olan vatanseverlerin evlerine de baskınlar düzenleyerek yağmaladılar. Mazlumzade Osman Efendi'yi vali seçtiler. Jandarma ve polis müdürlüklerine de istediği kişileri tayin ettiler. Delibaş tarafından çıkartılan ve Konya çevresinde de yayılan ayaklanmanın bastırılması için Kolordu Komutanı Derviş Paşa ve İçişleri Bakanlığı görevini de yapan Albay Refet

⁶² Şevki Yazman, **Anadolu'nun İşgali**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1999, s. 50.

Bey görevlendirildiler. Asilerle yapılan çarpışmadan sonra 6 Ekim 1920’de şehre girilerek şehir asilerden temizlendi.⁶³

1.4.15. Demirci Mehmet Efe Ayaklanması (1-30 Aralık 1920)

Nazilli’li olan Mehmet Efe babasıyla demircilik yaptığından “*Demirci*” ünvanı ile anılmıştır. Milli Mücadele’nin başında Yunanlılara karşı önemli hizmetlerde bulunmuş olan Demirci Mehmet Efe düzenli orduya geçişte Çerkez Ethem’in kışkırtmasıyla problem çıkarmıştır. Düzenli ordunun kurulmasında Batı Cephesi ikiye ayrıldı. Güney cephesine Albay Refet Bey atandı. Albay Refet Bey Isparta’da bulunan Demirci Mehmed Efe’yi, merkezi Konya’da bulunan Atlı Takip kuvvetleri komutanlığına atayarak orduya katılmasını istedi. Emrindeki kuvvetlerden 300 atlı ile bir süvari alayı kurulacaktı. Demirci Mehmet Efe önce bu teklifi kabul etmiş, ancak daha sonra bunu reddetmiştir. Bunda da Çerkez Ethem’in rol oynadığı ifade edilmektedir. Çünkü Batı Cephesi Komutanlığı ile arası açılmış olan Ethem Bey kendine destek için Demirci ile temasa geçmiş ve onu birleşmeye çağırarak emrindeki adamlara ayda kırkar lira maaş vereceğini belirtmiştir. Demirci Efe kuvvetlerini Isparta çevresinde topladı. Albay Refet Bey Mustafa Kemal Paşa’nın oluruyla aldıktan sonra Demirci üzerine kuvvet gönderdi. 18 Aralık 1920 tarihine kadar Demirci’nin efelerinden yediyüz kişi yakalandı. Demirci seksen kadar adamıyla Acıpayam tarafına oradan Tavas dolaylarına çekildi. Demirci Efe ile temas

⁶³ Tansel, **Mondros’tan Mudanya’ya Kadar III**, s. 137-141.

kuran Yüzbaşı Nuri Bey onu teslim olmaya ikna etti. Demirci yanındaki kuvvetlerle 30 Aralık 1920’de teslim oldu.⁶⁴

1.4.16. Çerkez Ethem ve Kardeşlerinin Ayaklanması (27 Aralık 1920-23 Ocak 1921)

Ethem Bey, Bursa’da geniş arazi sahibi olan Ali Bey’in en küçük oğludur. Ağabeylerinden biri Saruhan Milletvekili Reşit, diğeri ise Yüzbaşı Tevfik Beylerdir. Askerlik teskeresini başçavuş olarak aldıktan sonra Balkan Savaşları sırasında Çürüksulu Mahmut Paşa kolordusunda süvari subay vekili olarak görev yapmıştır. Birkaç ay sonra Bandırma’ya ailesinin yanına dönecek, fiili askerlik hizmetini böylece tamamlayacaktır. İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali sonrasında kurulan yerel direnme örgütleri arasına katılan Çerkez Ethem çevresine topladığı atlı kuvvetler ile Salihli Cephesini kurmuştur.⁶⁵ Daha sonra Kuvayı Seyyare adı verilen kuvvetleriyle özellikle Anzavur kuvvetlerinin dağıtılmasında, Düzce, Adapazarı ve Yozgat isyanlarının bastırılmasında önemli hizmetleri olmuştur. Ancak düzenli ordunun kurulması aşamasında kuvvetlerinin dağıtılmasını kabullenmeyerek, ağabeyleri Tevfik ve Reşit Beylerle birlikte Ankara Hükümetine karşı cephe alma noktasına gelmiştir.⁶⁶

Batı Cephesi Komutanlığı sınırları içinde özellikle de isyanların bastırılmasında elde ettiği ün ile birlikte Ethem ve kardeşlerinin Büyük Millet Meclisi otoritesinin dışına çıkmak istemelerinde çeşitli etkenler rol oynamıştır. Bu etkenler şöyle sıralanabilir: Yozgat isyanını bastırması sırasında yargılamak istediği

⁶⁴ Esengin, A.g.e., s. 257-268.

⁶⁵ Cemal Şener, *Çerkez Ethem Olayı*, Ant Yayınları, İstanbul 2001, s.76.

⁶⁶ *Türk İstiklal Harbi VI (İç Ayaklanmalar)*, s. 212-213.

Ankara Valisi Yahya Galip'in bu şekilde usulsüz yargılanmasına Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal'in engel olması; Büyük Millet Meclisi'nin 18 Eylül 1920 gün ve 42 sayılı kararla kurduğu İstiklal Mahkemelerini asker kaçaklarını yargılayacak tek makam olmasını kardeşleriyle birlikte reddetmesi; İçişleri Bakanlığına ait olan asker toplama yetkisini yasa dışı olarak, Batı Anadolu'da kendi adamlarıyla yürütmek istemesi; Batı Cephesinin ikiye bölünmesine ve Güney Cephesi Komutanlığının Albay Refet'e verilmesine karşı çıkması; düzenli ordu fikrine şiddetle karşı olması; Başkomutanlık emir ve komuta yetkisinin sadece Büyük Millet Meclisine ait olduğunun 18 Kasım 1920'de ilan edilmesi; Ethem kuvvetlerini diğerlerinden ayırt etmek için verilen "Birinci Kuvayı Seyyare" adını küçümseme sayarak ısrarla "Umum Kuvayı Seyyare ve Kütahya Havalisi Komutanlığı" adını kullanmakta diretmesi; Büyük Millet Meclisince gelişigüzel er toplanmasının yasaklanması; Batı Cephesi Komutanlığının oluşturduğu "Simav ve Havalisi Komutanlığı"nın reddedilmesi ve Komutan Yarbay İbrahim Bey'in Yüzbaşı Tefik (Ethem'in ağabeyi) tarafından geri gönderilmesi; Batı Cephesi Komutanlığınca birliklerdeki silah ve cephanenin denkleştirilmesi işini reddetmeleri. Bunların yanı sıra, Ethem'in şöhretinin en yüksek olduğu dönemde siyasal olarak da farklı bir yöne eğilmesi, bolşevizm akımından etkilenmesi; Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile arasının açılmasında etkili olmuştur. Çerkez Ethem'in bu dönemde Sovyetlerin Ankara'da kendisini Mustafa Kemal'e yeğlediklerine inandığı belirtilmektedir.⁶⁷

Bu gelişmeler ile kardeşleri ve bir grup yandaşı, Çerkez Ethem'in tavrını kesinleştirmesine ve kendisini "Umum Kuvayı Seyyare ve Kütahya Bölgesi

⁶⁷ A.g.e., s. 214-222.

Komutanı” ilan etmesine yol açmıştır. Ankara Hükümeti başlangıçta uzlaşma girişimlerinde bulunduğu halde bundan bir sonuç alınamamıştır. Ethem bir yandan milli müfrezeleri kendisi ile işbirliği yaparak hükümete karşı tavır almaya, diğer yandan kıta subaylarını kurmaylar aleyhine kışkırtmaya çalışmıştır.⁶⁸

Batı ve Güney Cephelerinden toplanan 796 subay, 14 596 er, 8 750 tüfek, 63 ağır makineli tüfek, 32 top ve 4 111 hayvan ile oluşturulan bir birlik ile Çerkez Ethem’in üzerine bir harekat düzenlenmiştir. Bu sırada Ethem kuvvetlerinin genel toplamı 4 650 insan, 2 otomatik tüfek, 6 ağır makineli tüfek ve 4 top şeklindedir. Yapılan çarpışmalar sonunda Kütahya’dan Gediz’e çekilmek zorunda kalan Ethem, İnönü mevziindeki Yunan saldırılarını etkisiz hale getiren düzenli ordunun tekrar kendisine yönelmesi üzerine Yunanlılara sığınmıştır.⁶⁹

1.4.17. Pontus Harekatı

Pontus, tarihte Samsun-Trabzon çevresinde yaşayan Rumların kurduğu eski bir krallığın adıdır. M.Ö. 281’de bağımsızlığını sağlamış, ancak bu da sadece 63 yıl sürmüştür. Bu tarihten sonra hep başka devletlerin egemenliği altında varlığını sürdüren Pontus Krallığını, Fatih Sultan Mehmet tarafından, Trabzon’un alınmasıyla son bulmuş ve bundan sonra bölgedeki Rumlar da diğer azınlıklar gibi Osmanlı Devleti sınırları dahilinde huzur içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

1904 yılında kurulan Pontus cemiyeti, yaklaşık 2000 yıl sonra tekrar, bağımsız bir Pontus devleti kurma hayaline kapılmıştır. Bu derneğin kuruluşunda Merzifon’da faaliyet gösteren Amerikan Kolejinin büyük katkıları olmuştur. Bu dernek tarafından bastırılan bir haritaya göre; Pontus Cumhuriyeti, merkezi Samsun

⁶⁸ Sabahattin Selek, **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı) 2. cilt**, Özgün Yayınları, İstanbul 1982, s.52.

⁶⁹ **Türk İstiklal Harbi VI (İç Ayaklanmalar)**, s. 236-337.

olmak üzere, Batum'dan İnebolu'nun Batısına kadar olan Karadeniz kıyıları ile bugünkü Kastamonu, Çankırı, Yozgat, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Gümüşhane ile kısmen de Erzincan vilayetini kapsamaktaydı.⁷⁰ Bölgede yaşayan Rumların oranı, Müslümanlara göre onda bir olduğu düşünülecek olursa, Yunan “Megola İdea” sınırın ne kadar gerçekçi olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan ve Rusya lehine casusluk yapmaktan çekinmeyen, mütareke döneminde de bölgedeki Müslüman halka karşı saldırılara geçen Karadeniz Rumlarının, uluslar arası arenada da sık sık zulme uğradıkları yolundaki haberler dikkat çekicidir. Aslında durum bunun tam tersidir. Kurulan Rum çeteleri silahlanarak Müslümanlara karşı Samsun, Amasya ve Tokat çevresinde saldırılarda bulunmuşlardır.⁷¹ Pontus konusunda Yunanistan'ın tavrı da ilginçtir. 30 Aralık 1918 günü Venizelos tarafından Barış Konferansına sunulan raporda şu istek yer almaktadır: “Ermenistan eyaletleri ile Rus Ermenistanı, Milletler Cemiyetine bağlı büyük bir devletin mandası altına konulmak üzere bağımsız bir devlet haline getirilmelidir. Trabzon vilayeti de bu Ermeni devletine bağlanabilir. Böylece 350 000 kişilik kesif Rum topluluğu kendi sınırları içinde Türk idaresinden bundan böyle kurtulma imkanına kavuşmuş olacaktır.” Ne yazık ki, İtilaf Devletleri bu çılgınca ve tehlikeli Pontus propagandasına set çekmek için hiçbir teşebbüste bulunmamışlardır.⁷² Bu tarihlerde Anadolu'da kurulacak bir Ermenistan devleti içinde Rumların güvence altında yaşayabileceğine inanan Venizelos, aynı zamanda Yunan Ordusu subaylarından Albay D. Katenyotis'i görevlendirerek, durumu yerinde tespit etmek ve Pontus Rumlarını askeri birlikler

⁷⁰ A.g.e, s. 282-283.

⁷¹ A.g.e., s. 285-287.

⁷² Jaeschke, A.g.e., s. 58.

halinde teşkilatlandırmak üzere bölgeye göndermiştir. Yunan Albayı daha çok Batum ve Tiflis'te faaliyet göstererek, Pontus Cemiyeti başkanı Konstantinidis ve Trabzon Metropolitisi Krisantos ile birlikte Pontus meselesine en çok hizmet eden üç kişiden biri olmuştur.⁷³

1921 yılı sonuna kadar Rum çeteleri bölgedeki 1 641 Türk'ü yaralamış, 3 723 evi yakmış, 2 000 000 lira değerinde hayvanı almış, 2 000 000 altın lira nakit, bir çok mal ve eşyayı yağma ve tahrip etmişlerdir.⁷⁴ Bu durum karşısında ciddi tedbirlerin alınması zorunlu olmuştur. İlk önlem olarak Aralık 1920'de Merkez Ordusu oluşturulmaya başlanmış ve civardaki birlikler bu orduya bağlanmıştır. İdarî önlem olarak Rumlar üzerinde etkili olan Ortodoks din adamları sınır dışı edilmiş, bir bölümü istiklal mahkemelerinde yargılanmıştır. Rum köyleri boşaltılarak burada yaşayan Rumlar Anadolu'nun iç bölgelerine yerleştirilmiştir.⁷⁵ Merkez Ordusunun yeterince güçlenmesiyle başlayan büyük çaplı temizlik hareketi 6 Şubat 1923'e kadar sürmüş, ayaklanmacıların bütün elebaşları ve de yardımcıları yok edilmiştir. Ayaklanmacılardan bir kısmı da teslim olmak veya af dilemek suretiyle etkisiz hale getirilmiştir.⁷⁶

Milli Mücadele döneminin en sancılı dönemi hiç şüphesiz, işgallerin ilk başladığı ve yayıldığı, 1919 ile 1920 yılları olmuştur. Bu dönemde işgal güçlerine karşı koyacak düzenli birliklerden bile mahrum olan Türk milleti, birde iç isyanlara mesai harcamak zorunda kalmış, düzenin sağlanabilmesi için ağır bedeller ödemiştir. Hiç şüphe yok ki hangi sebeple ve nerede çıkmış olursa olsun bu iç

⁷³ A.g.e., s. 285-287.

⁷⁴ Türk İstiklal Harbi VI (İç Ayaklanmalar), s. 289.

⁷⁵ Ergun Aybars, İstiklâl Mahkemeleri, KTB Yayınları, Ankara, 1975, s. 33-34.

⁷⁶ Türk İstiklal Harbi VI (İç Ayaklanmalar), s. 294.

isyanlar en ağır darbeyi, milli otoritenin kurulması sürecine vermiştir. Bu durum da tabii olarak işgal devletlerinin işine yaramıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulduğu ilk günden itibaren, ayaklanmalar karşısındaki kararlı tutumu ile Türk halkının, iradesi ve sağduyusu sayesinde, bu süreç de ağır kayıplara rağmen atlatılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUVA-YI İNZİBATİYE’NİN KURULUŞU

2.1. Kuva-yı İnzibatiye’nin Kuruluş Hazırlıkları

Damat Ferit Paşa Hükümetleri döneminde Padişah ve İngilizlerin de desteği ile Anadolu’daki Milli Hareketi boğmak için pek çok ayaklanma çıkarmıştır. Hatta öyle zamanlar olmuştur ki, ülkeyi işgal etmekle meşgul düşman unutulmuş, halk “kuvvacı” ve “halifeci” olarak iki gruba ayrılmıştır. Ancak Türk Milletinin vatanseverliği ve sağduyusu karşısında bu iş birlikçi hainler, Kuva-yı Milliye tarafından engellenmiştir.. Bu gelişmeler Damat Ferit Paşa’yı yeni planlar kurmaya ve uygulamaya sevk edecektir.

İngilizler, İstanbul’un işgalinin ardından Mondros Ateşkes Antlaşmasının ilgili maddesinin¹ kendilerine verdiği hakkı kullanarak Afyon Karahisar ve Eskişehir’deki demiryollarını kontrol altına almışlardı. Ancak ilerleyen aylarda Milli Kuvvetler İngilizleri adım, adım geri püskürtmüş, İzmit’in batısına kadar sürmüştü.²

Damat Ferit Paşa’nın 1 Nisan 1920 günü Padişah tarafından dördüncü defa Sadaret makamına getirilince, vatanseverler için tekrar zorlu günler de başlamış oldu.³ Damat Ferit’in iş başına gelir gelmez yaptığı icraatlardan ilki, Mustafa Kemal ve arkadaşları hakkında fetva çıkartmak oldu. Mustafa Kemal ve arkadaşları “vatan hainliği” ve “küfür” ile suçlanıyorlar, yakalandıkları yerde öldürülmeleri isteniyordu. Damat Ferit Paşa’nın isteği, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah’ın imzası,

¹ “Bütün Demiryolları İtilaf Devletleri’nin zabıtası tarafından kontrol altına alınacaktır.” Yalçın ve diğerleri, **A.g.e.**, s. 135.

² Mustafa Kemal Atatürk, **Atatürk’ün Bütün Eserleri c:7**, yay. İsmet Öğütücü, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002, s. 319.

³ **Türk İstiklal Harbi VI (İç Ayaklanmalar)**, s. 65.

padişahın da fermanı ile hazırlanan bu fetva⁴ İngiliz ve Yunan uçakları ile Anadolu'ya dağıtıldı.⁵

“Dünya düzeninin sebebi olan ve kıyamet gününe kadar Ulu Tanrı'nın daim eyleyeceği İslam Halifesi Hazretlerinin veliliği altında bulunan İslam memleketlerinde bazı kötü kimseler, anlaşarak ve birleşerek ve kendilerine elebaşılar seçere Padişahın sadık uyruklarını hile ve yalanlarla aldatmakla, yoldan çıkarmaktadırlar. Görünüşte askeri beslemek ve donatmak bahanesiyle gerçekte ise mal toplamak sevdasıyla, şeriata uymayan ve yüksek emirlere aykırı birtakım haksız ödemeler ve vergiler koymakta ve çeşitli baskı ve işkencelerle halkın mal ve eşyalarını zorla almakta ve yağmalamaktadırlar. Böylece insanlara zulmetmekte, suçlamakta ve Padişah ülkesinin bazı köy ve şehirlerine saldırmak suretiyle tahrip ve yerle bir etmektedirler. Padişahın sadık tebaasından nice suçsuz insanları öldürmekte ve kan döktürmektedirler. Padişah tarafından atanmış bazı dini, askeri ve sivil memurları istedikleri gibi memuriyetten çıkarmakta ve kendi yoldaşlarını atamaktadırlar. Hilafet merkezi ile Padişah ülkesi arasındaki ulaştırma ve haberleşmeyi kesmekte ve devletin emirlerinin yapılmasına engel olmaktadır. Böylece, hükümet merkezini tek başına bırakmak, Halife'nin yüceliğini zedelemek ve zayıflatmak suretiyle yüksek Hilafet katına ihanet etmektedirler. Ayrıca Padişaha itaatsizlik suretiyle devletin düzenini ve asayişini bozmak için düzme yayımlar söylentiler yayarak halkı azdırmaya çalıştıkları da açık bir gerçektir. Bu işleri yapan yukarıda söylenmiş elebaşılar ve yardımcıları ile bunların peşine takılanların dağılmaları için çıkarılan yüksek emirlerden sonra bunlar, hala kötülüklerine inatla devam ettikleri takdirde işledikleri kötülüklerden memleketi temizlemek ve kulları fenalıktan kurtarmak dince yapılması gerekli olup, Allah'ın öldürünüz emri gereğince öldürülmeleri şeriata uygun ve farz mıdır? Beyan buyrula:

El-cevap:

Allahu teala-i âlem olur

⁴ “Bu fetvanın bir sureti, 11 Nisan 1920 tarihli Alemdar gazetesinin baş sayfasında yayımlanmıştır.” Bkz. Belge :7.

⁵ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s. 338.

Ketebe-hül-fakir

Dürrizade Es-seyyid Abdullah afi an-huma

Böylece Padişahın ülkesinde savaşma kudreti bulunan Müslümanların adil Halifemiz Sultan Mehmet Vahdettin Han Hazretleri'nin etrafında toplanarak savaşmak için yapacağı davet ve vereceği emre uymak suretiyle, adı geçen asilerle çarpışmaları dince gerekir mi? Beyan buyrula:

El-cevap:

Allahu teala-i âlem olur

Ketebe-hül-fakir

Dürrizade Es-seyyid Abdullah afi an-huma

Bu takdirde, Halife hazretleri tarafından sözü edilen asilerle savaşmak üzere görevlendirilen askerler, çarpışmazlar ve kaçarlarsa büyük kötülük yapmış ve suç işlemiş olacaklarından dünyada şiddetle cezayı, ahirette de çok acı azabı hak ederler mi? Beyan buyrula:

El-cevap:

Allahu teala-i âlem olur

Ketebe-hül-fakir

Dürrizade Es-seyyid Abdullah afi an-huma

Bu takdirde halife askerlerinden asileri öldürenler gazi, asilerin öldürdükleri şehit sayılırlar mı? Beyan buyrula:

El-cevap:

Allahu teala-i âlem olur

Ketebe-hül-fakir

Dürrizade Es-seyyid Abdullah afi an-huma

Bu takdirde, Padişahın asilerle savaşmak için verdiği emre itaat etmeyen Müslümanlar, günahkâr ve suçlu sayılıp şeriat yargılarına göre cezalandırılmayı hak ederler mi? Beyan buyrula.

El-cevap:

Allahu teala-i âlem olur

Ketebe-hül-fakir

Dürrizade Es-seyyid Abdullah aî an-huma

Yine 24 Mayıs 1920 günü, İstanbul Örfî İdare Divan-ı Harbince, Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından verilen idam fermanı Padişah tarafından onaylanacaktır.⁶

“Mehmet Vahidettin

İrade-i Seniyye

Kuva-yı Milliye unvanı tahtında çıkardıkları fime ve fesadın ve Kanun-u Esasi hilafında ahaliden cebren para toplamak ve asker almak ve hilafında hareket edenlere işkence ve ezaya ve tahrib-i bilada cüret eylemek suretiyle emniyet-i dâhiliyeyi ihlal eyleyenlerin mürettep ve müşevviklerinden oldukları esasiyle maznun-u aleyhim olan Üçüncü Orduyu Hümayun Müfettişliğinden mazul ve silk-i askeriyeden mahrec Selanikli Ali Rıza Efendi oğlu Mustafa Kemal Efendi ve Yirmi Yedinci Fırka eski kumandanı Kara Vasıf Bey ve Yirminci Kolordu eski kumandanı Salacaklı Ali Fuat Paşa ile Washington eski sefiri ve eski Ankara mebusu Midillili Alfret Rüstem Bey ve eski Sıhhiye Müdürü İstanbullu Doktor Adnan Beyler ve Darülfünun Garp Edebiyatı muallimesi İstanbullu Halide Edip Hanımın hakkında 20 Şaban 338 ve 11 Mayıs 336 (1920) tarih ve 200 numaralı mazbata-i hükmiyede muharrer olduğu üzere Mülkiye Ceza Kanunnamesinin kırk beşinci maddesinin birinci fıkrası delaletiyle elli beşinci maddesinin dördüncü fıkrası ve mülkiye nişanlarla her güne resmi ünvanlarının ref'ine ve idamlarına ve elyevm hal-i firarda bulunmalarına mebni ol babtaki ahkâm-ı kanuniye mucibince mallarının hacziyle usulü dairesinde idare ettirilmesine dair Dersaadet Birinci İdare-i Örfiye Divan-ı Harbinden gıyaben verilen

⁶ Mahmut Esat Bozkurt, **Atatürk İhtilali I-II**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s.353-354.

hüküm ve karar ele geçirildiklerinde tekrar-i muhakeme edilmek üzere tasdik olunmuştur.

İşbu irade-i seniye'nin icrasına Harbiye Nazırı mezundur.

5 Ramazan 1338-24 Mayıs 336 (1920)

Sadrazam ve Harbiye Nazırı Vekili

Damat Ferit”

Aslında sadece bu fetva ve idam kararları bile Milli mücadele karşısında Padişah ve onun hükümetinin tutumunu açıkça ortaya koymaktadır. Padişah, Şeyhül-İslam ve İstanbul hükümetince hazırlanan bu fetva ve idam kararları; kurulacak olan Kuva-yı İnzibatiye'nin halk nazarındaki meşruiyetini sağlamaya çalışmıştır. Hiç şüphesiz asker alımlarında da etkisi olmuştur.

2.2. Kuva-yı İnzibatiye'nin Kuruluşu ve İzmit'e Nakli

Kuva-yı İnzibatiye'nin kuruluşunda ve teşkilatlanmasında en çok gayreti görülenler; Damat Ferit Paşa, Süleyman Şefik Paşa, Nemrut Mustafa ve Kiraz Hamdi Paşalardır.⁷ Anadolu'daki Milli direnişi çapulcularca çıkarılan ayaklanmaların boğamayacağını gören Damat Ferit Paşa, 8 Nisan 1920'de İngiliz Komiser Amiral de Robeck'i ziyaret edecek ve “sözde milliyetçileri boğmak” için güç kullanılmasını teklif etmiştir. Hatta “İstanbul Hükümetinin askeri güç kullanmasına izin verilmeyecekse bazı stratejik noktaların İngilizlerce işgal edilmesi

⁷ Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III**, s. 108.

gerektiğini” söyleyecektir.⁸ De Robeck 13 Haziran 1920 de bu olayı Lord Kurzon’a rapor edecektir.⁹ Bu raporda:

- “1- Sadrazam Ferit Paşa’nın 8 Nisan günü İngiliz yüksek komiserliğine geldiği ve milli hareketi bastırmak programıyla başa geçtiğini belirterek, bu hareket liderlerine karşı Padişahın manevi nüfuzundan başka silah kullanmak kararını açıkladığı,
- 2- Ferit Paşa’nın Bandırma bölgesinde Anzavur’dan başka İzmit, Bolu, Trabzon, Kayseri ve Harput taraflarında da bazı kişilerin milliyetçilere karşı sevk edilebileceğini söylediği,
- 3- Hükümetin Anzavur’u paşalığa yükselttiği için İngiliz Yüksek Komiserinden silah istediği ve Amiral’in bu konuyu General Milne ile görüşeceğini söylediği,
- 4- İngiliz Yüksek Komiserliğinin Anadolu’dan toplayabileceği haberleri Ferit Paşa’ya da iletmeyi vaat ettiği,
- 5- Ferit Paşa’nın milliyetçiler aleyhinde yayımlanacak ferman ve fetvaları eldeki iki uçakla Anadolu’ya dağıttırmak için Amiral de Robeck’ten yardım istediği ve Amiralin bu uçakların durumunu incelettireceğini,
- 6- Bu fermanları Hindistan’a da yollamayı arzu eden Ferit Paşa’ya bu konunun Londra’ya danışılacağıının söylendiği,
- 7- Ferit Paşa’nın Anadolu’ya gizli ajanlar gönderilmesine İngiliz Yüksek Komiserinin yardım vaat ettiği
- 8- Damat Ferit Paşanın, İngiliz makamlarının onaylayacağı şekilde çalışmaya hazır olduğu, ancak bazı siyasi düşmanlarından kurtulmak istediği...”

bildirilmiştir.¹⁰

Aslında İngilizlerin tereddüt ettikleri konu bu askerlerin Milli Kuvvetler safına geçmeleri ihtimali idi. Damat Ferit Paşa’nın Baş Yaveri Kemal Bey’e göre de

⁸ Bilal Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, s.102.

⁹ “Bu raporda ayrıca... Başvezir Milli harekâtı bastırmak için, 7 ila 50 bin arası bir kuvvet çıkaracağını söyledi. Biz bunu ancak sulh imzalandıktan sonra kabul edebiliriz... denmektedir.” Bkz. Ali Kemal Meram, **Belgelerle Türk İngiliz İlişkileri Tarihi**, Kıtay Yayınları, İstanbul, 1969, s. 236.

¹⁰ Özkan, **Damat Ferit Paşa’nın Sadaretleri Döneminde İstanbul Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşısı Faaliyetleri**, Ankara, 1992, s. 144.

İngilizler bu işe başta sıcak bakmamışlardı.¹¹ Hatta Damat ferit'in Anadolu'ya 2000 kişilik bir kuvvet gönderilmesi şeklindeki ilk teklifini reddettiler.¹² Zaman İngilizlerin tahminlerinde pek de yanılmayacaklarını gösterecek, inzibat birliklerindeki pek çok asker ve subay, silahları ile birlikte Milli kuvvetler safına geçecektir.¹³ Ancak daha sonra gelişen olaylar, İngilizleri de bu fikre sıcak bakmaya ve desteklemeye itmiştir. Aslında böyle bir silahlı gücün kurulması Mondros Ateşkes Antlaşması hükümlerine aykırıdır.

Damat Ferit hükümeti 18 Nisan 1920'de çıkarttığı bir kararnamede özet olarak:

“Devlet kanunlarını tatbik eyleyen hükümet memurlarını zor kullanarak icrayı memuriyetine mani olan ve Kuva-yı Milliye namını taşıyan erbab-ı şekavedi tenkil için, Kuva-yı İnzibatiye kurulmuştur. Kuva-yı İnzibatiye devletin zabıta kuvvetlerinin yardımcısı olacaktır. Aynı zamanda devletin kuvve-i müsellahıdır. Bu teşekkül, Harbiye ve Dâhiliye Nezaretlerine bağlı olacaktır. Buraya intisab edecekler, and içeceklerdir. Teşkilat subayları ile birlikte 250 mevcutlu bölüklerden teşekkül edecek ve 4 bölük 1 tabur, 4 tabur bir alay olacaktır. Subaylar muvazzaf ve emeklilerden ve gönüllü olanlardan tayin edileceklerdir.

Hizmet esnasında malul kalacak erlere ve subaylara rütbe ve derecelerine göre ve şehit olanlar ile vefat edenlere aynı vechile tazminat verilecektir.

Erlere 30 lira maaş verilecektir. Teğmenlere 60 liradan başlamak üzere alay komutanlarına 150 lira verilir”

denmektedir.¹⁴ Yine aynı gün İstanbul hükümeti tarafından çıkarılan bir başka kararname ile 250 bin lira ödenek ayrılmıştır. Ayrıca Kuva-yı İnzibatiye komutanlığına Kolordu Komutanı yetkisi ve maaşına ek olarak 500 lira ödenek

¹¹ Şimşir, **İngiliz Belgelerinde Atatürk**, s.129.

¹² A.L. Macfie, **Osmanlının Son Yılları 1908-1923**, çev. Damla Acar, Funda Soysal, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 198.

¹³ Fahri Belen, **Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s. 201.

¹⁴ **Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar**, s. 66.

verilmek suretiyle, Süleyman Şefik Paşa atanmıştır.¹⁵ İstanbul hükümeti, Dâhiliye Nezareti vasıtası ile illere gönderdiği emirler ile Anadolu'daki mülki amirlerden kendi bölgelerinde de Kuva-yı İnzibatiye'ye benzer birlikler kurmalarını isteyecektir.¹⁶

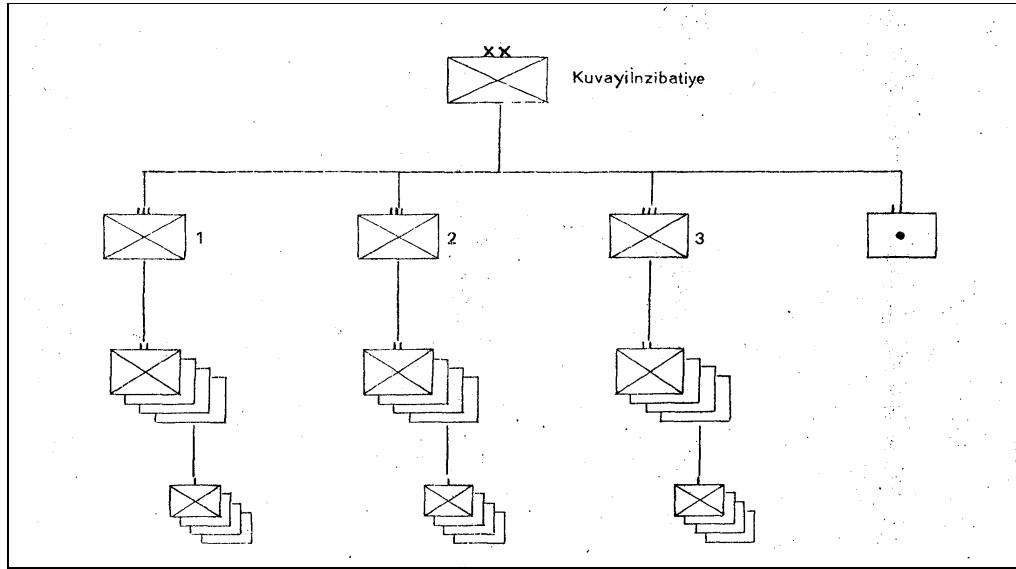
Damat Ferit Paşa işleri hızlandırmak için, Harbiye Nezaretinden bağımsız olarak "Karargâh Erkânı Harbiye'si" isimli bir birim oluşturdu. 25 Nisan 1920 de çıkarılan bir kararname ile Kuva-yı İnzibatiye Erkan-ı Harbiyesi: Miralay Ahmet Refik Bey, reis; Kaymakam Hayrettin Bey, reis muavini; Miralay Nesip Bey, harekat şubesi müdürü; Yusuf Rasih Bey ve memur olarak da Binbaşı Asım Beylerden oluşmaktaydı.¹⁷ Kuva-yı İnzibatiye ile ilgili emirler buradan verilmekteydi. Zaten Damat Ferit Paşa Harbiye Nezaretine de kendisi vekâlet ettiği için pek çok emri bizzat kendisi vermekteydi. Bu karargâhın Kurmay Başkanlığını ise Albay Refik yapmaktaydı.¹⁸

¹⁵ Özkan , **Damat Ferit Paşa'nın Sadaretleri Döneminde İstanbul Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Faaliyetleri**, s. 150.

¹⁶ Bkz. Belge no: 8,9.

¹⁷ İzzettin Çalışlar, **Onyıllık Savaşın Günlüğü**, yay. İsmet Görgülü, İzzeddin Çalışlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 318.

¹⁸ **Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar**, s. 67.

Kuva-yı İnzibatiye'nin Kuruluşu

Kuva-yı İnzibatiye üç alaylı bir tümen halinde kurulacaktı. Alaylarda dörder tabur bulunacak, her tabur ise subayları ile birlikte 250 mevcutlu dörder bölükten oluşacaktı.¹⁹

Kuruluşu ve teçhiz edilmesi ile bizzat Damat İbrahim Paşa'nın ilgilendiği Kuva-yı İnzibatiye'nin silahları, cephanesi ve kullanacağı diğer malzeme İstanbul depolarından sağlanmıştır. O dönemde depoların kontrolü İngilizlerin elindeydi ve depolardan çıkarılacak her türlü malzeme için izin gerekiyordu. Bu işi de bizzat Damat Ferit Paşa halledecek, İngiliz İrtibat Subayına yazdığı bir mektupla bu problemi çözecekti. Damat Ferit Paşa'nın Milli Mücadele aleyhinde hummalı bir

¹⁹ A.g.e. s. 67.

şekilde çalıştığı bu günlerde Büyük Millet Meclisi'nde, Mersin Mebusu İsmail Safa'da onun vatandaşlıktan çıkarılması için teklif sunuyordu.²⁰

Sıra bu birliklere subay ve er bulmaya gelmişti. Ne var ki birliklerinden yeni dönmüş ve mütareke şartlarına göre işsiz duruma düşmüş subay ve erlerin pek çoğu gönüllü olmak istemiyordu.²¹ Damat Ferit Paşa 24 Nisan 1920 de Harbiye Nazırı sıfatıyla yayınladığı bir bildiride: “Erden mareşale kadar bütün askerleri padişaha sadakatlerini ispatlamaya” çağırıyordu.²² Ayrıca, İngiliz Muhipleri ve Askeri Nigahban Cemiyetlerinin çabaları ve Padişah'ın Fermanları çoğunluğu hırsız ve çapulculardan oluşan serseriler üzerinde etkili olmuş %90 ı gönüllülerden oluşan birinci alay, 29 Nisan günü hazırlıklarını tamamlayarak İzmit'e hareket etmek üzere vapura binmişti. Ancak bu birlikler askeri disiplinden çok uzaktı. Bu alay ilgisizlik yüzünden ancak 8 Mayıs'ta İzmit'te karaya çıkabilecek, günlerce vapurda bekledikleri için Alayın kırk kadar hayvanı ölecekti. Alay'ın başında Binbaşı Hasan Tevfik bulunmaktaydı. 8 Mayıs'ta karaya çıkabilen alayın mevcudu şöyle idi:²³

²⁰ Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi (Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923)**, TBMM Basımevi, Ankara 1994, s. 668.

²¹ Belen, **Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 201.

²² Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı'nda İktidar**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000, s. 102.

²³ **Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar**, s. 67-68.

İzmit'in güney doğusundaki ordugâhta:

<u>Subay</u>	<u>Er</u>	
33	173	Piyade
6	183	Topçu (3 toplu dağ bataryası)
2	282	Makineli tüfek eri (22 makineli tüfek)
11	122	Topçu (sahra bataryası)
2	30	Nakliye
54	790	Toplam

Sapanca'da (ileri Emniyet görevinde)

<u>Subay</u>	<u>Er</u>	
8	100	Piyade
1	21	Topçu (1 top)
3	54	Makineli tüfek eri (4 ağır, 3 hafif makineli tüfek)
12	175	Toplam

Birinci alay daha İzmit açıklarında vapurda iken, 4 Mayıs'ta ikinci alay da şimdiki İstanbul Üniversitesi Meydanında bulunan Harbiye Nezareti Meydanı'nda mevcudunu tamamlamak üzere idi. Bu alayın 4 Mayıs'taki mevcudu ise:

<u>Subay</u>	<u>Er</u>	
31	221	Piyade (1 nci Tabur)
23	105	Piyade (2 nci Tabur)
20	99	Piyade (3 nci Tabur)
20	113	Piyade (4 nci Tabur)
94	583	Toplam

7 Mayıs'ta bu alayın mevcudu 927 ye yükseldi. İkinci alayın mevcudu her gün hızla artıyordu. Bu alay bir çeşit ikmal birliği haline getirildi. Birlikler burada toplanacak, beş ila altı yüz kişilik gruplar halinde İzmit'e sevk edilecekler ve İzmit'te de ikinci ve üçüncü alaylar vücuda getirilecekti. İkinci alayın disiplinsizliği hat safhadaydı. Alayın başında askerlikle ilgisi olmayan Çerkez Bekir adında birisi bulunmaktaydı. Askerlerin ve subayların askerlikle ilgisi olmayan serserilerden ve işsiz kalan esnaftan oluşması bu duruma sebep oluyordu. Bunların pek çoğu para karşılığı bu işe gönüllü olmuşlardı. Zaten ilerleyen günlerde bunların büyük kesimi yaptığından pişman olacak, ya Milli kuvvetler tarafına geçecek ya da firar edecektir.²⁴

Kuva-yı İnzibatiye Tümeninin karargâhı İzmit yakınlarında bataklık bir bölgede kuruldu.²⁵ İngilizler birliğin daha batıya, İzmit'e yaklaşmasına izin vermediler. Daha ileride ise Milli kuvvetler olduğundan ileri gidilmesinde sakınca görüldü. Bu durum askerlerin sıtma tehlikesi ile karşı karşıya kalmalarına sebep

²⁴ **Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar**, s. 67-68.

²⁵ Bkz. Harita 1.

oldu. Ancak bu durum komuta heyetini çok fazla ilgilendirmiyordu. Onlar İzmit'te demirlemiş olan Yavuz Kruvazöründe rahat idiler.²⁶

2.3. Kuva-yı İnzibatiye'yi Destekleyen Milli Varlığa Zararlı Cemiyetler ve Faaliyetleri

Milli Mücadele'nin henüz emekleme döneminde, özellikle İstanbul'da bizzat Türkler tarafından kurulmuş ve Milli Kuvvetlere karşı düşmanla iş birliği içine girmiş ihanet kuruluşları da vardı. İngiliz Muhipleri Derneği, Askeri Nigehban Cemiyeti, Kızıl Hançer Cemiyeti, Wilson Prensipleri Derneği, Yeşil Ordu Derneği, Teali İslam Cemiyeti gibi çeşitli isimler altında faaliyet gösteren bu kuruluşlar, Milli Mücadeleyi “hayal ve macera” olarak görüyorlar, ülkenin kurtuluşunu büyük devletlerden birinin himayesi altına girmekte arıyorlardı. Osmanlı Devleti'nin Teşkilat-ı Mahsusa'sında ve mütareke yıllarında da Mim Mim Grubu (Müsellah Milli Müdafaa Grubu) Başkanlığında bulunmuş olan Süvari Albay Hüsametdin Ertürk'e göre Kuva-yı İnzibatiye'nin arkasında bazı ihanet kuruluşları bulunmaktadır.

“İstanbul'un her semtinde mahalle muhtarlarına yapılan tebligatta Hilafet Ordusu sayılan Kuva-yı İnzibatiye'ye gönüllü asker kaydı lüzumu tamim edilmişti. Biz de gizli teşkilatımız vasıtasıyla ve mülga Teşkilat-ı Mahsusa'nın bütün elemanlarını seferber ederek mukabil propaganda ve telkinlerle halka bu teşkilata girmemelerini anlatmıştık. Süleyman Şefik Paşa'nın daveti bu yüzden nefret ve lanetle karşılanmış, arzu ettiği alakayı bulamamıştı. Nihayet Hilafet Ordusu'nun temeli Milli Mücadele'ye muhalif kalmış olan (Nigehban-ı Askeri Cemiyeti, Kızıl Hançer Cemiyeti ve İngiliz Muhipleri Cemiyeti) mensuplarıyla Kocaeli ve havalisinde Padişaha sadık kalmış Çerkeslerden teşkil edilen

²⁶ A.g.e. s.69.

efrad ile atılmış ve böylece bir fırka meydana getirilerek, maaş ve ücretleri İngilizlerden verilmek suretiyle ortaya çıkmıştı."²⁷

Hüsamet'in Ertürk'ün de üzerinde durduğu gibi, bazı sivil dernekler de Kuva-yı İnzibatiye'ye destek vermişlerdir. Bunlardan Nigehban Cemiyetinin, "askerin bekçileri" önde gelenleri: Kiraz Hamdi Paşa, hırsızlıktan dolayı ordudan kovulmuş olan, Kurmay Albay Refik Bey, eski Halaskar grubundan Binbaşı Kemal Bey, eski Bandırma Sevkıyat Reisi Topçu Binbaşı Hakkı Efendi, Kurmay Binbaşı Nevres Bey Mahmudiye Otel'i'nin lüks odalarında toplanırlar²⁸ şahsi çıkarlarının ve İngiliz politikalarının ışığında kararlar alırlardı. Bu Cemiyet, Anzavur ve Bozkır ayaklanmaları ile Kuva-yı İnzibatiye'ye destek vermiş, karşılığında da Damat Ferit Paşa tarafından, önde gelenleri önemli makamlar ile ödüllendirilmişlerdir. Örneğin cemiyetten Miriliva Tayyar ve Recep Paşa, Divan-ı Harp Azalığına, Mustafa Nahit Paşa ise İstanbul Merkez Kumandanlığına atanmışlardır.

Milli Mücadeleye karşı düşmanca tutumlar sergileyen ve bu amaçla Kuva-yı İnzibatiye'ye destek olan kuruluşların başında hiç şüphesiz İngiliz Muhipleri Cemiyeti (Association of Friends of England in Turkey)²⁹ gelmektedir. 1919 yılının 20 Mayıs'ında Sait Molla Tarafından kurulan³⁰ cemiyetin amacı İngiltere'nin himayesine girerek, Osmanlı Devleti'nin bekasını sağlamak olmuştur. Bu sebeple aynı düşüncüyü taşıyan başta padişah ve Damat Ferit paşanın destekleri ile İngiltere'nin teşviklerini almak hususunda zorluk çekmeyeceklerdir. Aslında kendisinden daha önce kurulan ve Amerikan mandasını isteyen Wilson Prensipleri

²⁷ Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 98.

²⁸ Güner, **Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler)**, s. 132.

²⁹ Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, s. 55.

³⁰ Yalçın ve diğerleri, **A.g.e.**, s. 204.

Cemiyetine alternatif olarak kurulmuştur. Cemiyetin yaptığı işler ve İngiltere'nin İşgallerde Yunanlıları destekler tutumu halkta öyle büyük bir nefret uyandırmıştır ki, bu nefret alternatifini olarak kurulduğu ve daha sonra da kapanan Wilson Prensipleri derneğinin düşüncesinin pek çok kişi tarafından desteklenmesine sebep olacaktır. Aslında tam da Yunanlıların İzmir'e asker çıkardıkları günlerde ve bu işgalin halkta yarattığı kinin mitingler ile dışa vurulduğu bir dönemde böyle bir cemiyetin kurulması son derece anlamlıdır. Sait Molla imzasını taşıyan ve bütün belediye başkanlarına çekilen 23 Mayıs 1919 tarihli bir telgrafta, “başlıca kurtuluş yolu olarak: İngiltere taraftarlığı ve bu ülkenin dostluğunun kazanılması” gösterilmiş, bunu sağlayabilmek amacı ile de her vilayette cemiyetin şubelerinin açılması istenmiştir.³¹ Dr. Rıza Nur hatıralarında, bu cemiyetin Anadolu'da Milli Mücadeleye karşı bir ayaklanma vücuda getirmeye çalıştığını, bu amaç için Sait Molla ile İngiliz Papaz Frew'in³² ortak çaba sarf ettiklerinden bahsetmektedir.³³

Tek kurtuluş yolunu büyük bir devletin boyunduruğu altına girmekte gören, işgaller karşısında halkta uyanan nefret duygularını bastırmaya çalışan, bunun için de vatanseverleri hayalcilikle ve hatta eşkıyalıkla suçlayıp, Milli Mücadeleyi boğmak için silaha sarılmaktan bile çekinmeyen bu insanlar, sonunda hak ettikleri cezaya çarptırılmışlar, “yüz ellikler” listesine girerek sınır dışı edilmişlerdir. Bu hainlerin pek çoğu daha sonra af ilan edilmesine rağmen yurda dönemeyeceklerdir.

³¹ Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, s. 58.

³² “İngiliz casusu; Dr. Rahip Robert Frew” Geniş bilgi için bkz. Orhan Duru, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, KTB Yayınları, İstanbul, 1978, s. 54-57.

³³ **A.g.e.** s. 65.

2.4. İngiltere'nin Rolü

Bir ada devleti olan İngiltere, 18. yüzyılın başında İrlanda'yı işgal etmiş, ardından da İskoçya ile birleşerek, adadaki birlik ve bütünlüğü sağlamıştır.

Sanayi Devriminin İngiltere'de başladığı bilinmektedir. Bununla birlikte İngiltere, zenginliğinin büyük bir bölümünü, deniz ticaretine ve deniz aşırı ülkelerdeki sömürgelerine borçludur. “Üzerinde Güneş Batmayan” bu ülkenin sömürgelerinden önemli miktarı ise Uzak Doğu, Batı Hint Adaları ve Güney Asya'da bulunmaktadır. 18 ve 19. yüzyıllarda dünya denizlerinde dolaşan gemilerin üçte birinden fazlası İngiliz bayrağı taşımaktadır.³⁴ Coğrafi keşiflerin ardından her ne kadar deniz ticareti Akdeniz'den Okyanuslara kaymış olsa da, özellikle Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra Akdeniz'in önemi İngiltere için tekrar artmıştır. Akdeniz'in hâkimiyeti, öteden beri İngiltere, Fransa ve Rusya arasında bir mücadele konusu olmuştur. 19. yüzyılda bu mücadeleye Almanya ve İtalya'nın da katılmaları, eski düşmanları iş birliği yapmaya itmiş, I. Dünya Savaşı öncesi imzaladıkları gizli anlaşmalar ile de özellikle Doğu Akdeniz Havzası'nı aralarında paylaşmışlardır. Sykes-Picot Anlaşması ile Fransa'ya bölgede hâkimiyet sahaları tanınırken, 10 Nisan 1915 yılında kabul edilen anlaşma ile de Rusya'nın payına, İstanbul ve Çanakkale Boğazları düşmüştür. Zira Boğazları ele geçirerek Akdeniz'e inme arzusu Rusya'nın Çar I. Petro döneminden beri takip edilen milli politikası haline gelmiştir. İngiltere; Fransa ve Rusya'nın isteklerini kabul etmekle bölgedeki kendi çıkarlarını da garanti altına almıştır.³⁵

³⁴ Yalçın ve diğerleri, **A.g.e.**, s.94-95.

³⁵ **Age.**, s. 71.

Rusya’da çıkan 1917 Bolşevik ihtilali, bu devletin savaştan çekilmesi ve boğazlar üzerindeki iddiasından otomatik olarak vazgeçmesi üzerine, yeni bir sorun ortaya çıkmıştır. Bu sorunda Mondros ve Sevr Antlaşmalarınca İtilaf Devletlerince çözülecek ve boğazların hâkimiyeti, bu devletlerin temsilcilerinden oluşturulacak bir komisyona devredilecektir.

Aslında I. Dünya Savaşı sonrasında İstanbul hariç, İngiltere’nin fiilen işgal ettiği nüfuz bölgeleri, Misak-ı Milli sınırlarımızın dışında kalmaktadır. Ancak Milli Mücadele dönemi boyunca direkt olmasa bile dolaylı yollardan karşımıza çıkan en büyük engel İngiltere olmuştur. Bu durumun en büyük sebebi, hiç şüphesiz bu devletin elde ettiği Doğu Akdeniz ve Boğazlar üzerindeki hâkimiyeti koruma isteğidir. Bir de Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesiyle I. Dünya Savaşının yaklaşık iki yıl uzaması, İngiltere’nin Türklere olan düşmanlığını arttırmıştır. Yunanistan Balkanlar ve Batı Anadolu’da yayılmak istemektedir. Bunu gerçekleştirebilmeleri için I. Dünya Savaşı’na girmelerine en büyük destek İngiltere’den gelmiştir. Yine İtalyanları küstürme ihtimaline karşın, Yunanlıların İzmir’e asker çıkarmalarına destek de İngiltere’den gelmiştir. 23 Nisan 1920 de Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılması ve Milli Mücadelenin siyasal merkezi haline gelmesine tepki gösteren en büyük güçlerden birisi de İngiltere olmuştur. Boğazlar ve çevresindeki etkisini kaybetmek istemeyen İngiltere, Anadolu’dan gelebilecek tehditlere karşı iki tampon bölge oluşturmaya çalışmıştır. Bu Amaçla Çanakkale Boğazını güvenlik altına alabilmek için Biga ve çevresi, Karadeniz İstikametinden İstanbul Boğazına gelebilecek tehditler içinde Bolu çevresi seçilmiştir. İstanbul Hükümeti ve Sarayın da desteği ile bu bölgelerdeki zayıf iradeli kimseler çeşitli çıkarlar karşılığı kandırılmış, Milli Mücadeleye yani vatanlarını savunmaktan başka

bir gayeleri olmayan öz kardeşlerine karşı kıskırtılmışlardır. Örneğin Ahmet Anzavur'un ikinci isyanı sırasında Kuva-yı Milliye kahramanı Hamdi Bey'i Şehit ederek, Biga'yı ele geçirmesinden sonra, iki İngiliz subayı Biga'ya gelmiş ve incelemelerde bulunmuşlardır. Ardından Anzavur'un adamlarından Şah İsmail, bu İngiliz subayları ile Karabiga'ya gidecek ve bir İngiliz torpidosuyla Çanakkale'ye geçeceklerdir. Şah İsmail'in Biga'ya dönüşünde ise yanında getirdiği bir torba içindeki 5000 İngiliz Altını, hainlerin aslında kime hizmet ettiklerinin en büyük kanıtıdır.³⁶ Kuva-yı İnzibatiye'nin kuruluşunda da İngilizlerin rolü büyük olmuş, hatta Amiral de Robeck Damat Ferit Paşa'nın "sözde milliyetçileri ezmek" için kuvvet kullanılması fikrini başta desteklemese bile, daha sonra fikrini değiştirerek, bu konuda yardım sözü vermiştir.³⁷

³⁶ **Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1965, s. 30.

³⁷ Erol Ulubelen, **İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye**, Aykaç Kitabevi, Ankara, 1995, s211.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KUVA-YI İNZİBATİYE’NİN FAALİYETLERİ

3.1. Ahmet Anzavur’un Müdahalesi ve İleri Harekâtı

Milli kuvvetleri en çok uğraştıran ve hizmet ettiği İngilizleri memnun edebilmek için her yolu deneyen Ahmet Anzavur bu sırada İstanbul’da bulunmaktaydı ve Kuva-yı İnzibatiye’nin karaya çıkmasını bekliyordu. İnzibat birliklerinin karaya çıkmasının ardından Anzavur da buraya gelecektir. Ahmet Anzavur, İzmit’e gelmeden önce, İstanbul Hükümeti 22 Nisan 1920’de Albay İbrahim eliyle 55 bin lira göndermiş, bu parayı alan Anzavur da eski adamlarını tekrar toplamakta gecikmemiştir. Yavuz Zırhlısında Süleyman Şefik Paşa ile buluşacaktır. Ancak Süleyman Şefik Paşa ile adeta emrindeki bir subay ile konuşur gibi konuşacak ve *“Kuva-yı İnzibatiye’ye istediği anda komuta etme hakkı olduğunu ve İstanbul Hükümeti Erkânıharbiyesinin kendi emrine göre hareket zorunda bulunduğunu”* söyleyecektir. Bu durumu öğrenen Kuva-yı İnzibatiye’deki birlik komutanları Damat Ferit Paşa Hükümetine protesto telgrafları çekecekler ve hangi komutana bağlı olduklarını soracaklardır. Ancak bir cevap alamamışlardır. Ahmet Anzavur, Süleyman Şefik Paşa’yı ve kuvvetlerini tembel, tembel oturmakla ve hiçbir iş yapmadıkları gibi bunun için hazırlık bile yapmamakla suçlayacak, Paşa’nın gizli tahsisatından 15 bin lira, 2000 tüfek, 600 sandık cephane aldıktan sonra, 8 Mayıs da Sapanca üzerinden Adapazarı’na trenle hareket edecektir. Maruz kaldığı muameleden dolayı son derece üzülen Süleyman Şefik Paşa görevinden ayrılmış ve İzmit’i terk etmiştir. İstanbul’a dönen Şefik Paşa’nın omzundaki

“Yaver-i Ekremlik” kordonları daha sonra ceza olarak sökülecektir.¹ Onun ayrılmasından sonra da kurmay heyeti Yavuz Zırhlısından çıkarılmıştır. Bu günlerde Kuva-yı İnzibatiye birlikleri de geri ve yan emniyetini alabilmek için Karamürsel’deki Milli kuvvetlere karşı, Değirmendere bölgesinde hazırlık yapmaktaydı.²

Ahmet Anzavur ilk iş olarak 10 Mayıs 1920 günü top ve makineli tüfeklerle de desteklenmiş 500 kişilik bir kuvvetle Adapazarı’nı işgal edecek, ardından Adapazarı’nın kuzeyindeki Süleymanbey bölgesindeki, Mesut Efendi müfrezesine saldıracaktır. Burada bulunan milli birliklerin yetersiz olması ve geri çekilmesi sonucu Ahmet Anzavur 13 Mayıs 1920 de Kandıra’yı işgal etti.³ Ali Fuat Paşa ise, saldırı için yeterli kuvvetler toplayıncaya kadar, Anzavur’un ileri harekâtını durdurabilmek amacıyla, elindeki kuvvetlerle Doğançay-İkramiye hattını tahkim ederek tutmuş, Sapanca ve İzmit’ten Geyve Boğazı’nın batısına gelen yolları kapatmış ve Saffet Bey komutasındaki milli kuvvetlerden oluşan bir müfrezeyi de Değirmendere’nin batısına yerleştirmişti. Ahmet Anzavur’un amacı Ankara istikametindeki en önemli geçit olan Geyve Boğazı’nı, Kuva-yı İnzibatiye’den önce ele geçirip Eskişehir yolunu açabilmektir. Böylece İstanbul Hükümetinin kendisine olan güvenini ve İstanbul’daki itibarını arttırmayı hedefliyordu. Bu amaçla Kandıra’yı işgal ettikten sonra, 14 Mayıs günü Geyve Boğazı İstikametinde harekete geçti. Aynı gün İstanbul’daki harbiye Nezaretine çektiği telgrafta, “Sabahleyin Geyve Boğazı’nda karşılıklı topçu ateşiyle muharebeye başladığını, Boğaz’da

¹ Metin Ayışığı, **Mareşal Ahmet İzzet Paşa (Askeri ve Siyasi Hayatı)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 220.

² **Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar**, s. 69-70.

³ **A.g.e.**, s. 69-70.

Sakarya'ya hâkim noktaların işgal edildiğini, 15 Mayıs'ta da genel harekâta başlayacağını, ayrıca 3000 kişinin iâşesi için para gerektiğini” bildırıyordu.⁴

Ahmet Anzavur'un yanında Biga'dan getirdiğı 500 kadar bir asi ve dört beş gün içerisinde Adapazarı'ndan topladığı bir o kadar daha kuvvet bulunmaktaydı. Ali Fuat Paşa ise bir süvari bölüğü ile Doğançay'da bulunuyordu. Elindeki kuvvetlerle Geyve Boğazı'na saldıran Ahmet Anzavur, 15 Mayıs günü gerçekleşen şiddetli çarpışmalar sonucu Doğançay'ı almayı başardı. Hatta Doğançay demiryolu köprüsünden faydalanarak Sakarya'nın batısına bile geçmeyi denedi. Ancak Yörük mevkiinde bulunan milli kuvvetlere ait iki toplu dağ bataryasının açtığı şiddetli ateş karşısında ağır kayıplar veren asiler geri çekilmek zorunda kaldılar. Anzavur kuvvetleri daha sonra Boğazın içindeki Doğançay İstasyonu'na doğru ilerlemek istediye de burada bulunan 20nci Kolordu süvari bölüğünün istasyon bölgesini inatla savunması sonucu başarılı olamayacaktır. O gün çarpışmalar akşama kadar devam etti. 70nci Alayın 3ncü Taburu, topçu ateşi desteğinde saat 17:00'de şiddetli bir karşı saldırıya geçti. Aynı anda Binbaşı Saffet (Arıkan) da kuvvetleriyle asilerin yan tarafına doğru saldırıya geçti. Ahmet Anzavur'a bağlı asiler dağılıp geri çekildilerse de milli kuvvetlerin elinde takip için yeterli kuvvet olmaması ve havanın da kararmaya başlaması sebebiyle, asilerin takibi gereğı gibi yapılamamıştır.⁵

Ertesi gün yani 16 Mayıs'ta Ahmet Anzavur dağılan birliklerinden toplayabildiğı kuvvetler ile Kuva-yı İnzibatiye Alayının Sapanca'daki müfrezesini de yanına alarak, Sakarya'nın batısındaki milli kuvvetler mevzilerine tekrar

⁴ Belen, *Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı*, s. 201.

⁵ *Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar*, 1965, s. 70-71.

saldırdıysa da akşama kadar süren çarpışmalardan bir sonuç alamayarak geri çekilmiştir. 17 Mayıs'ta ise, 300 kadar atlı ile milli kuvvetlerin hiç beklemedikleri bir yönden, İkrâmiye üzerinden Geyve İstasyonu'na doğru saldırıya geçecektir. O gün milli kuvvetler çok büyük bir tehlike atlattımlardır. Çünkü bu bölgede Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa ile Yaveri İdris Cura 30 kadar istihkâm askeriyle yalnız yakalanmışlardır. Ahmet Anzavur o gün Fuat Paşa'ya: "*Paşa teslim ol*" diye seslenecek kadar yaklaşacaktır.⁶ Depodan çıkarılan bir makineli tüfek ile bir top mevziye sokulacak ve yaklaşık iki saat süren çarpışmalar sonucu Kolordu Süvari bölüğü, Dayı Mesut Müfrezesi ve Demirci Efe'nin atlı zeybeklerinin bir kısmı, milli kuvvetlerin yardımına yetişecekler, asiler de büyük kayıplar vererek kaçmak zorunda kalmışlardır.⁷ Mustafa Kemal Paşa 24 Mayıs 1920 günü Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada durumu şöyle özetlemektedir:

"Efendim yüksek malumlarınız, geçen gün vermiş olduğum izahatta asilerin Geyve Boğazı'nın doğusundaki taarruzlarının def olunduğundan bahs olunmuş idi. Fakat burada maruzatta bulunduktan sonra Fuat Paşa'dan tekrar aldığım yeni malumatta, asiler, Geyve'nin batısında da taarruza geçmişler. Hatta oradan bir çevirme yaparak, Geyve İstasyonuna kadar yaklaşmışlardır. Geyve'ye tahsis olunan kuvvetlerimizin gelmesinden evvel, orada bulunan kuvvetlerimiz, asileri püskürtmüşlerdir. Oraya tahsis olunan kuvvetler geldi ve ertesi gün taarruza geçti. Bu telgraf, 23'te akşama kadar elde edilmiş muvaffakiyetlerin neticesini göstermektedir..."⁸

⁶ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922 II**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1964, s. 301.

⁷ Ayfer Özçelik, **Ali Fuad Cebesoy**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 142.

⁸ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi I**, T.B.M.M. Matbaası, Ankara, 1959, s.24.

Damat Ferit Paşa 19 Mayıs Çarşamba günü Padişaha ait Ertuğrul yatı ile gizlice İzmit'e birlikleri ziyarete gelecektir. Ancak halktan beklediği ilgiyi göremeyince ertesi gün tekrar İstanbul'a dönmüştür.⁹

15 Mayıstan itibaren üç gün üç gece süren şiddetli çarpışmalar sonucu geri püskürtülen ve atından düşerek bacağı ezilen Ahmet Anzavur, Adapazarı'na dönüşünde, 22 Mayıs 1920 günü Damat Ferit Paşa'ya aşağıdaki telgrafı çekmiştir:

“Yüce emirlerinize uyarak İzmit’e gelip, bu zamanda oturmak için pek emin olan Yavuz’u da ziyaret ettim. 500 süvari ile 1500 piyadenin iâşe ve maaşları hususunda sarf edilmek üzere huzur-u Samilerinde hesap edilen 60000 bin lira 2000 tüfek ve top ve cephane istenmiş ise de, paranın katiyen verilemeyeceği, fakat 2000 tüfek ve cephane verileceği ve bunların üç güne kadar yetiştirileceği ifade edilmekle Adapazarı’na gelip ol miktar süvari ve piyade peyda edip, üç aya yakın Kuva-yı Milliye’nin işgal ettikleri Kandıra Kazasını işgal eden Kuva-yı Milliye’nin en mühim yüzü mütecaviz Arnavut çeteleri ile bizzat müsademe yaparak dağıttıktan sonra Kandıra’ya gönderilen Çerkez Şirin Bey Müfrezesi tarafından İstirdat edilmiş ve asıl Geyve Boğazını işgal eden Kuva-yı Milliyeci Ali Fuat Paşa’nın kuvvetlerine karşı gidilip çok şiddetli müsademelere tutuşup iki saat sonra şimendiferin Sakarya köprüsü zapt edilmiş ise de, şehrin Sapanca cihetinde bulunan nizamiye askerlerinin harp cephesine iştirak etmemesi yüzünden birçok şehit ve yaralı vererek, bizzat işgal edilen köprü, dağlarda meskûn olan asi Laz ahalinin Kuva-yı Milliye’ye katılıp arkamızdan şiddetli ateşler açtığından, gece saat altıda bilmeceburiye terk edip yararlık gösteremeyen Sapanca Nizamiye kolunun bulunduğu cepheye gelip, boğazın kilidi mesabesinde olan, düşman tarafından bir aydan beri tahkim edilen bir vasi’ tepeyi her taraftan mücahitleri ve topları bizzat idare etmek, şehit ve yaralı vererek saat 11’de işgal edip nizamiye askerlerine teslim edilmiş ise de, muhafaza edemeyerek gece yarısı geri hatlarına çekilip düşman yine girmişti.

⁹ Yılmaz Çetiner, **Son Padişah Vahdettin**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 227,228.

Şu hal üzerine bir haftadan beri rahmet ve çamur içinde muharebe eden mücahidinin hayvanları ile kendilerinin işeleri hususunda müzayakada oldukları gibi, bu uğurda birçok mecruh olup, hayvanları düşman tarafından katlediliyor. Yaya kalan mücahitlere hayvan almak ve alelhesap verilmek üzere, Şefik Paşa'dan aldığım 5000 liradan maada 6000 lira kadar daha borç edinip şimdiye kadar bin müşkülle idare edilmiş ise de, bundan böyle idareleri gayri kabil olmakla beraber ayın 21'nci günü edilen muharebede hayvanım yıkılıp altında kalan ayağım ezilmiş olduğundan tedavi ettirmek üzere yüksek müsaadenizle Dersaadet'e hareket eylediğim maruzdur.”¹⁰

Bu telgrafın ardından Ahmet Anzavur, Adapazarı'ndan ayrılarak İstanbul'a dönmüştür. Ancak ayrılırken geride bıraktığı adamlarına bıraktığı tavsiye son derece düşündürücüdür. *“Kuva-yı İnzibatiye, Kuva-yı Milliye ile muharebeye tutuştukları zaman, Kuva-yı İnzibatiye'yi arkalarından tehdit ve taciz edin.”*¹¹ Ahmet Anzavur'un bu tavsiyesi bile ne kadar dava adamı olduğunun kanıtıdır. O ve ona benzeyenler kendi çıkarları uğruna vatana, hatta kendileriyle birlikte yürüyenlere bile ihanetten zerre kadar çekinmemişlerdir.

3.2. Kuva-yı İnzibatiye'de Komuta Değişikliği

Ahmet Anzavur tarafından Yavuz Zırlısında uğradığı hakarete içerleyen ve İstanbul'dan istediği tarz bir yanıt alamayan Süleyman Şefik Paşa görevinden ayrıldı. Daha sonra İstanbul Hükümeti onun yerine Yarbay Senai'yi komutan tayin etti. Ayrıca Kolordu Komutanı yetkisiyle İzmit ve Havalisi Komutanlığına da Suphi Paşa getirildi.¹² Bu günlerde Kuva-yı İnzibatiye'nin durumu şu şekildeydi: Birlikler İzmit'in güney doğusundaki Vezir Çiftliği civarında çadırli ordugâha yerleşmişler, eksiklerini tamamlamak bahanesiyle hareketsiz beklemekteydiler. Emniyet için

¹⁰ Türk İstiklal Harbi VI İç İşyanlar, s. 71-72.

¹¹ A.g.e., s. 72.

¹² A.g.e., s. 73-74.

Sapanca'ya top ve makineli tüfekle takviye edilmiş bir müfreze gönderilmişti. Oysaki Kuva-yı İnzibatiye'nin muharebe planına göre zaman kaybetmeden Geyve Boğazını ele geçirip Eskişehir yolunu açık tutması gerekmekteydi. Ne var ki Ahmet Anzavur bunu onlardan önce denemiş ancak başarılı olamamıştı. 23 Mayıs günü Çerkez Ethem'in Kuva-yı Seyyare'si Sapanca üzerine taarruza geçecek ve buradaki Kuva-yı İnzibatiye'nin emniyet için ileri sürdüğü müfrezesinden iki subay, seksen er, dört top ve dört de makineli tüfeği teslim alarak, Sapanca ve Adapazarı'nı ele geçirecektir. Sapanca'daki bu hezimet ve Ahmet Anzavur'un malubiyeti Kuva-yı İnzibatiye subay ve erlerinin moralini fazlasıyla bozmuş, firar olayları da hat safhaya ulaşmıştı.¹³

İzmit ve Havalisi Komutanı Suphi Paşa 27 Mayıs günü İstanbul Harbiye Nezaretine çektiği telgrafta Kuva-yı İnzibatiye'nin durumunu şöyle anlatmaktadır:

“En Basit havaid-i harbiyenin kabul edemeyeceği tarzda dağıtılmış olan kuvvetin tevhit ettiği 23 Mayıs 1920 Sapanca hadisesi, mukaddema arz olunmuştu. Alay namına altında iki inzibat kıtasının 600 mevcudu ile 5 top ve 25 makineli tüfeğe inhisar eden kuvayı harbiyenin Talatepe (Tepetarla) mevkiine bırakılması muvafık olmadığından geriye alınarak 25 Mayıs 1920 akşamından itibaren, ordugâhın dokuz Km. kadar ilerisinde bir hattı müdafaa tesis edildi. Merkezden kuvayı muavene sevkine kadar işbu hattın muhafazasına mecburiyeti hâsıl olmuştur. 200 tüfek ve o nispetle cephe ile teslim edilmiş olan Anzavur Paşa gönüllülerinden göz önünde ve elde tek bir nefer mevcut olmadığı gibi, kuvayı bagiyenin işkence ve idam ve iğtinamlarından ihtiraz eden ahaliden halen gönüllü kıtası teşkili de ekseriye daimi muhataradır. Memleket içinde kitle halinde bulunan propagandacıların telkinatı ile zehirlenen ve hükümete en sadık olan halkın dahi sevk ve idaresi zordur. Daire-i iadesinin evsaf ve hüviyet ve ahvali sıhhiyelerini tetkik etmeyen kayıt ve izam ettiği efrat ve zabitanın komuta ve idaresinde müşkülata tesadüf olunmaz değildir. Mafevklerin madun

¹³ Belen, **Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 201-202.

üzerinde nüfuzu maduttur. Herkes Dersaadet'e memuriyet ve ruhsat arkasından geziyor. Bu müşkülât ve mahrumiyet için de ittihaz edilen tedabir-i tedafüyenin çok zaman devamı atalet ve evhamı ve asilerin cüretini tezyit ve siyaset-i hükümeti mutazarrır edeceği malum-u sami-i fehmet penahileridir.

Kuva-yı bagiyenin, elyevm Büyükderbent-Mahmudiye-Çepni ve Rahmiye köyleri arasında görülüp günden güne kesb-i kuvvet ettikleri istihbar ediliyor. Bu sabah saat 04.00' de 60 nefer hasım süvarisinin Çuha fabrikası cihetinde mevzûimize taarruz ettiği görülerek açılan piyade ve topçu ateşi ile muvakkaten tard edilmiştir.

Maruz kaldığımız her guna ihtiyaç ve müşkülâtın izale ve iktihamı uğrunda pek kısa ve kat'i maruzatıma devair-i müteallikasınca cevap verilmediğinden muktezasını da terviç eylemiyor demektir. Teşebbüs olunan bu işte hükümet-i seniyyenin muvaffakiyetini gereği gibi ileriye götürmek ve atılan hatveyi geriye kırmamak için talep edilen mevat gayet basitti. Bu da asker, vesait-i techiziye ve iaşesidir. Bunlar kifayet derecede olmadıkça hiçbir harekât yapılamayacağı muhtac-ı izah değildir.

Bununla beraber, İzmit Körfezinden, Büyükderbent'e kadar hasatsan bu mevsimde yollar haricinde hareket kabil olmayacağından ve daha ilerimizde Geyve ve Lefke boğazları gibi cepheden zorlanması muhal olan iki mühim boğaz vardır. İşbu istikametlerde yapılan ileri harekâtın mutlaka bir cenahtan himaye edilmesi şarttır. Bize, kuva-yı kafiye sevk etmekle beraber bilvasıta irtibatta bulunmak şartiyle, İzmit Şibilceziyesinde veya Bandırma'dan tathirata başlanması zaruridir. Bandırma cihetinden Bursa, Bilecik istikameti münasip mütalaa kılınmaktadır.

Hükümet'in itila-yı şerefi ve muvaffakiyetini idrakten aciz olmayan Karargâh-ı Umumi Erkânıharbiyesi, İzmit komuta heyetinin muhabet-i vataniye ilcasıyla deruhte ettiği kâffe-i vezaifi teslif ve tesri² ile mükellef olduğundan maruzat-ı salifemin saha-i imkânı lüzumunun heyeti mezkureye ve diğer alakadarana ehemmiyetle irade ve ihtar buyrulması maruzdur. 27 Mayıs 1920"¹⁴

¹⁴ Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar, s. 74.

Kolordu yetkisiyle, İzmit ve havalisi Komutanı Suphi Paşa, daha emrindeki kuvvetlerle herhangi bir çarpışmaya bile girmeden, işi geciktirmeye çalışmaktadır. Zaten telgrafta da görüldüğü üzere emrindeki kuvvetler hakkındaki düşüncesi hiç de olumlu değildir. Hatta Harbiye Nezaretine çektiği bu telgrafta harekâtın bu şartlar altında yapılamayacağı ifade edilmektedir.

3.3. Kuva-yı İnzibatiye'nin İleri Harekatı ve Sonu

Kuva-yı İnzibatiye için zaman giderek daralmaktadır. Çünkü her geçen gün firar olayları artmakta ve birlik kan kaybetmektedir. Nitekim sadece 5 ve 6 Haziran günlerinde 140 er, 56 çavuş ve 1 süvari firar edecek, beraberlerinde de 4 makineli tüfek ve 16 sandık cephaneyi de alarak Milli Kuvvetlere katılmışlardır. Kuva-yı İnzibatiye komutanlığı bu firarlar üzerine, İstanbul Hükümeti Harbiye Nezareti'ne bağlı özel Erkânıharbiyesine yazdığı bir raporda: *“İnzibat kıtalarındaki askerlerin kaçmalarını kışkırtıcı gizli bir teşkilatın varlığını çok muhtemel bulduğunu, bu teşkilatın meydana çıkarılması için hükümetçe teşebbüse geçilmesini ve askerlerin maaşlarına on beş lira eklenmesinin faydalı olacağının veya yiyecek masraflarının maaşlardan kesilmesine son verilmesinin, firarları azaltabileceğini”* bildirmektedir.¹⁵

Kuva-yı inzibatiye Komutanlığı nihayet 14 Haziran 1920 günü harekâta karar vermiş ve aşağıdaki emri yayınlamıştır:

“1. Düşman hakkında yeni malumat yoktur.

2. Yarın askeri şoseyi takiben Toplar üzerine yürünecektir.

¹⁵ A.g.e. s. 75

3. 3ncü Alay, kudretli dağ topu ile birlikte yarın sabah saat 08.00'de piyade ucu ile Köprü'den hareketle Mihaliç (Gündoğdu) üzerinden 295 rakımlı tepeye gidecek, Çayırköy ve Sepetçi'ye karşı yanını muhafaza için dağ topunu mevzie sokup bir miktar piyade ayıracak, sahra bataryası Çayırköy civarına birkaç mermi atacaktır.

Bu esnada süvari müfrezesi, Çayırköy'ün batısındaki tepeli işgal etmek üzere hareket edecektir.

4. Süvari müfrezesi Çayırköy'deki tepeli yerleştikten sonra, 3ncü Alaydan bir piyade bölüğü ile bir sahra topu şoseyi takiben Tepeköy sırtlarına çıkacaktır. Bu takımın diğer topu Kumla Çiftliği taraflarını ateş altına alacaktır. Batarya'nın diğer takımı, toplar büyük mesafe ile şosedan hareket ederek, Tepeköy sırtlarına gidip, diğer topların yanında mevzi alacaktır.

5. Önde ağırlar olmak üzere, kıtalar yürüyüş nizamındaki sıra ile kısım, kısım köprüden geçip Tepeköy sırtlarına gideceklerdir.

6. (Alınmamıştır).

7. (Alınmamıştır).

8. (Alınmamıştır).

9. (Alınmamıştır).

10. Ben bidayette köprübaşı civarında, sonra Tepeköy sırtlarında bulunacağım.

11. Düşmanın ademi mevcudiyeti kati olarak anlaşılırsa kıtaat mümkün mertebe toplu olarak sevk edilecektir.

12. (Alınmamıştır).

13. Yürüyüş esnasında bidayette 2nci Alay nezdinde bulunacak, Tepeköy'e yaklaşınca alay, ve topçu komutanlarıyla birlikte öncü nezdine gideceğim.

14. Kıtaat yürüyüş esnasında bilhassa sağ tarafına kıta ile beraber yürümek üzere keşif kolları çıkararak ateş baskısına uğramamaya dikkat edecektir.

15 Yürüyüş bölümü:

Mürettep süvari müfrezesi: Komutanı Üsteğmen Tarık Pişdar (öncü) 3ncü Alayın İnci taburu,

Dağ topu,

Karargâh,

Boşnak çetesi,

Kıtaat ağırlıkları (arasında Çerkez çetesi bulundurulacaktır)

Inci Alaydan bir bölük,

Inci Alay,

2. Alayın Inci Taburu

16. İaşenin ikmalî için şehre gönderilecek arabalar, halk arabalarından olmayıp behemehal kıtaat arabalarından olacaktır.”¹⁶

Kuva-yı İnzibatiye Tümeni, 14 Haziran 1920 günü bu emir gereği ileri harekâtına başlayacak¹⁷, ancak askeri disiplinden uzak olan birlikler karşılaştıkları en küçük bir direniş karşısında geri çekilip dağılacaklardır. Hatta piyade ve süvariler hemen, hemen hiç çatışmaya girmemiş sadece topçu birlikleri birkaç başarısız atış yaptıktan sonra Milli Kuvvetler karşısında direnemeyerek mevzilerini terk etmişlerdir. Dağılan Kuva-yı İnzibatiye birliklerinin bir kısmı Milli Kuvvetler safına geçecek, diğerleri ise İzmit’te bulunan İngiliz birliklerine sığınacaktır. İngilizler bu askerlerin silahlarını alarak, Kuva-yı İnzibatiye’den geride kalanları vapurlarla İstanbul’a göndermiştir.¹⁸ Şüphesiz, Kuva-yı İnzibatiye’nin hemen hemen hiçbir çarpışmaya girmeden geri çekilip dağılmasında disiplinden yoksun olmasının yanında, Suphi Paşa’nın, Ali Fuat Paşa ile İrtibata girmesinin ve kardeşkanı dökülmesini istememesinin de rolü olmuştur. Kuva-yı İnzibatiye’yi takip eden Milli Kuvvetler 14-15 Haziran günlerinde İzmit’i ele geçirmek amacıyla saldırıya geçmişlerse de İngilizlerin denizden açtıkları güçlü topçu ateşi ve uçaklarla

¹⁶ A.g.e. s.75-76.

¹⁷ Bkz. Harita 2.

¹⁸ Özkan, A.g.e., s. 152.

gerçekleştirdikleri saldırılar karşısında, geri çekilmek mecburiyetinde kalmışlardır.¹⁹

Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'ta, daha sonraları Ankara İstasyonunda Suphi paşa ile karşılaştığını ve kendisine ilk olarak, “neden Kuva-yı İnzibatiye Komutanlığını kabul ettiğini” sorduğunu anlatmaktadır. Aldığı cevap ise oldukça ilginçtir: “Size mağlup olmak için”²⁰

Bu harekâtın nasıl gerçekleştiği ve neden başarıya ulaşamadığı, birlik komutanlarının raporlarında açıkça ortadadır.²¹

Kuva-yı İnzibatiye 3ncü Alay Komutanı Yarbay Ragıp'ın raporu özet olarak şöyledir:

“Kuva-yı İnzibatiye 3ncü Alay Komutanı Yarbay Salim İstifa ettiğinden onun yerine Isparta Alay Komutanlığından emekli olan beni hizmete alarak 3ncü Alay Komutanlığına tayin ettiler. 12 Haziran 1920'de İzmir'teki alayımın başına geldim. O akşam tümene yazdığım yazıda, kimsenin vazifeyi benimsemediğini hatta nöbet hizmeti yapmakta olan erlerin bile yerlerinde bulunmadıklarını, onların da havaya ateş etmek suretiyle eğlendiklerini ve izinsiz olarak silahlı erlerin şehirde dolaştıklarını, tümenin taarruz için yapmakta olduğu hazırlıkların Kuva-yı Milliyecilere bildirilmiş olduğunu ve onlarla gizli temas halinde olduklarını, İzmir şehri ahalisinin bize yardım maksadıyla araba dahi vermediklerini şikâyet ettim.

Tümen taarruz gününde alayın İnci Taburu öncüye memur edilmişti. 2nci Tabur da 800 metre mesafeden İnci Taburu takip ediyordu. Verilmiş olan emre göre hareket etmemize rağmen, Tümen Komutanı, nedense müdahale ederek ve bizzat alaydan iki makineli tüfek alarak sahra topçusu ile düşman (milli kuvvetler) üzerine ateş etmeğe başladı. Hâlbuki görünürde düşman yoktu. Tabur da bu esnada yürüyüşe geçti. Ve yine tümen komutanı 2nci Taburdan iki bölük alarak Tavşantepe'yi tutturdu. Alayın başında bizzat Gündoğdu'ya (Mihaliç) ilerledi. Köyde düşman olup olmadığını, yanıma çağırdığım köy papazı ile muhtardan sordum. Olmadığı cevabını alınca, yürüyüşe devam olunarak, Köy geçidi ve köyün kuzeyindeki 295 rakımlı tepeye vasil olundu. Hâlbuki alay köyden çıkar çıkmaz milli kuvvetler bu köye girmişler, alayın geri ile olan istihbaratını

¹⁹ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, s. 395.

²⁰ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk II 1920-1927**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997 s. 446.

²¹ **Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1965, s. 77-80.

kesmişler, burada bir-iki saat müsademe edilmiş fakat gerideki tümenin büyük kısmının tamamen perişan olduğu köylüler tarafından söylendiği gibi, Mihaliç (Gündoğdu) köyünün içindeki insanlar da bağrışıp ağlaşmaya başlamışlardı. Bu esnada İnci Tabur komutanı gelerek cephanenin bitmekte olduğunu söyledi. Aynı zamanda bir İngiliz subayı da yanıma gelerek, şayet İngiliz kuvvetleri üzerine çekilirseniz, size düşman diye ateş ederiz, demesi üzerine, ben de İzmit'in daha gerilerindeki İngiliz kıtalarına söyleyiniz de bize ateş etmesinler diye tembih ederek, dağ topçusu ile makineli tüfekleri geri çektim. İnci Tabur Komutanı tekrar yanıma gelerek, 3ncü Bölüğün kâmilen düşman (milli kuvvetler) tarafına geçtiğini söyledi. Bir müddet sonra İnci ve 2nci alayların Tavşantepe hizasında ve bir kısmının da İzmit'e doğru çekilmekte olduğunu ve süvarilerin dahi Bekirdere'de perişan bir surette kaçmakta olduğunu görerek artık müdafaa imkânı kalmadığına hükmedip, Değirmendere-Kırmeşeler üzerinden İzmit şimalinden batısına çekildim.

İkinci Taburdan artçı olarak 40 erin de bagilere (milli kuvvetlere) katıldığı sonradan anlaşıldı. İzmit'e gelince, İngilizler silahlarımızı hatta subaylarımızın dürbünlerini aldılar ve bizi Gülcemal Vapuruna bindirdiler.”²²

3ncü Alay 1nci Tabur Komutanı Yüzbaşı İzzet ise raporunda özet olarak şöyle demektedir:

“12 Haziran saat 17.30'da hareket ettik. Taburumuz keşfe memurdu. Alınan emir Mihaliç Köyü civarındaki 295 rakımlı tepenin işgaliydi. Bir buçuk saat yürüyüşten sonra, tepeye geldik. Bu esnada Tepeköy'ün güneyindeki derede 800 kişilik bir düşman (milli kuvvetler) kuvvetinin bulunduğu haberini aldık. İnci Bölük sağda, 2nci Bölük solda olmak üzere tepeyi işgal ettik. 3ncü bölük ihtiyatta idi. İnci Bölüğün Tepeköy'e doğru ilerlemeye başlaması üzerine, karşılarına çıkan düşman (milli kuvvetler), “etmeyin kardeşler biz de ehli İslam'ız. Günahtır, birbirimize kıymayalım ve biz teslimiz” demeleri üzerine aralarında münakaşa başladı. Bu esnada geriden kuvvet getirmek bahanesiyle ben ihtiyattaki bölüğün yanına gittim. Oradaki alay komutanına mülaki oldum. Fakat bu esnada İnci Bölük Komutanı Yüzbaşı Mehmet Nuri, Teğmen Mustafa'nın bütün bölüğü aldatarak asilere iltihak ettiğini bildirdi. Bunun üzerine 2nci Bölüğün de asilere katılmaması için geriye alınarak solda 2nci Bölük, onun sağında 3ncü Bölük olmak üzere 295 rakımlı tepeye doğru ilerledik. Sağımızda 2nci Tabur ilerliyor, bir makineli tüfek ve bir dağ topu bizi himaye ediyordu. 295 rakımlı tepeye varışımızdan bir süre sonra, Tepeköy cihetinden tekrar düşman beyaz mendil sallayarak ve bağırarak ilerlemeye

²² A.g.e, s. 77.

başladı. Erlerin bir kısmı ateş etmeyelim, bunlar düşman değil (milli kuvvetler) değil dosttur dediler. Bunun üzerine, Teğmen Nejat ileriye gönderildi. Döndüğü zaman “bunlar düşmandır” demesi üzerine ateş emri verdim. Fakat o esnada ova cihetinde süvarilerimizin alabildiğine kaçmakta olduğu, topçu ve piyademinin de gerilemekte olduğu görüldü. Bunu gören eratta tekrar “bunlar düşman değildir ateş etmeyelim, kim ateş emri veriyse onu öldürelim” diye bağırmaya başladılar. 2nci Bölükten Teğmen Ali ve Üsteğmen Mustafa’nın gayret ve sadakati ile ateşe devam edildi. Fakat dağ topu, bir emir verilmeksizin, mevzisini terk ederek gerilemeye başladı. Alay komutanı da, bu esnada taburun muntazam olarak geriye çekilmesi emrini verdi. Bu çekilme sırasında arkamızdaki Tavşantepe sırtlarından diğer alaylar da İzmit’e doğru çekilmekte idiler. Bu kargaşalıkta 2nci Bölük çavuşlarından Şevket, Osman ve Hüseyin’in şecaat ve sadakati görülmüştü.”²³

2nci Alay Komutanı Binbaşı Mustafa’nın raporu özet olarak aşağıdadır:

“Alay; iki tabur, üç ağır ve iki hafif makineli tüfekten ibaret olup, İzmit’in doğusunda Çelikbayır denilen mevkide ordugâhta idi. 13 Haziran 1920 saat 19.00’da Alikahya Çiftliği istikametinde düşman (milli kuvvetler) kuvvetleri görüldü. Buraya karşı bir tek top mermisi atıldı. Birinci bölük geceyi ileri karakolda geçirdi. Ertesi sabah ileride bir manga bırakarak mevzie döndü.

Bunu fırsat bilen düşman mangaya taarruz etmiş ve efrattan ikisini yakalamış, diğerleri de kaçıp kurtulmuşlardı. Alınan tümen emri gereğince, 14 Haziran 1920 sabahı öncü harekete geçti. Mihaliç Köyüne doğru ilerledi. Süvari bölüğü de şose üzerinden hareket etmişti. Ağırlıklar şose üzerine toplanmış, sahra bataryası mevzie yerleşmişti. Bu esnada süvari bölüğünün ileriye sürdüğü kısımla bu bölüğün yanındaki makineli tüfek ve 3ncü alay düşmanla (milli kuvvetler) müsademeye başlamışlardı.

2nci Alay ileri hareketini durdurarak, bulunduğu yerde muharebeye başlamıştı. Bu durumda muharebe edilirken, tümen komutanı geriye İzmit’e çekilmek emri vermişti. Alay, aldığı emirle Tavşantepe’ye çekilmiş, makineli tüfekleri mevzie sokarak, tekrar ateşe başlamıştı. Fakat bu esnada 3ncü Alaydan düşmana iltihak eden 170 erin düşmanla birlikte toplu bir halde bulunan süvari bölüğüne şiddetle ateş açması üzerine, süvari bölüğü derhal dörtnal ile İzmit üzerine kaçmağa başlamıştı. Bu ateşten bizim geri çekilmekte olan bir bölüğümüz de müteessir olmuştu. Boyun noktasındaki askerlerimiz o gün yandan ve arkadan ateşe maruz olmalarına rağmen geriye çekilmemişlerdi. Bu esnada İnci Alay Tavşantepe eteklerine geldi. Ve ovayı ateş altına alacak surette yerleştirildi. Köprü İstikametinde ilerlemek isteyen düşman durduruldu. Bu esnada

²³ A.g.e, s.78-79.

Kolordu Komutanı Suphi Paşa, bir batarya ile İzmit'e döndü. Ağırıklar, İngiliz tel örgüsü civarında toplanmıştı. İngilizler içeriye girmeye müsaade etmediklerinden, düşman tarafından yapılan ateşten müteessir olmuşlardı.

Bundan sonra, evvela Inci Alay ve arkadan da bizim 2nci Alay geri yürüyüşe devam ile İzmit'e girdik. Erlerin, subayların silah ve cephaneleri tel örgüsü methalinde İngilizlere bırakıldı. Subay ve erler iskelede hazır bulunan vapura binerek 15 Haziran 1920 günü İstanbul'a hareketle Bostancı'ya geldik. Burada İngilizler karaya çıkmamıza müsaade etmediklerinden Büyükçekmece'ye gelerek oradan karaya çıktık.”²⁴

Sadece bu üç rapor bile Kuva-yı İnzibatiye'yi meydana getiren erat ile onu sevk ve idare eden subayların yeteneklerini, zihniyetlerini, muharebe azimlerini ve ruh hallerini ortaya koyması açısından yeterlidir. Onlardan medet umanlar ise şüphesiz büyük bir hayal kırıklığına ve şaşkınlığa boğulmuşlardır.

Kuva-yı İnzibatiye birlikleri İstanbul'a döndükten sonra dağılmıştır. Toplanan birkaç yüz kişi Alibeyköy ile Silahdarağa arasında kurulan çadırlara yerleştirilecektir. Ancak 25 Haziran 1920'de Harbiye Nazır Vekili namına Ferik Ahmet Hamdi imzasıyla verilen emirle, Kuva-yı İnzibatiye namı altında teşkil edilen bütün kıtaların lağvedildikleri, yalnız merkez depo taburu ile Üsküdar'da yeni teşkil olunan taburun, Hırka-i Şerif'teki dağ takımının bırakıldığı; lağvedilen birliklerdeki bütün gönüllü subaylarla, emekli subayların ve erlerin terhis edildiği bildirilmiştir.²⁵ Böylece İngilizler, Padişah ve Damat Ferit üçlüsünün Milli Mücadele aleyhinde tesis ettikleri en önemli silahlı güç olan Kuva-yı İnzibatiye'de, diğer isyancılar gibi başarıya ulaşamadan tarihe gömülmüştür.

²⁴ A.g.e, s.79.

²⁵ A.g.e, s. 80.

3.4. Anadolu Fevkalade Müfettişliği Umumiliği

Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Anadolu'daki Milli uyanışı boğmak amacıyla başlattığı bir başka girişim ise Anadolu Fevkalade Müfettişliği Umumiliği'dir. Bu müfettişliğin kuruluş tarihi, daha Kuva-yı İnzibatiye'nin İstanbul'da kurulmaya çalışıldığı günlere rastlar ve bu birliklerle de alakalıdır. Çünkü bu Müfettişliğin kuruluş amacı, Kuva-yı Milliye ve Ahmet Anzavur güçlerinin, Milli direnişi tamamen ortadan kaldırmasından sonra, Anadolu'da Padişah ve onun hükümetinin otoritesini yeniden tesis etmektir.²⁶

28 Nisan 1920 günü, İstanbul Hükümeti, bu müfettişliğin kurulduğunu bir kararname ile açıklamıştır. Müfettişliğe Müşir Zeki Paşa atanacaktır. Zeki Paşa bu müfettişliğin Kuva-yı İnzibatiye'nin komuta organı olacağı zannı ile 11 Mayıs 1920 de yayınladığı bir genelge ile göreve başlayacaktır.²⁷

“Kuva-yı İnzibatiye Kararnamesinin Inci ve 2nci maddelerinde mezkur olduğu üzere kavanin-i mevzuat-ı devletin tamami-i tatbikinde memuriyet-i hükümete kuvvetilzahr olmak ve ahaliye zulüm ve teaddi, gasb ve garetgibi ammenin mal ve canunatesaddi eyleyenleri tedip eylemek vazifesiyle hareket eden bilumum Kuva-yı İnzibatiye ile memurin-i zabitanın kavaid-i atiyeye riayetlerini emir eylerim:

1. Bala'da muharrer vezaiifin ifası ve asayişin iadesi için sevk olunan Kuva-yı İnzibatiye, bulundukları veya vasıl olacakları mahallerde sırf kavain-i devletin tatbik ve teyidine memur ve aynı zamanda ciddi, metin ve müşfik vatandaş suretinde hareket ve hiçbir vakit ahaliye mütecaviz mevkiinde bulunmamaya mecburdur. Binaberin Kuva-yı İnzibatiye mensubininden halkın mal ve canına taarruz edenleri eşşiradan farksız tutmayacağım.

²⁶ Özkan, A.g.e., s.153.

²⁷ Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar, s. 81.

2. Vazife esnasında Müsellah veya gayrı Müsellah ahali tarafından duçar-ı tecavüz olan Kuva-yı inzibatiye, muhafaza-i asayiş ve emniyete memur kuvve-i müsellahanın sureti hareketlerine dair talimatın mevad-ı mahsusasına tevfikan hareket etmelidirler. Mahza Müsellah ve mukavemete amade kitleler halinde tesadüf edilecek kuva-yı muhalife, evvel emirde halifeyi Zışan, kumandan-ı akdesimiz Padiiah Efendimize sadakat ve itaate davet edilmek ve tuttukları yolun nasevap ve telkinet işaatı kazibesinin mugayyirei hakikat ve menafi hakikayı vataniyeye mubayin olduğuna dair nesayih icrası ile isga etmeyenlerin hayyen derdestlerine müsaraat olunmak muktezidir.

Kuva-yı muhalifenin bir takım bigünah insanları biluzum asıp kesmak gibi ihtiyar edgeldikleri usul-u tedhişi tatbik ve taklit ve lüzumsuz kan döktürmek hem rıza-yı Padişahiye muhalif ve hem de mülk ve millet için en büyük hiyanettir.

3. Aynı tarzda hareket dam-ı iflah ve itiraza katılarak kuva-yı hükümete karşı gelen kıtaat hakkında dahi tatbik edilmek ve bunların behemahal izhar-ı nadametle re'fet ve şefkat-i Padişahiye dehaletleri istikmal kılınmak lazımdır.

4. Derdest edilenler ahali ve efrat ise de, silahlarından tecrit olunduktan ve kendilerine nesayih-i lazime ifa ve bir daha hükümete karşı itaatsizlikte bulunmayacaklarına dair tahlif edildikten sonra, mutayyiben köylerine iade kılınırlar. Fakat muhalefette ısrar edenler, yine eziyet ve işkence gibi muamelat-ı nalayikaya uğratılmayarak ledel-muhakeme vesait-i münasebe ile Dersaadet'e sevk olunurlar.

Kuva-yı muhalife meyanında derdest edilen mensubin-i askeriyenin cümlesivesait-i münasibe ile ve terfikiye ile Dersaadet'e ve muamelat-ı zaticeye bunlar hakkında mücrim iseler, derece-i cürümlerine göre muamele-i kanuniye ifa kılınacaktır. Değilseler istihdam olunurlar.

5. Gidilecek mevkideki memurin-i mahalliyeden, tahkikat neticesinde, tav'an hareketi asayiş-i şikananeye taraftarlığı anlaşılanlar mazul addolunacaklardan onlar da vesait-i münasebe ile Dersaadet'e gönderilir. Ve yerlerine Hükümet-i Seniye'ye muti ve müteneffiz mahalli eşraftan zevat-ı münasebe vekaleten memur edilir. Ve keyfiyet evrakı

tahkikiye ve esbabı mucibesıyla Müfettiş-i Umumiliğe tıyyar kılınır. Harekat-ı nalayika munkat olmak mecburiyetinde kalanlar, memuriyet-i sabıkalarında ipka olunurlar.

6. İşbu icraat ancak kendilerine Müfettiş-i Umumilikten selahiyet bahşedilmiş olan zevat tarafından yapılabilir. Müfrezeler ve gönüllü komutanların müdahaleye katiyen hak ve selahiyetleri yoktur.

7. Ahaliden tekalif-i harbiye sureti ile habbe-i vahide alınmasını katiyen men' eylerim. İhtiyaç görülen şeyler mahalli memuriyet-i hükümeti ve mahalli belediye ve ihtiyar heyetleri delaletiyle ve paraları peşinen tediye edilmek şartıyla tederik olunabilir.

8. Kıtaları inzibatiyenin mümkün mertebe mahal-i meskune dahilinde iskanlarından tevakkı edilmekle beraber ihtiyac-ı mübrem halinde kavaid-i mevzuatı devlete Tevfik-i muamele edilmesi lazımdır.

Anadolu Fevkalade Müfettişi

Umumisi

Müşir Zeki"

Bu kararnameden de açıkça anlaşılacağı gibi Anadolu Fevkalade Müfettişi Umumiliği, Kuva-yı İnzibatiye'nin komuta heyeti ve yönetileceği birim olarak düşünülmüştü. Yine 28 Nisan 1920 günü Safranbolu'dan Müttehit Gönüllüler Komutanı Dayızade Hacı İbrahim imzasıyla İstanbul Harbiye Nezaretine çekilen telgrafta “ *İstanbul'dan İnebolu'ya top ve makineli tüfeklerle mücehhez bir askeri birlik göndererek Kastamonu'nun işgal edilmesi, Mustafa Kemal'in hattı ricatı kesilerek Anadolu'nun bütün kıtalarının tahtı hilafet ve saltanat etrafında toplanmasının sağlanması*” istenmekte idi. Bu telgrafın Harbiye Nezaretinden, Kuva-yı İnzibatiye Özel Karargah Erkanıharbiyesine havale edilmesi, oradan da Müfettiş-i Umumiye'ye gönderilmesi²⁸, Milli Kuvvetlere karşı organize edilen

²⁸ A.g.e. s. 83.

bütün askeri hareketin komuta merkezinin burası olacağının planlandığı düşüncesini kuvvetlendirmektedir. Müfettişlik makamı 23 Mayıs 1920 de Süvari Binbaşı Fehmi adında bir subayı, İzmit çevresinde Kuva-yı İnzibatiye Komutanlığının çalışmalarını rapor tutarak kendilerini bilgilendirmesi amacıyla, irtibat subayı olarak görevlendirdi.²⁹ Bundan başka da Milli Kuvvetler aleyhinde bir harekete girişmedi. Esasında Zeki Paşa Milli mücadeleye ılımlı bakan bir zihniyete sahipti. Bunu da 31 Mayıs 1920 de Alemdar Gazetesine vermiş olduğu bir demeçte ortaya koyuyordu:³⁰

*“Sulh şartları o kadar ağırdır ki bagilerin tedip ve tenkili işinde teenni zarureti vardır. Bu acı günlerde Hükümetle Kuva-yı Milliye arasındaki tezat-ı nazarı bertaraf etmek ve Hükümet-i Seniye’nin teşebbüslerini güçlükten kurtarmak lüzumunu herkesin anlayacağını ümit ederim. İzmit Havalisi Komutanlığı icraatında serbesttir. Müfettiş-i Umumilik bu hareket ve teşkilat ile meşgul değildir.”*³¹ Bu demeç ile İzmit çevresinde gelişen olayların Müfettişliğin emriyle yapılmadığı ve Kuva-yı İnzibatiye’nin kendi inisiyatifıyla hareket ettiği vurgulanmaktadır. Zaten hükümet tarafından, çok büyük bir amaçla! Kurulan Müfettiş-i Umumilik olumlu ya da olumsuz hiçbir iş başaramadan tarihe gömülecektir.

²⁹ A.g.e.

³⁰ A.g.e. s. 83-84.

³¹ Esengin, **Milli Mücadelede Ayaklanmalar**, s. 130.

SONUÇ

Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleşen ve her safhası bir kahramanlık destanı olan Türk Kurtuluş Savaşı'nı daha başlamadan baltalamak isteyenler olmuştur. Bunlar; Mondros hükümlerinin kendilerine sağladığı avantajları sonuna kadar kullanmak isteyen yabancı işgal güçleri ile, kurtuluşu bu güçlerle iyi geçinerek, onların ihsan edecekleri kırıntılarla yaşamakta gören gafiller ve işbirlikçi hainlerdi. 1919 yılından 1920 sonlarına kadar devam eden isyanlar yolu ile bağımsızlığını korumaya çalışan Türk Milleti birbirine kırdırılmak istenmiştir. Damat Ferit Paşa'nın 1920 Nisanında dördüncü defa Sadarete getirilmesi ile başlayan Kuva-yı İnzibatiye adlı bir ihanet ordusu kurma çalışmaları, hiç şüphesiz Milli Kuvvetler karşısındaki en ciddi tehlike değildir. Ancak Osmanlı Hükümeti ve bizzat Padişahı tarafından örgütlenen ve İşgal devletlerince silahlandırılan en örgütlü isyan hareketidir. İstanbul'daki işsiz-güçsüzlerden oluşturulmaya çalışılan ve bizzat Osmanlı Devletinin subayları tarafından sevk ve idare edilmek istenen bu şer kuvvetler, aynı yılın Ağustos ayında, bağımsızlıktan başka hiçbir gayesi olmayan öz kardeşlerine karşı harekete geçirilmişlerdir.

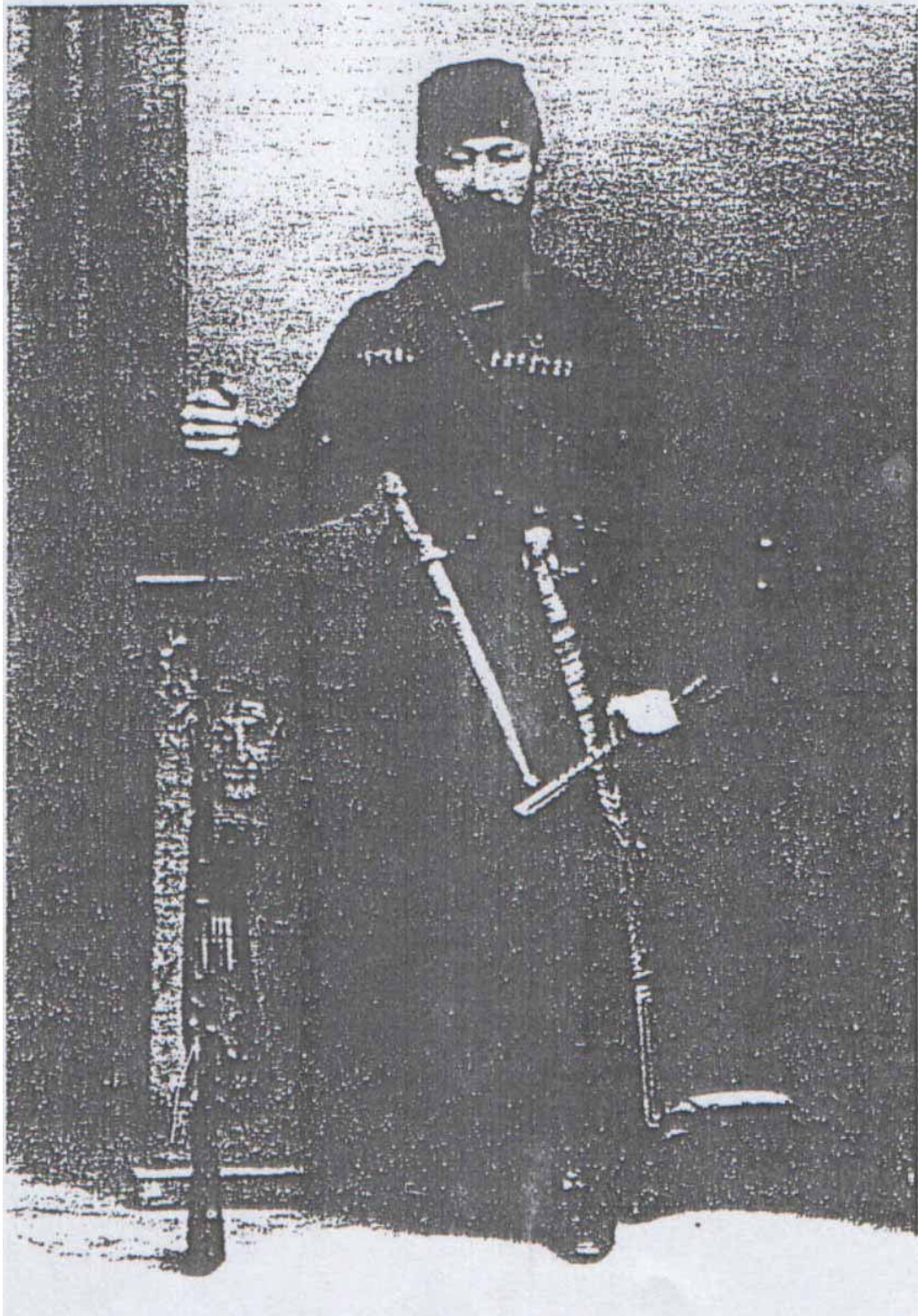
Mondros Ateşkes Antlaşması sayesinde Türk yurdunu işgal hevesine kapılan, Şark Meselesini kendi kafalarında çözdüğünü zanneden, başta İngiltere olmak üzere; İtilaf Devletleri, binlerce yıldır oynamaktan usanmadıkları halkımızı birbirine kırdırmak oyununu, tekrar oynamak istemişlerse de, tarihi şanlı zaferlerle dolu bu milletin bağımsızlık aşkını göz ardı etmişlerdir. Daha da önemlisi, Mustafa Kemal Atatürk ve onunla omuz omuza kenetlenmiş Türk milletin kararlılığını göz ardı etmişlerdir. Sonuçta, bu oyun yine tutmamış, Kuva-yı İnzibatiye birliklerindeki

pek çok asker, kardeşlerine bir tek kurşun bile atmadan taraf değiştirerek, Milli Kuvvetler safına geçmiştir.

Türk Milleti tarih boyunca, dönem dönem kamplara bölünmek ve yıpratılmak istenmiştir. Bu yolla savaşarak değil ama parçalayarak sonuca ulaşmak isteyenler olmuştur, olacaktır. Şunun iyice anlaşılması gereklidir ki; Türkiye'nin ne bölünebilecek bir karış toprağı vardır, ne de kaybedebilecek bir dakika zamanı. Bu milletin hedefi bir an önce Büyük Önderinin gösterdiği “*muasır medeniyet çizgisinin ilerisine*” geçmektir.

[illegible]

Belge 4: “Ahmet Anzavur’un İngiliz Subayı’na verdiği Fotoğraf” BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M Kamil Paşa Evrakı, D.86-41.105.

Belge 5: “Ahmet Anzavur’un İngiliz Subayı’na verdiği fotoğraf’ın arka yüzü”
BOA., Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M Kamil Paşa Evrakı, D.86-41.105.

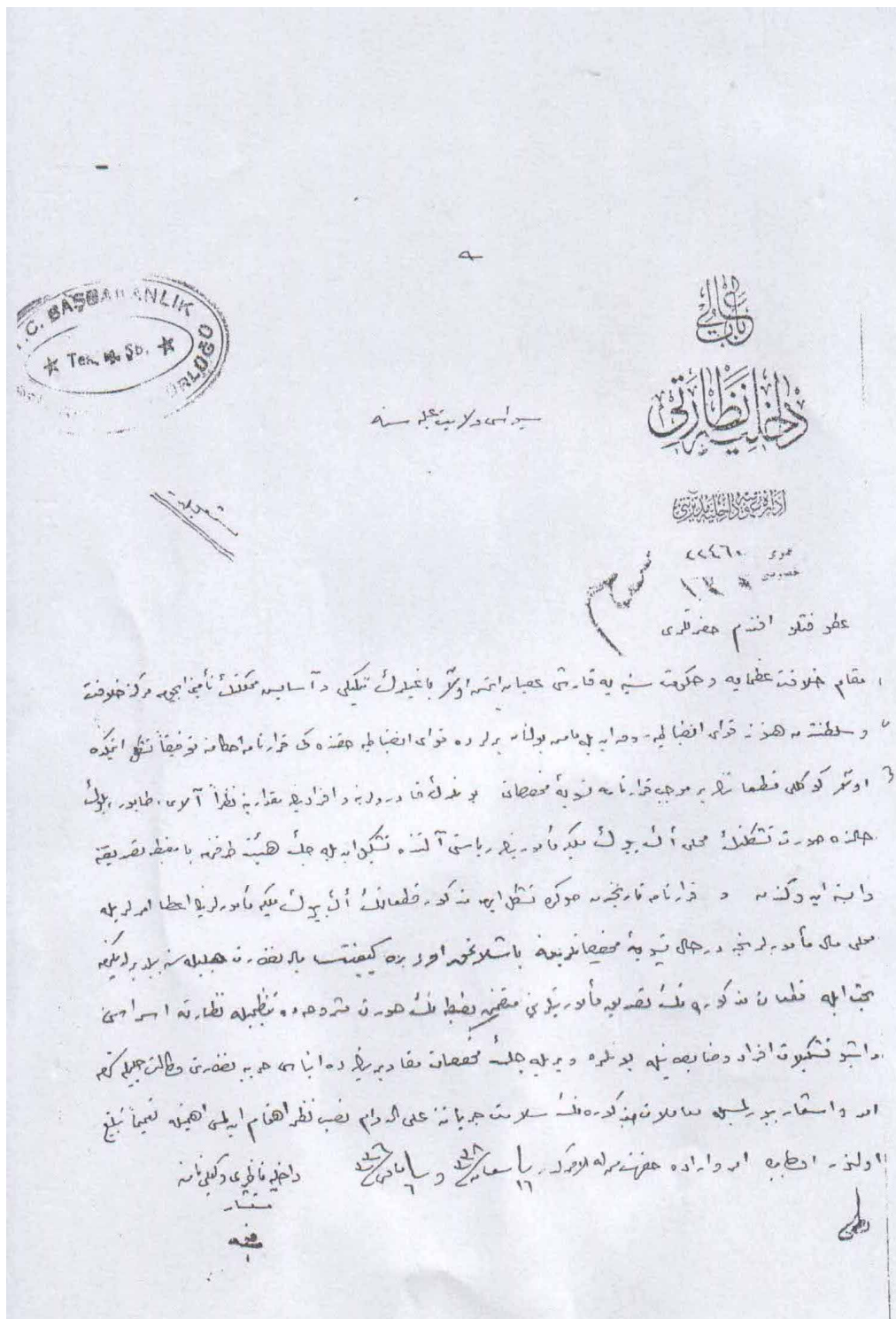

Belge 6: "Ahmet Anzavur'un Milli Kuvvetlere karşı görevlendirildiğine dair"
BOA.DHKMS 53-4/43.

داخليه نظارتی قلم مخصوص مدبریتی		تاریخ تصدیق	مسودی	امور عمومی
ترکیه شریف احمد زکریا اوردریست به بالتکلیف و بعد از اینکه استخفافات شکایت بدیه آتیه برصم افعال متقاوت طایفه جرات ابتداء و اهالی به باره طوطی و سه تکلیفیت داخله بولن بولن عکس خانم و نفهم جمار خیزه و کانه و اجازت قیام ایستاد اوردری اکتلا سیدینه تبار لوزنه آغاز بد افعال و کانه مذکوره نك بلافاصله وقت منفی و مجاری هم تقصیه لوزنه بلافاصله نفوذ حکومت تأسیس و اهالی نك نعم عدالت استفاده در ایستاد تاجیک هم والار نك سفرد اولی یادیه		تاریخ تصدیق	مسودی	امور عمومی
		تاریخ تصدیق	مسودی	امور عمومی

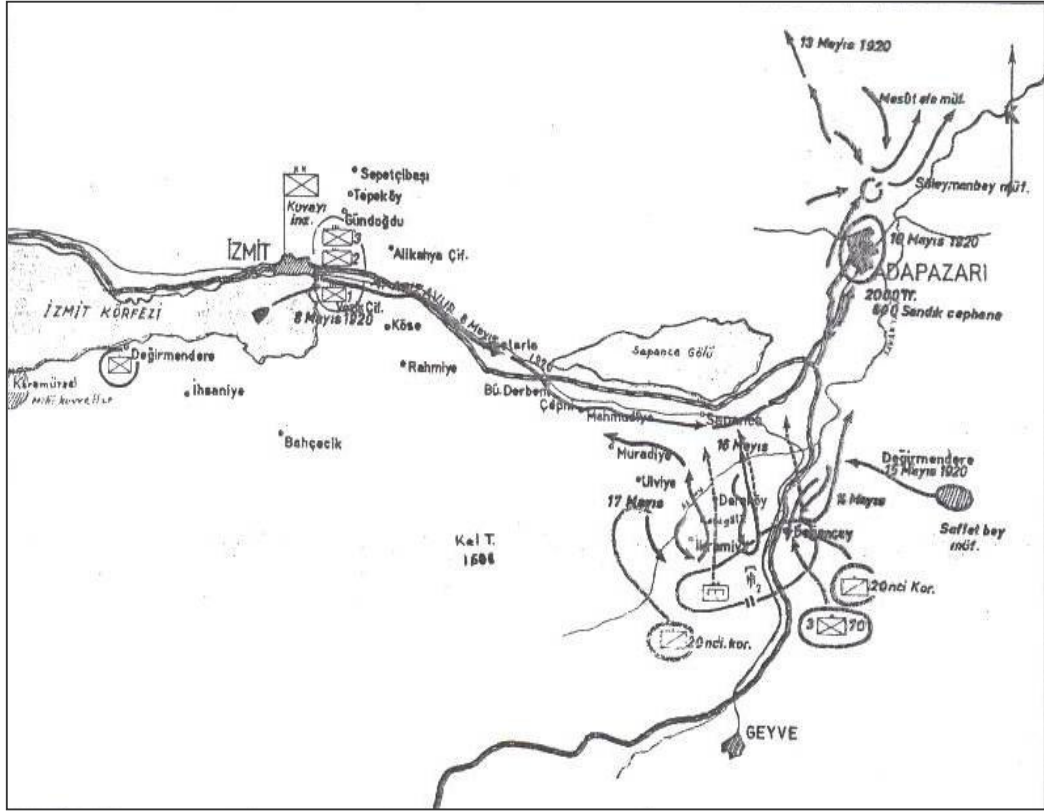
[illegible]

Belge 9: "Sivas Vilayetinde Kuva-yı İnzibatiye teşkil edilmesine dair"
BOA.DHIUM E.59/9.

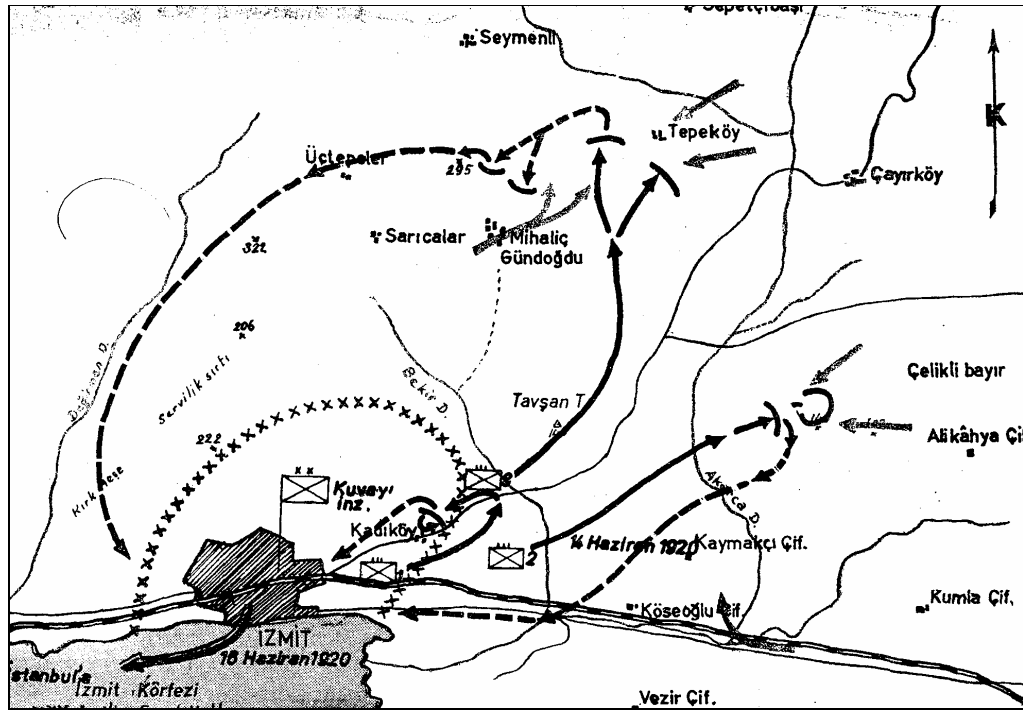
Harita 1: Kuva-yı İnzibatiye'nin İzmit'teki Yerleşimi

Genelkurmay Harp Dairesi Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1965, s. 67.

Harita 2: Kuva-yı İnzibatiye'nin 14 Haziran 1920 Tarihindeki İleri Harekatı

Genelkurmay Harp Dairesi Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1965, s. 75.

KAYNAKÇA

- ADAMOF, E.E,** *Çarlık Belgelerinde Anadolu'nun Paylaşılması*, cev. Hüseyin Rahmi, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2001.
- AKŞİN, Sina,** *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1983.
- AKŞİN, Sina,** *Türkiye Tarihi 4-Çağdaş Türkiye 1908-1980*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1995.
- APAK, Rahmi,** *Türk İstiklal Harbi VI*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1964.
- APAK, Rahmi,** *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul, Güven Basımevi, 1990.
- ARTUÇ, İbrahim,** *Yeniden Doğuş Türk Kurtuluş Savaşı c.I*, İstanbul, Kastaş Yayınları, 2001.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal,** *Nutuk I*, İstanbul, Kamer Yayınları, 1999.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal,** *Nutuk II 1920-1927*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997.
- AYBARS, Ergun,** *İstiklal Mahkemeleri*, KTB, Ankara, Yayınevi, 1975.
- AYBARS, Ergun,** *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1995.
- AYIŞIĞI, Metin,** *Mareşal Ahmet İzzet Paşa (Askeri ve Siyasi Hayatı)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.
- AYIŞIĞI, Metin,** *Refi Cevat Ulunay'ın Milli Mücadele Devri Makaleleri*, Balıkesir, İnce Ofset, 1994.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya,** *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922 c.II*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1964.
- BAYKAL, Hülya,** “ Milli Mücadele’de Basın”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi IV s:11*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

BELÉN, Fahri, *Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1973.

BELÉN Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Yıldız Esas Evrakı, Sadrazam M Kamil Paşa Evrakı, D.86-41105.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DHKMS 53-4/43

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DHİUM 59/8

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DHİUM 59/9

BOZKURT, Mahmut Esat, *Atatürk İhtilali I-II*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2003.

ÇALIŞLAR İZZETTİN, *Onyıllık Savaşın Günlüğü*, yay. İsmet Görgülü, İzzeddin Çalışlar, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.

ÇETİNER, Yılmaz, *Son Padişah Vahdettin*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1998.

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi (Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923)*, Ankara, TBMM Basımevi, 1994.

DURU, Orhan, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İstanbul, KTB Yayınları, 1978.

EROĞLU, Hamza, *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara, Savaş Yayınları, 1990,

ESENGİN, Kenan, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, İstanbul, Kamer Yayınları, 1998.

Genelkurmay Harp Dairesi Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbi VI İç İsyanlar*, Ankara, Genel Kurmay Basımevi, 1965.

GÜNER, Zekai, *Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler)*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.

GÜVEN, Zühtü, *Anzavur İsyanı (İstiklal Harbi Hatıralarından Acı Bir Sayfa)*, Ankara, Aydınlık Matbaası, 1965.

İĞDEMİR, Uluğ, *Biga Ayaklanması ve Anzavur Olayları (Günlük Anılar)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

JAESCKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.

- KEHALE, Abdullah**, *Milli Mücadelede İç İsyanlar ve Cemil Cahit'in (Toydemir) Anıları*, İstanbul, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, 1997.
- KOBAL, Yunus**, "Milli Mücadelede İç Ayaklanmalar", *Türkler*, c.16, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- KURAN, Ahmet Bedevi**, *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Milli Mücadele*, İstanbul, Çeltüt Matbaası.
- MACFİE, A.L**, *Osmanlının Son Yılları 1908-1923*, çev. Damla Acar, Funda Soysal, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003.
- MERAM, Ali Kemal**, *Belgelerle Türk İngiliz İlişkileri Tarihi*, İstanbul, Kıtış Yayınları, 1969.
- MERT, Özcan**, "Anzavur'un İlk Ayaklanması", *Belleten VI*, s:217, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri c:7*, yay, İsmet Öğütücü, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2002.
- ÖZAKMAN, Turgut**, *Vahidettin, M. Kemal ve Milli Mücadele (Yalanlar, Yanlışlar, Yutturmacalar)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1997.
- ÖZALP, Kazım**, *Milli Mücadele 1919-1922 c.I*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- ÖZÇELİK, Ayfer**, *Ali Fuad Cebesoy*, Ankara, Akçağ Yayınları, 1993.
- ÖZKAN, Hülya**, *Damat Ferit Paşa'nın Sadaretleri Döneminde İstanbul Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşısı Faaliyetleri*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 1992
- ÖZKAYA, Yücel**, , " Milli Mücadele Başlangıcında Basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın Basınla İlişkileri" *Milli Mücadele Tarihi -Makaleler-*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.
- ÖZKAYA, Yücel, SARAY, Mehmet, BALCIOĞLU, Mustafa, ERASLAN, Cezmi**, *Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2003.
- SARIHAN, Zeki**, *Kurtuluş Savaşı'nda İkili İktidar*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2000.

- SELEK, Sabahattin**, *Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı) 2. cilt*, İstanbul, Özgün Yayınları, 1982.
- ŞENER, Cemal**, *Çerkez Ethem Olayı*, İstanbul, Ant Yayınları, 2001.
- ŞİMŞİR, Bilal**, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973.
- TEVETOĞLU, Fethi**, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- ULUBELEN, Erol**, *İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye*, Ankara, Aykaç Kitabevi, 1995.
- TANSEL, Selahattin**, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar II*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1961.
- TANSEL, Selahattin**, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1961.
- T.B.M.M. Gizli Celse Zabıtları c. 1**, Ankara, T.B.M.M. Matbaası, 1980.
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi c. 1**, Ankara, T.B.M.M. Matbaası, 1959.
- YALÇIN, Durmuş, AKBIYIK, Yaşar, AKBULUT, Dursun Ali, BALCIOĞLU, Mustafa, KÖSTÜKLÜ, Nuri, SÜSLÜ, Azmi, TURAN, Refik, ERSLAN, Cezmi, TURAL, Mehmet Akif**, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi c.1*, Ankara, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.
- YAZMAN, Şevki**, *Anadolu'nun İşgali*, İstanbul, Kamer Yayınları, 1999